

CENTRUL CULTURAL
JUDEȚEAN ARAD

Ionel Bota
Gabriel Petru Băețan
Romulus Bucur
Constantin Butunoi
Radu Ciobanu
Onisim Colta
Ion Corlan
Lucia Cuciureanu
Vasile Dan
Constantin Dehelean
Petre Don
Dsida Jenő
Bruno Forte
I. Funeriu
Ioan Alin Gabor
Eugenia Groșan
Petru M. Haș
Mihai Horga
T. S. Khasis
Ion Mărgineanu
Andrei Mocuța
Gheorghe Mocuța
Carmen Neamțu
Iulian Negrilă
Felix Nicolau
Lavinia Olariu I.
Mircea M. Pop
Cristian Pătrășcoiu
Ioan Peter-Pit
Regéczi Szabina Perle
Jack Spicer
Gheorghe Schwartz
Lucian Szabo
Teo Spătaru
Robert Șerban
Virgil Todeasă
Horia Truță
Cornel Ungureanu
Horia Ungureanu
Ciprian Vălcan
Johannes Waldmann

ARCA

nr. 4-5-6 (301-302-303), 2015

revistă lunară de literatură, eseu, arte vizuale, muzică,
fondată în februarie 1990 la Arad

Redactor-șef fondator: **Vasile Dan**

Șef-birou revista „Arca”: **Ioan Matiuț**

Editor: **CENTRUL CULTURAL JUDEȚEAN ARAD**

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul XXVI, nr. 4-5-6 (301-302-303), 2015

REDACTIA:

Romulus Bucur (redactor-șef adjunct), **Gheorghe Mocuța**,
Carmen Neamțu, **Onisim Colta** (prezentare artistică),
Călin Chendea (DTP, design, web-design),
Diana Achim (corectură)

REDACTORI ASOCIAȚI:

Lucia Cuciureanu, **Lavinia I. Olariu**, **Lajos Notaros**,
Gheorghe Schwartz, **Horia Ungureanu**, **Ciprian Vălcan**

ADRESA:

Bulevardul Revoluției, 103, 310122 Arad, România
tel./fax. 40-357-405427

www.uniuneascriitorilorarad.ro, **www.revistaarca.ro**
e-mail: revista_arca_arad@yahoo.com

I.S.S.N. 1221-5104

Tipărit la TRINOM SRL Arad

Pe coperta I:

Adrian Sandu, *Manea* (detaliu)

Revista „Arca” este membră a APLER

451 FAHRENHEIT 7

CRONICA LITERARĂ

Romulus Bucur

Arta războiului, ediția feminină

(despre Miruna Vlada) 16

Vasile Dan

Poezia „trivalentă”

(despre Gabriel Chifu) 19

Gheorghe Mocuța

Vocalizele lui Gheorghe Schwartz 24

Gheorghe Mocuța

Ion Corlan și experiența teatrală 30

Petru M. Haș

Felix Nicolau – călătorie în

Evul Mediu actual, via Kamceatka 34

DIALOG

**„Gândirea este «agon», luptă: dar însăși această
agonie face ca viața să fie demnă de a fi trăită
în fața istoriei și în fața Eternului”**

interviu realizat de Ciprian Vălcan cu Bruno Forte 38

**„Trebuie să fim reactivi la nedreptate, la ilegalitate,
la minciuni flagrante, la tot ce ne revoltă”**

interviu realizat de Cristian Pătrășconiu cu poetul Robert Șerban 41

ARTE VIZUALE

Onisim Colta

Adrian Sandu – Spațiul creației ca spațiu al devenirii 52

PRO MUSICA

Johannes Waldmann

**Constantin Silvestri – interpret preferat
al muzicii compozitorului Dimitri Șostacovici 69**

POEZIE

T.S. Khasis 74

Eugenia Groșan 78

Ioan Alin Gabor 81

Mihai Horga 86

Gabriel Petru Băețan 87

Virgil Todeasă 89

Teo Spătaru 92

Ion Margineanu 94

Dsida Jenő 98

PROZĂ

Ion Corlan

Consultația 104

Ploaia 107

TEATRU

Ioan Peter-Pit

project PR 112

RESTITUIRI

Lucian-Vasile Szabo

Sever Bocu – provocări istorice (IX) 123

Horia Truță

Volbură Poiană-Năsturaș 130

Coloana Sfintei Treimi (Arad, 1901) 133

Iulian Negrilă

Ilarie Chendi (1871-1913) 139

ACCENT LIRIC

Vasile Dan

Poemul scris cu cerneală simpatică 143

LECTURI PARALELE

Radu Ciobanu

Un înțelept între fronturi 147

Carmen Neamțu

Alex Ștefănescu: mesaj către tineri.

Redescoperiți literatura 154

Gheorghe Schwartz

Scriitori trăind prin cărți 160

Cornel Ungureanu

Interval 164

Romulus Bucur

Un poet de școală veche 170

Felix Nicolau

Substanțe anticacerigene: scorțișoara inflamabilă 174

Dovada că și poezia poate fi contemporană 177

Lavinia I. Olariu

Scriitori francezi de azi:

Charlotte Salomon – curajul de a rămâne... 181

I. Funeriu

Errare humanum... 186

Petru M. Haș	
Confesiune și reflexie	191
Horia Ungureanu	
Sanda Maria Deme: Ochiul magic	195
Lucia Cuciureanu	
O întrebare bună face cât o mie de răspunsuri	199
Ionel Bota	
Revelații, deșelări, sincronii. Un isihasm al fascinației în poezia lui Theodor Damian	202
„Poezia curge vinovată până la disperare...”. Uimire și revoltă în lirica Silviei Bitere	205
Constantin Butunoi	
Paradoxul ca lege de bază	208
Recuperând timpul pierdut	211
Petre Don	
Timpul ca o durere fizică	214
Mircea M. Pop	
Un poet bilingv	217
 PRE-TEXTE	
Constantin Dehelean	
Despre libertate (!)	219
 CONTACT	
225	
 TINERI POETI BRAȘOVENI	
231	
 BIBLIOTHECA UNIVERSALIS	
Jack Spicer	
243	
 SEMNEAZĂ ÎN NR. ARCA 4-5-6	
(301-302-303), 2015	250

index

*

Pentru oricine care n-a fost acolo, deci poate să-l creadă pe cuvânt pe autor, lucrurile stau așa cum le prezintă Răzvan Voncu în *Nimic despre expulzări*, «Adevărul», 19.05.2015:

adevărul

„Ediția 2015 a Turnirului de Poezie a consemnat, pe de-o parte, «detronarea» echipei arădene, câștigătoare de trei ori la rând, cât și o premieră. În pofida nivelului foarte ridicat al echipei Filialei Arad a USR (în care figu-
rau poeți recunoscuți, ca Romulus Bucur, Traian Ștef, Andrei Mocuța, Ioan Matiuț, Felix Nicolau și Nicolae Szekely), toți cei trei finaliști ai turnirului au provenit din Chișinău... Câștigător fiind declarat, de către un juriu critic extrem de exigent, Arcadie Suceveanu”.

*

Un ecou al recentelor schimbări de la ICR, deja celebra conferință de presă a noului director al instituției, dl. Radu Boroianu, care și l-a adus alături, ca președinte al Consiliului consultativ pe scriitorul Nicolae Breban, poate fi văzut/ citit în textul lui Mircea Vasilescu, *Cuvintele «cu p» în cultura română* («Adevărul», 17.05.2015):

adevărul

„Dl Radu Boroianu va avea acum o problemă în plus: fie să țină cont de opiniile d-lui președinte al Consiliului consultativ (căci doar de-aia l-a numit, nu?), fie să facă într-adevăr un plan serios și aplicat cu privire la activitatea viitoare a ICR. În ambele situații, iese prost: răfuielele d-lui academician n-au cum să devină programe și proiecte instituționale, iar un plan serios n-are cum ieși la iveală după ce, la prima ieșire în pu-

blic, oameni de cultură cât se poate de respectabili au fost jigniți și tratați cu dispreț. Nu mai poți mima seriozitatea instituțională după ce, în prima conferință de presă, ai stat lângă un «președinte de onoare» care a luat în târbacă partea cea mai bună și mai vie a culturii române din ultimii ani, de la filmul *Balanța* al lui Lucian Pintilie încoace (considerat punctul de origine al «mizerabilismului» cultural).

Spusele d-lui academician nu respectă nici *Biblia*, nici *Psaltirea*, nici altceva. Dar, dincolo de asta, arată neseriozitatea comportamentului instituțional în România. Cum de e posibil așa ceva? Simplu: pentru că ICR nu mai e o instituție serioasă și funcțională și nici n-are cum să fie. În loc de programe și proiecte, noua conducere a institutului a pornit la drum cu răfuielele și obsesiile personale ale unui romancier care a catalogat la grămadă literatura de azi ca fiind «cu p». N-au prea curs valuri de indignare din cauza asta.

În schimb, indignații de serviciu de la Antena 3 și de prin alte locuri s-au apucat să comenteze (fără să aibă habar) prezența, într-o expoziție de la ICR New York, a unei reviste de avangardă (al cărei nume este tot «cu p») scoasă în 13 exemplare de Jules Perahim, Gherasim Luca, Aurel Baranga și Paul Păun (pe atunci, în 1930, liceeni), pentru care au ajuns la închisoare (alături de Geo Bogza, arestat deja pentru poemul *Jurnal de sex*). Să ne înțelegem: o provocare a unor artiști (și câte nu sînt, în cultura lumii!) care folosesc cuvinte «cu p» în creația lor trebuie judecată după criteriile artei. N-are rost să reluăm discuția despre artă și pornografie cu diletanții, la televizor. În schimb, cuvintele «cu p» (și alte cuvinte grele) rostite în conferința de presă a ICR sînt un semn că, în loc de instituții serioase, promovarea culturii române în lume va avea parte în continuare de toane și de răfuiele.

adevărul

Dîndu-i cuvîntul domnului Breban, iată ce putem citi (*Breban, despre Patapievici: „I s-a părut că e un fel de guru al culturii. A înjurat ca o haimana ordinară istoria acestui popor”*, «Adevărul», 6.05.2015):

„Patapievici nu era un om prost, din păcate s-a întâmplat cu el ce se întâmplă cu unii care sunt umflați excesiv, i s-a părut că este un fel de guru al culturii românești. Într-una din primele lui cărți a înjurat ca o haimana ordinară toată istoria acestui popor în care noi ne-am născut, în care au trăit părinții și bunicii noștri. [...]

La fel a făcut și un fost amic de-al meu, unul care promitea să fie filosof și între timp i s-a stricat căruța pe drum, Gabriel Liiceanu, care după Revoluție imediat s-a dus la Paris și în *Le Monde*, unde Breban și-a dat în 1971 demisia contra tiranului [nu ni se spune în ce împrejurări s-a petrecut aceasta, n. n., **index**], lucru unic în țările din Est. [...]

„George Soros, din America, acest mare speculant financiar, împreună cu amicii săi din România, Mircea Mihăieș, [Gabriel, n. r.] Liiceanu, [Horia Roman, n. r.] Patapievici și alții care consideră că nu mai este nevoie de statul român, că Mihai Eminescu este un cadavru aruncat, că noi,ăștia mai în vârstă, care am creat operă, suntem depășiți, că totul este depășit, Eminescu este depășit, că Ion Barbu este depășit, că Iorga este depășit, că Cantemir [sic. Sau, dacă îl bănuim de un pic de subtilitate, e vorba de o subminare a poziției susținute, pentru ca, la o adică, s-o poată întoarce, n. n., **index**] este depășit și a început literatura asta de p...ă, de p...ă [...], de prostituție, imaginea asta de mizerabilism”.

Ceea ce explică articolul inflammat al lui Dan Ionescu, *Servim cultura și țara!* («Adevărul», 10.05.2015), în care meritele literare ale scriitorului sînt șterse cu o cîrpă înmuiată în zoaiele pe care, cum s-a văzut, le pune el însuși la dispoziție:

„Și totuși, cine e acest Nicolae Breban?

Educația primită în ultimii ani de comunism are și ea câteva avantaje. Recunoști imediat și fără dubii descendentul culturii naționalist-comuniste, specialistul linsului metodic, colaboraționistul maniacal,

adevărul

îndrăgostit iremediabil de tradiționalism. El face parte din literații altoiți de găștile din casele de cultură și care au transformat sintagma «om de cultură» într-o abominabilă marcă a imposturii. E plină România de ei, pentru că se pare că ura și lipsa de caracter nu îi împiedică să ajungă la vârste memorabile. Producția lor culturală din anii '80 a schilodit orice vână artistică și continuă să ne paraziteze și astăzi. Cine e Nicolae Breban? Unul dintre ei, proaspăt numit în funcția de președinte al Consiliului Consultativ al ICR.

[...]

Ce-l recomandă pe Nicolae Breban la o astfel de funcție? Biografia, poate? Descendent dintr-o familie cu origini burgheze a fost exclus din școală pentru acest lucru în anii '50. Acest fapt nu l-a împiedicat să ajungă în Comitetul Central la sfârșitul anilor '60. Asta ca să ne lămurim cam despre ce e vorba, când vine vorba de morală și de Nicolae Breban. Ajunge redactor șef la «România literară» și are câteva conflicte cu partidul după ce îl critică pe Nicolae Ceaușescu. De la asta i se trage o înlăturare din prim planul vieții publice, dar reușește cumva să se auto-exileze la Paris fără nicio problemă. Nu este împiedicat să publice în continuare în țară, fapt surprinzător pentru ceea ce se numea un dizident pe acele timpuri. Poate că relația sa specială cu generalul de securitate Nicolae Pleșiță să fi contat pentru un exil parizian, plin de creație recunoscută în România, a unui scriitor care se dorea un veritabil opozant comunist”.

*

România literară

Titlul editorialului lui Nicolae Manolescu din, «România literară» (nr. 10/ 2015), *Greierele și furnica*, induce o dimensiune esopică – oare cine să fie harnica (și antipatica) furnicuță?

„N-a fost nevoie să recitesc fabula pentru ca morala ei să mi se pară și un pic cinică. A fost destul s-o aud evocată într-o emisiune de la televiziune de către, ciudat, un greiere. Nu, nu de către o furnică. Sau cel

puțin așa îmi închipuiam, înainte de a auzi, repetată, morala. După aceea însă, m-am convins că vorbea o furnică, chiar dacă nu una de-adevăratelea, dar care nici măcar nu părea în stare să se dea drept greiere. Îmi era clar că n-are talent de actor. În demagogia lui furnicească, pleda patetic cauza hărniciei furnicilor și condamna lenea greierilor. Își trăda în fond propria cauză, afirmând ritos că greierii trăiesc pe seama furnicilor, de vreme ce cântecul lor nu le aduce bani. Și se întreba retoric: în ce secol greierii au trăit din munca lor? Culmea este, adăuga greierelefurnică, că greierii au pretenția nerușinată că furnicile le sunt datoare și că s-ar cuveni ca un procent de 2% din averea furnicilor să le revină lor, greierilor. Și că artistul nu poate face el însuși bani, fiindcă el cântă, nu muncește. Munca adevărată e aceea a furnicilor. Care își construiesc singure mușuroiul cu mai multe etaje și se răsplătesc singure, și cât se poate de generos, pentru truda lor. E drept că furnicile ascultă cu plăcere cântecul greierilor și îl recomandă și altor furnici (pe bani, nu gratis!), dar nu îl consideră muncă adevărată, așa că nu se simt obligate să cedeze niscai mărunțiș din averea lor, cu sudoare obținută, pentru niște ființe care nu știu decât să cânte”.

*

Răspunsul poate fi aflat repede; unul din motivele demisiei lui Gabriel Liiceanu din Uniunea Scriitorilor (*De ce mi-am dat demisia din Uniunea Scriitorilor*, «22», 23.03.2015) ar ține, după mărturisirea domniei sale, de aleatoriu:

„Și *întâmplarea* [s. n., index] face că zilele trecute am căzut peste un material ziaristic din februarie 2013 – autori Cristian Delcea și Mihai Voinea – din *Adevărul* care, într-o măsură cel puțin, mi-a satisfăcut vinovata curiozitate. El poartă titlul *Kitsch și impostură în Uniunea Scriitorilor. Literatura care-ți întoarce stomacul pe dos*”.

Revista Grupului Pentru Dialog Social

Miraculoasă întâmplare care face să-ți cadă sub ochi exact la momentul potrivit un articol fără îndoială comandat (o posibilă dovadă ar fi că e scos periodic la interval de oricine dorește să mai tragă un șut Uniunii Scriitorilor), și în care se vede de la o poștă cum incompetența se pupă în bot cu reaua voință.

Alt motiv ar fi inflația de scriitori:

„e ceva rău în faptul că în România există **1 scriitor-membru la 462 de locuitori-cititori**? Deranjează asta pe cineva? Păi deranjează, în măsura în care Uniunea Scriitorilor se edifică astfel pe premise false și termină prin a deveni ea însăși o construcție falsă. N-ar supăra desigur pe nimeni (ba dimpotrivă!), dacă cei 462 de locuitori (de «furnici», ca să preiau la rândul meu modelul fabulei invocate recent de președintele U.S.R.) n-ar putea trăi fără divinul cântec al scriitorului-greiere: căci ce e mai de preț pe lume decât «pâinea cerului»? Exceptând însă câteva zeci de scriitori, ceilalți peste două mii – acest batalion de eterni diletanți al Uniunii Scriitorilor – nu au cum stărni interesul publicului și nu-și pot vinde producția pe piața culturală decât în 50-60 de exemplare, unui public alcătuit din rude, cunoștințe și prieteni”.

Să admitem că e mai plauzibil, mai de înțeles. Cu condiția asumării responsabilității pentru sporirea numărului membrilor cu cel puțin unul:

„Deși nu am calitatea de critic literar, îmi permit să sugerez că singur ultimul roman, *Robi pe Uranus*, publicat de dl Ioan Popa, îl recomandă pe autor pentru calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor. Sunt pagini în acest volum care ar merita incluse, pentru valoarea lor, în manualele școlare”.

(Gabriel Liiceanu, din recomandarea pentru primirea în Uniunea Scriitorilor din România, anul 1992, http://ro.wikipedia.org/wiki/Ioan_Popa_%28scriitor%29).

Pentru cei neîncrezători, două mostre, la fel de bune și pentru articolul invocat mai sus: <http://universulromanesc.ro/>

observator/maine-joi-20-noiembrie-ora-18-30-scriitorul-ioan-popa-lanseaza-la-romexpo-in-cadrul-targului-de-carte-%E2%80%9Dgaudeamus%E2%80%9D-volumul-%E2%80%9Dregii-romanilor-de-zece-sfinti%E2%80%9D și <http://universulromanesc.ro/observator/scrisoare-catre-lenin>. De altfel, cartea lui Dan Alexe, *Miros de roșcată amară și alte povestiri scandaloase*, oricând antologabilă în *Kitsch și impostură...*, chiar dacă autorul nu aparține Uniunii, dă seama destul de bine despre gusturile literare ale domnului Liiceanu.

Închidem discuția cu textul lui Mircea Mihăieș, *Apel la rațiune* («România literară», nr. 18/ 2015), unde chiar dacă este vorba de altceva, pasajul citat pune punctul pe i în ceea ce privește Uniunea Scriitorilor:

„Uniunea Scriitorilor din România e o breaslă scriitoarească – nimic mai mult, dar nici mai puțin. Criteriile de aderare sunt profesionale, și nu neapărat ierarhice. Prestigiul instituției e dat nu de suma individualităților care o compun, ci de valoarea inițiativelor, a proiectelor, a programelor generate de aceasta. Inclusiv de abilitatea managementului USR de a obține beneficii în favoarea membrilor cotizanți. Cine visează la o Uniune a Scriitorilor epurată de autori «neconvenabili» nu e decât exponentul unei viziuni reducătoare, autoritariste, penibil-elitiste. Într-un cuvânt, nazistcomuniste”.

*

De la o vreme, Alex Ștefănescu publică, la început în «România literară», apoi în «Ziarul de duminică», un serial, *Lecturi la prima vedere din Eminescu*, cel mai probabil dintr-o carte pe care o desface *en detail*, înainte de a o difuza *en gros*.

La 165 de ani de la nașterea poetului și la 126 de ani de la moartea sa, perioadă în care contactul cu opera deja a ajuns să se petreacă în școala primară, iar exegeza umple cu ușurință o bibliotecă, un astfel de titlu pune în evidență fie o profundă (și descalificantă pentru un critic) ignoranță în materie de teorie și istorie literară, fie un orgoliu la fel de nemăsurat (și nepotrivit). S-ar putea să fie

**România
literară**

**România
literară**

vorba de histrionism, dar autorul nu este și un actor, ci, mai degrabă un cabotin.

Ceea ce se vede atunci când încearcă să-i moralizeze pe alții – discursul devine cât se poate de neconvingător:

„După ce îi aplaudă pe artiști, oamenii de azi regretă că i-au aplaudat și, la primul prilej, își retrag admirația. De obicei, spun: «O fi el mare ca artist, dar ca om e un zero». Dacă ar putea, i-ar și împușca pe cei care le sunt superiori. Pe vremuri, în saloon-urile din Vestul Sălbatic al americanilor, exista câte un panou cu un indemn adresat clienților care, încinși de băutură, scoteau pistoalele și începeau să împuște în stânga și în dreapta: «Nu trageți în pianist!». Ideea era: împușcați-vă [aici ar merge un *sic*, dar s-ar putea ca problema să fie a redacției / corecturii, și nu a autorului] cât vreți între voi, dar pe pianist lăsați-l în pace!” (*Nu trageți în pianist!*, «Adevărul», 17.05.2015).

adevărul

Pentru a mai diminua senzația de urechism (Noica i-ar fi zis lăutărism), îi putem recomanda o sursă credibilă a anecdotei de mai sus, cartea lui Joë Hamman, *Far West* (București, EPL, 1966). Știm că e o lectură mai adecvată copiilor, dar nu ne îndoim că, școler conștiincios, o va efectua.

*

O altă trăsătură a criticului este reverența obsecvivoasă în fața celor puternici/ bogați/ celebri (ordinea epitetelor nu contează). Două exemple (pe lângă cel de mai sus):

„Știu că aproape nimeni nu mă va crede, pentru că s-a creat în timp, printre intelectuali, obișnuința vicioasă de a-l defăima și de a face din el un personaj odios. De ce? În primul rând, pentru că a avut un succes imens la public, cum n-a mai avut niciodată vreun scriitor la noi, ceea ce a provocat o invidie neagră (îl invidia până și Ceaușescu).

Apoi, pentru că își iubea țara cu un entuziasm sincer, provocând panică în rândurile celor cu sentimente antiromânești. Steagul tricolor din camera lui de zi, din reședința de pe strada Dionisie Lupu, era la locul lui acolo, nu făcea parte dintr-o recuzită a demagogiei”. [...]

„S-a vorbit cu oroare de lăcomia lui, dar el era lăcom numai și numai ca să aibă ce dăruia. Jalnică mi s-a părut întotdeauna declarația de bunătate a celor veșnic săraci, incapabili să-i ajute pe alții. Adrian Păunescu avea întotdeauna cu ce să ajute.

La fel se explică setea lui de putere. Trebuie să ai putere ca să poți să faci dreptate. El nu plânga pe umărul celui nedreptățit, ci intervenea fără întârziere în favoarea lui, punând la contribuție tocmai autoritatea ieșită din comun pe care și-o câștigase”. (*Adrian Păunescu văzut de aproape*, «Adevărul», 01.05.2015).

adevărul

Nu mai comentăm pasajul care începe cu *jalnică*. Spunem doar că pare greu de crezut că Alex Ștefănescu a tradus cartea lui André Frossard, *Dumnezeu există, eu L-am întâlnit*; îl putem crede pe autor că s-a întâlnit cu Dumnezeu, dar ecoul acestei întâlniri n-a reușit să răzbată pînă la traducător...

Din cel de-al doilea fragment aflăm că era de acord cu aberația legislativă numită Legea Pruteanu și că, da, are o bună doză de histrionism:

„De câte ori mă întâlneam cu George Pruteanu, făceam un fel de show-uri în doi (el fiind de fiecare dată protagonistul). Nu era niciodată plictisit sau plictisitor. Pe vremea când cerea, pe bună dreptate, printr-un proiect de lege ca fiecare inscripție publică din România să fie redactată în română sau să aibă alături și traducerea ei în română, i se atribuiam, în mod nejustificat, sentimente antimaghiare. Aflându-ne amândoi la o petrecere, i-am propus ca, în replică, să mâncăm gulaș și să dansăm ceardaș, ceea ce am și făcut, dezlănțuind o orgie de râs, la care au participat toți invitații.

Gulașul, gătit pe loc de gazde, a ieșit prea ardeat, astfel încât după ce l-am mâncat ne-au dat lacrimile și am început să răsuflăm ca după urcarea pe jos a zece etaje. În schimb, ceardașul ne-a ieșit foarte bine. În interpretarea noastră semăna, este adevărat, mai mult cu ciuleandra, dar noi l-am declarat ceardaș și am avut succes”. (*Cu George Pruteanu la teatru*, «Adevărul», 10.05.2015).

Romulus Bucur

Arta războiului, ediția feminină*

Cît apropie/ îndepărtează un punct două cuvinte? Cu alte cuvinte, e vorba, în titlul acestei cărți*, de o echivalare a termenilor, prin juxtapunere, sau de o anumită independență a lor, ca părți ale unei enumerări? Cele două secvențe, prin titlurile lor, parțial internaționalizate, *BOSNIA BIN ICH. Patria mea mâncată de molii* și *PARTAJ, MON AMOUR*, nu ne răspund nici ele la întrebare, ceea ce, presupunem, face parte din proiectul cărții. O carte scrisă cumva cu program, un rezultat al întâlnirii fericite dintre cercetarea academică și poveștile unui loc, povești în spatele cărora, mai mult ca oricînd, se află ființe umane, femei care au trecut prin experiențe dure, traumatizante.

De la bun început sîntem preveniți: „partajul e un război de destrămare./ al fostei Iugoslavii și al fostei femei din mine”. Nu știm cui îi aparține vocea care se aude în poem, și acest lucru de asemenea cred că ține de ambiguitatea pe care se construiește volumul, o ambiguitate care vorbește de fapt despre condiția femeii ca om, în împrejurări normale și în împrejurări extraordinare.

*Miruna Vlada, *Bosnia. Partaj*, „Cartea Românească”, București, 2014.

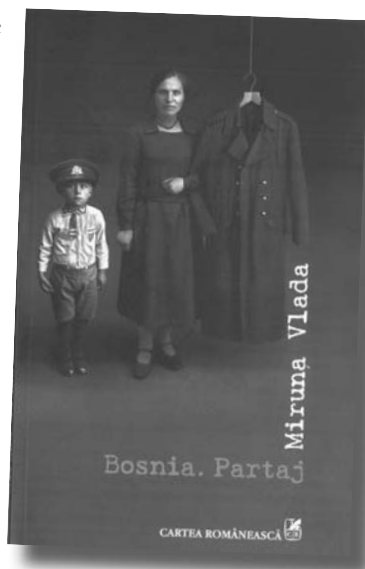

Romulus Bucur,
poet, eseist,
traducător, redac-
tor-șef adjunct al
revistei „Arca”, Arad

Procedeul principal pare a fi o focalizare a unei experiențe pentru a evidenția alta, punându-le într-o relație de echivalență: „pe atunci gavrilo princip era un erou/ apoi/ a obosit/ și-au făcut din el un ucigaș fanatic// cum se întâmplă cu fiecare dintre noi/ după o despărțire”. Explicitînd, ucigașul arhiducelui Franz Ferdinand, cel ce a furnizat pretextul izbucnirii primului război mondial, devine, din personaj istoric, simbol domestic. De la reșezarea hărții Europei, prin separări și unificări de teritorii, ajungem la reșezarea vieții personale, cu tot ce implică aceasta.

Notațiile sînt dinadins lipsite de lirism, de patetism, de expresie directă a emoției, tocmai pentru a genera, prin contrast, o emoție mai puternică: „ai casca la tine?/ pentru partaj ai nevoie de cască, cotiere și genunchiere/ îți poți face brusc/ din orice obiect de uz intim un scut/ începi să te aperi fiindcă începi să ataci/ să nu vii aici fără cască”, alternînd cu secvențe lirice care devin mai puternice prin contrast: „cuvintele pe care nu mi le spui/ mă strivesc/ sunt un scafandru ce își târăște/ mereu în spinare// înecul// în adîncul mării/ ca și pe țarm// mereu acolo apăsându-mi umerii/ cuvintele pe care nu mi le spui”.

Notațiile despre care am vorbit nu sînt lăsate ca atare – li se construiește un sens, acela al istoriei, al unei istorii care funcționează ca un mecanism orb, care malaxează destine ale indivizilor, ale categoriilor sociale, etnice, religioase, sexuale, ale comunităților mai mic, cum ar fi familia, sau mai mari, cum ar fi cele naționale: „unele camere au un miros puternic/ de mușgai/ un miros stătut/ care îți intră repede pe sub piele/ și îți rămâne în păr/ devii

captiv de îndată ce ai ajuns aici/ sunt camerele neaerisite ale istoriei/ o țară cu granițele blocate/ suntem cei mai ospitalieri din europa/ nimeni nu a mai deschis geamul aici/ de zeci de ani” sau, în ideea relației cu Europa, a unui exotism de tip postcolonial, a imaginii muzeului/ parcului tematic: „suntem niște vampiri./ stoarcem tot ce putem din dezastrele noastre./ voi ne premiați și ne mângâiați pe cap/ noi stoarcem și stoarcem de douăzeci de ani/ de două sute de ani/ suntem un fel de muzeu în aer liber/ un muzeu al dezastrelor/ voi sunteți ghizii”.

Găsim povești de viață, ca în *Amira*, *Bjanka*, *Senada*, sau, mai condensat, în „*ajută-mă să mă ridic*, cu formulări de un patetism sfîșietor: „iertată-mă, dar aici e tribunalul uitării de la Haga/ ei muți și noi surzi”, din cînd în cînd intersectate cu propria istorie personală, căreia îi împrumută detalii, cu semnificațiile asociate acestora în contextul original: „în plînsul nostru cineva/ parcă descojește o portocală/ am început să dormim în paturi separate/ ne-am separat somnurile/ am angajat un fel de bandă de recuperatori/ ca să ne strângă fragmente de organe din organele celuilalt// acum trebuie să o luăm/ în sfârșit pe cont propriu”.

Secțiunea a doua a cărții pune și repune în discuție statutul poeziei; autopsia unei relații, convingătoare de altfel ca poem, se încheie cu „nu e poezie. sunt discuții pe facebook”; lungile citate din *Codul civil*, ostentativ apoetice, nu au altă menire.

Centrul de greutate al acestei secvențe, concentrat simbolic în cuvîntul *partaj*, e retrospectiva tristă, lucidă, a unei istorii personale, cumva obiectivate prin întoarcerea la interferența dintre istoria „mare” și cea „mică”: „cînd pui mîna ușor pe pernă/ și e doar jumătate de pernă/ corpul îți e pe jumătate în afara plapumei/ mîna rămîne în aer/ mîngâie ceea ce nu poate fi mîngâiat/ cînd vecinul tău croat s-a trezit în acea dimineață/ te-a privit în ochi și a apăsă pe trăgaci/ și țara asta a rămas pe jumătate dezvelită/ ca după partaj”.

O carte despre limitele mereu mișcătoare ale poeziei, despre fragila graniță dintre literatură și viață.

Vasile Dan

Poezia „trivalentă”*

POETUL GABRIEL CHIFU își publică o antologie de poeme în selecție proprie. Poemele nu sînt date, n-au nici referința, îndeobște practică, a cărților din care s-au reprodus titlurile. Cred însă că în spatele acestei *strategii*, fiindcă sînt convins că succesiunea poemelor nu este deloc întîmplătoare, stă un gînd mai subtil al autorului: acela de a face o mică istorie a sensibilității sale lirice. A devenirii ei în cele peste trei decenii și jumătate de scris poezie. Avem astfel implicit și imaginea polimorfă, a metamorfozei lirice a poeziei înseși semnate de autor, dar, prin reflex cromatic, cumva, și a congenerilor lui porniți la drum la mijlocul deceniului opt (Gabriel Chifu a debutat cu *Sălaș de inimă*, 1976, urmat de *Realul eruptiv*, 1979). Mă feresc să-i numesc pe congenerii lui, la grămadă, „optzeciști”, așa cum îndeobște se face. „Optzecismul” a devenit dintr-o mișcare literară riguros identificabilă, avînd nucleul tare, de start, în *Cenaclul de luni*, identificabilă nu doar prin vîrsta biologică a autorilor sau a anului de apariție

Vasile Dan,
poet, eseist,
redactor-șef al
revistei „Arca”, Arad

* gabriel chifu, *ploaia trivalentă*, Editura „Brumar”, 2015, antologie, prefață, Dan Cristea, postfață, Răzvan Voncu, 174 p

editorială a primelor lor cărți, ci, mai ales, prin *poetică* și opțiuni polemice față de promoțiile lirice precedente (livrești, calofile – subtextual chiar față de contextul social și politic din acei ani mizerabili, terifiante, sfârșit de deceniu opt, început de deceniu nouă), o *etichetă*, din nefericire. Cu care se împăunează toți diletanții de vîrsta, să zicem, a lui Mircea Cărtărescu – ca să dau un nume exponențial optzecist. Că mulți parazitează generația optzecistă, că nu puțini au căutat în etichetă o salvare valorică împotriva mediocrității proprii, e altă poveste. Încet, încet, a fi optzecist a devenit o modă, un colac de salvare.

Un car de nume obscure se revendică azi de la el. Dar optzeciștii adevărați sînt numărabili și, din nefericire, din ce în ce mai puțini.

După părerea mea, Gabriel Chifu nu este un optzecist. Este un poet de nișă. Ca toți poeții de nișă, foarte complex, încărcat cu date estetice de continuitate, dar și de ruptură. El leagă, vrea nu vrea, vor alții, nu vor, pe șaizeciști (și ei cu o *poetică* evidentă) de optzeciștii autentici. Și, mai mult, nu e singurul. El se alătură primei promoții de echinoxiști – Adrian Popescu, Ion Mircea, Dinu Flămând – solitarului, ezotericului Daniel Turcea, dar și, de ce nu, alexandrinului Virgil Mazilescu. Pentru asta nu trebuie să fim foarte riguroși cu vîrsta bilologică a autorilor atunci cînd îi judecăm literar. Uneori apropierea, afinitățile poetice o ignoră cu grație. Și folos. Toți aceștia, poeții de nișă, scriu o poezie care nu abandonează *lirismul pur*, nici măcar nu-l relativizează, nu-și trîntesc retorica în *proza zilei*, devenită încet, încet, așa cum se vede astăzi, minimalistă. O poezie care nu renunță să fie frumoasă, chiar calofilă. Se uită prea

ușor că atât calofilia, cât și limbajul poetic esopic erau arme subversive în deceniile opt și nouă împotriva cenzurii. Împotriva limbii de lemn oficiale care ne alienase cu totul, în scris, citit și vorbit românește. Așa că statutul de poet de legătură între două falange literare – șaizecistă și optzecistă – nu-i deloc un dezavantaj pentru Gabriel Chifu, ci o șansă reală pe care el n-a ratat-o. Poezia lui captează, ceea ce lipsește deliberat optzeciștilor, un aer metafizic prezent, de exemplu, chiar în poemul patronim al antologiei, *ploaia trivalentă*: „a început ploaia trivalentă./ ea cade aici și deodată/ în alte două lumi/ unde am fi putut să trăim/ și unde nu vom ajunge niciodată.//ploaia aceasta prevestitor lovește în geam/ ne șiroiește pe față/ aducându-ne șoapte de dincolo/ și de dincolo// arătînd că în zid mereu este-o poartă./ că tărîmul dat/ diferit se triplează. (...)” (p. 16). Tot așa, în poezia din această vîrstă poetică a lui Gabriel Chifu regăsim un truc al multor autori din acei ani: citatul fictiv, imaginat ca niște firide în zid sau ca niște ferestre oarbe: „cu albe bastoane pășesc pe strada mea orbii/ (au căminul aproape) – muguri ce nu se vor deschide vreodată,/ rătăcind pe clapele unui pian, degete/ ale cuiwa care nu va ști/ niciodată să cînte// (...) „cu ochii plini de castitate cînd vom vedea,/ fiecare dintre noi sorbi-va ca pe o picătură/ razele unui soare întreg/ și setea nu ne-om potoli!” – cîntă cînd pășesc dimineața cu albe bastoane pe strada mea... „(cu albe bastoane pășesc pe strada mea orbii, p. 17). Tot din această perioadă Gabriel Chifu se identifică cu ușurință printre congenerii săi ca retor abil și rafinat: poemul său e întotdeauna fluid, fără aglutinări ori propoziții eliptice, de multe ori misterios precum o poveste exotică, orientală, din care n-a mai rămas decît aerul ei inconfundabil, în fond o artă poetică mascată: „patru elefanți triști trec pe un drum pustiu/ și cară în spate lumea mea. de fapt/ cară în spate o carte uriașă/ în care sunt închis eu./ la pagina 2 mă prinde ploaia, înot într-un/ râu și poate chiar mă înec./ la pagina următoare mă îndrăgostesc lulea./ un capitol după aceea o părăsesc/ mă părăsește./ la pagina 101 îmi cade din inimă/ un vers negru și totul se întuneacă,/ se face noapte în fiecare zi./ la pagina 102 biserica e luată de vânt/ și se pierde în zare./ la pagina 200 habar n-am ce se întîmplă,/ pagina e albă, cartea se scrie/ pe măsură ce mă mișc eu

în paginile ei.// patru elefanți adormiți duc în spate/ o carte terifiantă și vie/ în care sunt întemnițat eu./ patru elefanți triști rătăcesc pe un drum pustiu,/ dintr-un vis dilatat, amniotic” (*patru elefanți triști trec pe un drum pustiu*, p.23).

ploaia trivalentă oferă, mai presus de toate, imaginea unei coerențe și fidelități lirice excepționale față de formula inițială a poetului. Semn clar de distincție personală, de marcă proprie. Gabriel Chifu nu se reinventează liric de la o carte la alta precum, ingenios, alții, ci își consolidează formula lirică deja câștigată: limpede în expresie, nuanțată în idee: „cel care pleacă în patru direcții deodată/ hotărât să pună sare pe cadavrul vântului.// cineva citea pagină cu pagină/ neantul de aproape/ vulturi albi smulgeau literele din carte/ și cu literele zbătându-se încă vii în gheare/ treceau dincolo prin întunericul ferfenițit.// în așteptarea glonțului care/ pornit de mii de ani/ se îndreaptă amețitor și negreșit spre mine/ încurcam spiritul cu spirtul cordul cu nordul/ cerul cu pământul// prin ruinele mării/ oameni în uniforme negre/ hăituiau ultimul sunet./ vedeam cum își dă suflitul/ și nu puteam face nimic.” (*scurtă istorie a universului*, p. 28). Sintem, totodată, în fața unui poet altruist cu texte lirice empaticе, ceea ce este, să recunoaștem, un lucru rar printre poeții insașiabili, uneori, de glorie proprie și unicitate. Iată unul minunat dedicat altui poet minunat, stins, vai, prea devreme: „picătură cu picătură secundă cu secundă/ am trăit moartea lui./ sunt plin de această moarte a sa/ ca un ghețar de frigul mare.// de când a murit/ îl visez în fiecare noapte/ de sute de ori l-am visat cu migală de orfevru/ l-am reinventat încet-încet după mintea mea.// acum el are/ nouă inimi și un picior/ domiciliul său e într-un orașel din Banatul sârbesc/ dar el trăiește cusut pe partea nevăzută a cerului/ iar soarele răsare înăuntrul lui.” (*el trăiește cusut pe fața nevăzută a cerului iar soarele răsare înăuntrul lui, memoriei lui Petru Cărdu*, p. 46).

Precum în cazul multor poeți siguri pe sine, și pentru Gabriel Chifu marea miză lirică e transparența. Adaug repede: deloc una facilă, obținută, îndeobște, la prima mână. Ci una inspirată, mijlocită adică de inspirație. Deși nu o dată marea poezie cultivă ambiguitatea

semantică, echivocul, eschiva, aluzia, tocmai spre a provoca imaginarul în cititor pînă la o cotă empatică, există și un alt gen de poezie, una care anunță grația de la prima expresie, una care iradiază fosforescent în întregul ei schelet de calciu viu așa cum o poate face numai și numai muzica, starea metafizică pură, suflul lui Dumnezeu: „nu se vede niciodată./ în schimb, uneori, seara, când soarele e stins,/ în liniștea mare/ lângă casa mea, aproape,/ îi aud tulburătoare,/ ca un vuiet greu de ape,/ inima desferecată./ i-o aud sau mi se pare.// uzinele electrice aprind luminile/ în toate casele, pe tot pământul:/ așa inima lui minunată fiindcă bate/ face să bată inimile noastre toate.// o, pe lume muzică mai frumoasă nu-i/ decât, poate inaudibilă, muzica lui.// aş vrea să mă înădălesc cu un vers sau două,/ să mă alungesc astfel/ şi să ajung până la el,/ în rouă.// să intru în bucuria lui,/să mă împărtăşesc din ea,/ şi să mă pierd acolo,/ scânteie tristă într-o stea” (*transparentă, ființa lui de necuprins*, p.155).

Un poet, ca să-i parafrazăm titlul antologiei comentate aici, trivalent: adică și cu amprentă personală vie, și cu aceea a unei promoții discrete (mult mai redutabile decît îndeobște se știe, sau mai degrabă se recunoaște, cea a debutului său, a anilor șaptezeci-optzeci), și deschisă, generos și necomplexat, spre modelele poetice ce i-au urmat, azi atît de exclusiviste.

Gheorghe Mocuța

Vocalizele lui Gheorghe Schwartz*

Povestitorul-iluzionist

Noul volum al lui Gheorghe Schwartz, – după definitivarea proiectului *Cei O Sută*, după publicarea celor 11 volume ce alcătuiesc o istorie alternativă a omenirii, – se numește *Enigmele infinite. Vocalize*. Sunt firimituri căzute de la masa de lucru a unui important scriitor contemporan. Un prozator care sfidează orice limită atunci când e vorba de puterea imaginației:

Gheorghe Mocuța,
poet, critic literar,
Curtici

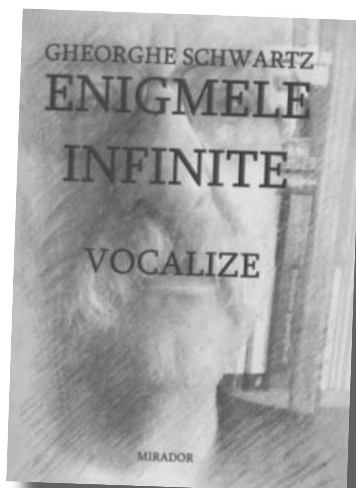
„La fel ca un instrumentist obligat la sute de ore de game spre a putea rămâne în formă, la fel ca un sportiv obligat la sute de ore de antrenament pentru a putea spera la un randament adecvat în competiție, la fel și scriitorul de pune ore multe de exerciții înainte de a plonja în marele roman. (...) La fel și scriitorul ar trebui să facă vocalize.”

Cartea vocalizelor „în Do Major” cuprinde 199 de „enigme veșnice, vieți, sinucideri, supraviețuiri și, în primul rând întrebări repetate cărora li se tot caută răspunsul.”

* Gheorghe Schwartz, *Enigmele infinite. Vocalize*, Editura „Mirador”, 2014

Pentru un scriitor atât de complex care cunoaște toate mecanismele scriiturii paradoxale și enigmele, parabolele și ficțiunea sunt principalele atuuri cu care îl copleșește pe cititor. Printr-o tehnică numai de el știută, prozatorul opune un creator care (simulează că) nu știe aproape nimic, unui cititor care află totul. E un enciclosedism ascuns, bine dozat, în formula acestei proze hibride, cum a numit-o chiar autorul. Un cercetător al operei lui Gheorghe Schwartz, George Morărel încearcă o încadrare în epocă a scriiturii și esteticii prozatorului arădean, care prin viziunea sa ar anunța „era wikipedismului, adică ieșirea din realitate și intrarea în Wikipedia” (George Morărel, *Cei O Sută de Gheorghe Schwartz, Amurg de post-modernism*, Editura „Tipo Moldova”, 2014)

Nu întâmplător, de la o vreme, pasionatul șahist și colecționarul de pipe a descoperit Facebook-ul unde își lansează săptămânal pastila de proză. După cum, nu întâmplător, primul text sau prima vocaliză începe cu moartea lui Julius Zimberlan, un infarct survenit în timp ce încerca să descopere, să identifice un obiect din raftul bibliotecii sale. Autorul se joacă cu moartea dar știe că ea face parte din marile enigme ca și multe din faptele noastre proiectate, cum spune autorul, „în sferile infinite și nelimitate de timp”. După cum știe să hașureze aspectul de realitate implacabilă a morții. Contrar unui detectiv care rezolvă misterul, creatorul potențează enigmele asemenea poetului care, în numele cunoașterii, nu strivește „corola de minuni a lumii”. Evident că toate piesele acestui imens puzzle ce alcătuiesc un întreg fragil, sunt vocalizele unui

virtuoz al prozei scurte și foarte scurte, a poveștii și romanului. Prin câteva gesturi și obiceiuri ale eroului său (defectele sunt întotdeauna mai interesante decât calitățile) dar și printr-o experiență în care își proiectează propriile eșecuri, Julius Zimmerlan este un alter ego al Autorului. Un autor care nu renunță la jocul borghesian (biblioteca e una din motivele sale preferate, în bibliotecă se petrece și infarctul) al interferențelor prin care în acest volum își dau întâlnire personaje din cărțile de povestiri anterioare: Gogh, Finch, Poyy, Poolo, Dan Adam ș.a. Tema trecerii e tratată metaforic și ludic într-o proză scurtă și șlefuită în care redescoperim rafinamentul unei imaginații debordante:

„După ce-și dădu duhul, Julius Zimmerlan porni pe marea veșnică spre rai. Pe drum, însă, fu atacat de pirații lui Finch. Superiori numericeste și dispunând de o tehnică de luptă mult mai modernă, pirații lui Finch câștigă și această luptă nedreaptă.

Dar Finch constată că nu are ce face cu Julius: nu-l putea nici omorî, întrucât Julius nu mai era viu, și nici nu-l putea folosi în vreun scop anume, pentru același motiv. Însă nici mort nu era Julius, fiindcă nu ajunsese nici în rai și nici în iad. Neavând ce face cu el, Finch îl aruncă înapoi în mare.

– Cititorule, îl poți întâlni pe Julius Zimmerlan în fiecare zi de 29 aprilie, îl vei ceda hoinărind prin străzile pustii ale marilor porturi sau șezând la o masă retrasă a vreunei taverne. Trage-ți un scaun lângă el și oferă-i ceva de băut! Dar nu-i vorbi! În felul acesta îl ajuți să moară. Poate va reuși. Poate...” (*O moarte ratată*)

Psiholog al comportamentului și al manipulării colective, Gheorghe Schwartz trece pe curat teorii mai vechi și mai noi pentru a le încerca rezistența prin personajele sale. Așa se întâmplă în anecdota a doua, *Încă o enigmă*, unde, de la primele propoziții aflăm totul, într-o transparență totală, aflăm cine pe cine manipulează. Apoi se naște o întrebare care la rândul ei perpetuează paradoxul și excepțiile de la regulă. Și astfel, printr-o strategie a verbului și a povestitorului-iluzionist, cititorul e atras în vârtejul enigmelor istoriei, fără a mai fi eli-

berat. Sau se eliberează singur, urmând sfatul povestitorului care i se adresează discret, cum am văzut mai sus:

„ – Cititorule, îl poți întâlni pe Julius Zimmerlan în fiecare zi ...”

„De consumat cu lingurița...”

Micropovestirile au așadar caracter anecdotic sau moral într-un sens foarte actual, postmodern. Autorul renunță la limbajul aforistic, atât de uzat al moralei clasice pentru a reinventa acele mici fabule pentru uzul cititorului contemporan. Fie că sunt firimituri care cad de la masa romancierului, fie că sunt perle dintr-un lung șirag de exerciții de stil, aceste micropovestiri incitante care nu depășesc o pagină se adresează fără îndoială cititorului grăbit al secolului XXI cu viața lui fragmentară, integrată într-un puzzle imens, cu alergarea și stresul de fiecare zi a individului atins sau nu de maladiile spiritului. Cu individualismul, alienarea, cu micile sau marile aventuri, cu temele și motivele mereu reluate ale secolului din urmă care și-a lăsat amprenta asupra gândirii și mentalităților. Cităm câteva titluri exemplare, incitante: „Vis, realitate, vis”, „Problema câinilor”, „Sinucigașul”, „O moarte ratată”, „Statuia”, „Confuzia”, „Cât valorează Ordinul Sfântul Gheorghe cu spade?”, „Telefoanele”, „Marele tâmpit”, „Paradisul Lemonia”, „Viitorul nu-i decât o ipoteză, prezentul este sigur”, „Cele două morți ale lui Julius Zimmerlan”, „De ce se spânzură oamenii?”, „Alba-neagră” etc.

Dacă întreaga proză a lui Gheorghe Schwartz e profund anti-biografică, e ficțiune pură sau ficțiune inspirată din istoria neoficială, din culisele istoriei, găsim aici multe din obsesiile și ticurile individului real, ale lui Gyuri, dacă preferați, ale celui mai pitoresc scriitor arădean, colecționar de pipe și de destine, amator al jocului de șah și de romane polițiste. Intrăm prin ciudatele sale personaje în intimitatea, modul de a gândi, reflexele și comportamentul unui scriitor scilicet, a cărui biografie ne scapă ca argintul viu. Un scriitor care atunci când nu are planuri mari, face vocalize și scrie mereu. Aș adăuga, în spiritul umorului său, pentru că Gheorghe Schwartz scrie chiar și atunci când nu scrie, atât de mult iubește linia, urma pe care o lasă și veghea la

masa de scris. Dorința de a lăsa o urmă. E un caz „patologic” al lup-tei cu boala, plictisul și uitarea. De unde și îndemnul terapeutic, „de consumat cu lingurița”. Multe din situațiile și personajele prozatorului împrumută ceva din absurdul primitiv al lui Urmuz sau Daniil Harms, pe care îi asezonează cu enigmele din romanul polițist și cu labirintul parcurs în stil kafkian. Jocurile de cuvinte și calamburul concurează cu o întregă rețea a onomasticii caricaturale: Samy Demian, Maria Pornbol, Pusy Smolek, Ivan Ivanovici Ivanov, Haralambie Lampi, Gioni Durmon, Schwlrn van Rtsjr etc. Simpla alăturare a două nume stârnește suspiciunea. Nu mai vorbim de „enervanta jovialitate” a unor personaje și de umorul contagios al registrului oral. Întâmplări și personaje aparent dezlănate sunt legate de firul care ne conduce la un tâlc sau la subminarea acestuia.

Sărind de la o povestire la alta, cititorul va descoperi prin lectură, cum se exprima un alt mare amator de povestiri, Dino Buzzati, „o structură scurtă și sprintenă care nu-i lasă (cititorului) timpul să se plictisească. Volumul începe echivoc, cu moartea personajului principal Julius Zimmerlan, un personaj care traversează cele mai multe povestiri și se metamorfozează în nenumărate măști, chipuri sau identități. El este nu doar personajul numeroaselor farse și situații, ci chiar scriitorul bătrân și senil care preferă să stea acasă în fotoliu și să scrie, în loc să iasă la plimbare în oraș cu nepoata sa. Chiar dacă e conștient că nu mai are decât vreo șazeci de cititori.

Sarcasmul și absurditatea cârcotașă a lumii noastre

Julius Zimmerlan care în copilărie a fost declarat autist este, după caz, profesor, dr., inginer, academician, violonist, plagiator, aspirant la privarea de libertate și celebru critic literar. Într-o povestire e înțelept, în alta comunică cu morții iar altă dată se pretinde că, de fapt, cazul său nici n-a existat. El poate fi oricine, dacă în acest volum el e alter ego-ul unui scriitor care scrie zilnic. Cu perspectiva zilelor bune sau rele în așteptarea marelui roman.

Ficțiunile și metaficțiunile parodiază obiceiuri și moduri de viață simbolizând omnisciența savantă. Refuzând realismul, el atacă prin parodie și ironie automatismele, snobismul, suficiența, dar și problemele societății și capacitatea ei de administrare: autoritățile sunt omniprezente în aceste p(r)oze; nu lipsesc aluziile la ideologie și la ordonanțele de urgență. „Problema câinilor” satirizează înmulțirea animalelor de casă, abandonate ce le determină să-i atace pe trecători. Tocmai lipsa oricărei aluzii la societatea noastră și la datele ei concrete e o aluzie amară. Citind paginile acestor „tablete”, „povestiri-minut” (cum le intitula Moldova Gyorgy), nu poți evita gândul la propriile tale probleme, cele ale societății, dar și ale individului care nu se schimbă. În „Greșeala fatală” se satirizează lipsa de rațiune a individului dar și imposibilitatea de a te opune sorții. Autorul încearcă să-și sustragă povestirile din sfera moralei. El știe că cea mai importantă morală e tocmai lipsa oricărei morale. În consecință apelează la paradox, enigmă, absurd, care devin atât de familiare în viață.

Exprimându-se în parabole și enigme, Gheorghe Schwartz se alătură scriitorilor – nu puțini – marcați de „fascinația secretivității”. Despre discursul voalat și vorbirea în enigme, caracteristice și marii poezii oculte, John Ruskin spunea, la începutul secolului XX, că nu e menit să exprime dispreț față de cititori, ci o „grijă etică” pentru cei puțini și inițiați. E vorba de cititorul care va găsi, prin propriile sale eforturi, cheia lecturii spre adevărul relevant și neașteptat. De unde și provocarea și jocul autorului-navigator pe Facebook, unde își publică, la fiecare sfârșit de săptămână, o enigmă sau o micropovestire.

„Vocalizele” au ceva din sarcasmul și absurditatea cărcotașă a lumii noastre.

Gheorghe Mocuța

Ion Corlan și experiența teatrală*

„Poetul” și nevoia de muză

Pasionat în egală măsură de roman și de teatru, medicul Ion Corlan publică acum, după masivul roman *Dulap de vânătoare*, 2012, o altă interesantă radiografie a cuplului modern și a problemelor sale, două scurte piese de teatru, *Călătorie spre cer* și *Profesorul de geografie*. Prima dezbate condiția poetului boem Petre Popescu, un scriitor care își complică singur viața din cauza caracterului său rebel și a dorinței de a căuta sensul vieții și a scrie. Aflat la bătrânețe, poetul își linge rănila și, încă viguros, caută să profite de traiul boem și de micile plăceri. Recunoaștem în acest profil pitoresc, proiectat în piesă, o glorie locală a Aradului care a trecut de mai multe ori prin cabinetul medicului. Experiența scrisului și o viață trăită din plin, uneori riscant, l-au pus pe poet în situații limită în relațiile cu ceilalți, din care a ieșit cu greu și l-au marcat atât în corpul fizic cât și în cel astral.

* Ion Corlan, *Călătorie spre cer. Profesorul de geografie, teatru*, Editura „Mirador”, 2014

Bătrânul poet, aflat într-o jenă financiară datorită traiului dezordonat își îngrijește criza dorsală la domiciliul său, pe strada Veseliei, 13. Poetul zace pe o masă lungă într-o cameră sărăcăcioasă, plină de cărți. La început vorbește cu o voce, apoi cu Amelia, o femeie mizericordioasă care are proasta inspirație să-l ajute pe poetul iritat și famelic. Amenințând cu sinuciderea, el îi promite Ameliei o dedicație pe o carte care ar scoate-o din existența banală, în schimbul publicării ultimului manuscris.

Specialist în psihologia „nebunilor”, a pasionaților pentru o cauză, a omului în criză, dramaturgul conduce acțiunea cu mult tact și cu o ironie subtilă, provocatoare, pe care o emană chiar personajul său:

„POETUL: – Sunteți cea mai frumoasă amintire a vieții mele. Aveți cea mai fermecătoare voce, cel mai adorabil răs... cea mai...

AMELIA: – Aș dori altă dedicație.

POETUL: – Îmi promiteți (hohot înăbușit)... că-l predați... unei edituri?

AMELIA: – Promit, însă... cred c-am mai citit asta... cu editura.

POETUL: – Mai este ceva... Îmi vine greu, mi-e teribil de... penibil...

AMELIA: – Spuneți!

POETUL: – Sunt lefter... Nu am bani nici... să-mi plătesc telefonu.

AMELIA: – Suport toate cheltuielile.

POETUL: – Vă mulțumesc. Fac „Călătoria spre CER”... cu cea mai frumoasă... amintire din viață, în suflet. Dum-

nezeu dorește așa. El și Mama. Dar amintirile, plăcute sau urâte, se vor duce toate, odată cu inspirația, cu inima și sufletul, cu glasul tău minunat... în abis, ce-o mai fi și acela... Nu mai am nimic de ascuns. Nici de transmis. O votcă, m-ar pune pe linie. Până pe... seară, când se întorc decepțiile în muritorii, care nu știu de unde vin și... unde pleacă, toate canalele vor transmite aceeași știre: un nenorocit de poet și-a găsit iubirea vieții ocupată, și-atunci a plecat spre destinația... finală... un ministru: dopat și cu punga... Alo?... Doamnă Amelia!... A închis! (Sirena salvării.) Salvarea!”

Mama salvatoare

Lucrurile se precipită când binefăcătoarea poetului pătrunde în cameră, însoțită de un polițist pe care l-a alertat chiar ea. Aflat într-o stare de confuzie datorită suferinței lombare și a băuturii, poetul o sufocă pe Amelia într-o îmbrățișare „filială”. Cel puțin așa insinuează el, când polițistul vrea să-și facă datoria și să-l amendeze. Scena cu polițistul are o savoare aparte și e inspirată de lipsa de umor și de dialogul omului legii cu poetul rebel. În finalul celui de al doilea tablou Amelia, impresionată de talentul și condiția creatorului, acceptă să-i plătească și amenda, iar poetul scapă de belea, nu înainte de a sustrage cu îndemănare bani din buzunarul polițistului.

Tabloul al treilea îl surprinde pe poet în ipostaza ușor ridicolă de bravură și cuceritor al Ameliei. Apariția lui Bebe, soțul acesteia și campion de box, exact în momentul de intimitate creat de poet, tensionează situația. Drama se transformă în farsă când poetul, rezistent la băutură, reușește prin diferite tertipuri să îl amețească pe boxer, ba chiar să-i administreze o corecție. În finalul dramei absurde cu accent de farsă, poetul inspirat își omagiază Mama, trecând peste încă o criză existențială din care își extrage seva creației.

Piesa în trei tablouri, *Profesorul de geografie* are numai două personaje: mama și fiul. Ana Gavrilesco, bătrâna mamă, aflată pe patul de moarte și Rareș, fiul ei care o îngrijește. Ca și în alte piese avem aici elemente de teatru realist și farsă tragică, o apropiere de tema

morții, după explorarea ei de către teatrul absurdului. De-a lungul piesei, mama își îmbărbătează fiul derutat, lipsit de vlagă, ba chiar îi arată viața așa cum este și îl îndeamnă să numai piardă timpul și să înceapă să trăiască, după modelul tatălui său, decedat. Îl reînvață să simtă și să iubească, să bea vin și îl împinge spre o altă femeie chiar dacă e căsătorit tot cu o profesoară. Și celelalte piese se apropie de teatrul absurdului, dar de fapt vizează lumea absurdă în care trăim, diferența dintre aspirație și esența omului. Ne amintim că în piesa *Nunta*, actul I se petrece într-o clinică de psihiatrie, iar în *Eroarea Principelui*, Nebunul este ales președinte. Povestea Nebunilor este o reluare a aventurii cuplului și o radiografie a alienării lui. Experiența de medic și experiența literară îl poartă spre explorarea unor resorturi intime ale vieții, ale morții și ale dragostei, spre zonele tensionate ale cuplului cu analiza atracției și a respingerii. Valorificând noi episoade din viața semenilor, autorul proiectează în lumina reflectoarelor de pe scenă ultimele zbateri ale spiritului invadat de materie și însetat de cunoaștere.

Figura Mamei și relația Mamă-Fiu e prezentă în ambele piese; în prima, abia suferat, ca model, în a doua prin prezența ei acaparatoare și autoritară. Ipostazele Mamei și ale Fiului ne poartă, cu umor și realism, uneori în registru naturalist, pe aripile cuvântului și ale imaginației creatoare. Bătrânețea și apropierea morții nu-i fac pe oameni mai buni, nu le schimbă caracterul, ci le radicalizează instinctele și le transformă în propriile lor caricaturi. Împăcarea finală a mamei și fiului e soluția eternului compromis.

Petru M. Haș

Felix Nicolau – călătorie în Evul Mediu actual, via Kamceatka*

UN SCRITOR de amplă anvergură a genurilor și disciplinelor este Felix Nicolau, autor al unei cărți de poeme realiste, sociale și fantastice, aproape șocante, *Kamceatka*, apărută la Editura Vinea.

Scria cineva că: „Poezia lui Felix Nicolau din *Kamceatka* – *time is honey*, are motoarele turate la maximum, totul e nerv...”. Nici nu e de mirare, deoarece literatura acestui prozator, poet, savant, eseist, „curge furibund ca un râu ce se varsă în mare” (Adrian Alui Gheorghe), cu toate aluviunile epice, lirice, exegetice și teoretice, aspirând la noi forme de relief. Am avut cândva bucuria estetică de a-i comenta un roman de care și azi îmi amintesc.

Poetul aduce adesea a canonic, ceva în genul lui Boccaccio.

Nicolau este îngrijorat, spre exemplu, de căderea într-o ispită, pentru evitarea căreia preconizează buna păzire a văzului și auzului: „înainte de liturghie, preotul să nu

Petru M. Haș,
poet, Arad

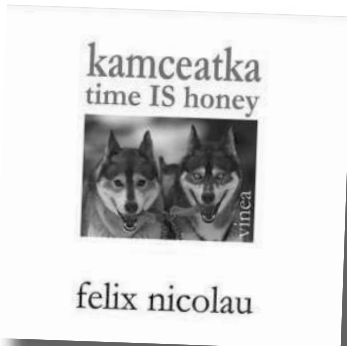
* Felix Nicolau, *Kamceatka*, Editura „Vinea”, București, 2014

vădă de găini de gospodărie să nu/ intre în grajd la cai să nu vopsească tocăria să nu-și numere banii/ nu e bine să citească ziarele să-și umple mintea de politică bărfă/ reportaje reclame să se uite la televizor la filme cu bătaii și mese/ rotunde despre violența în familie (*pentru păzirea auzului*). Cinstita rigoare ecleziastică, de asemenea, are a evita suitul „pe preoteasă” și altfel de însămânțări și scorbură năstrușnice. Doar astfel sacralitatea liturghiei va fi într-un tot ocrotită, iar „preotul va fi păzit de arătarea diavolului/ în chip de Pamela Anderson...” (tot *pentru păzirea auzului*).

Așadar, domnul Felix Nicolau demonstrează cu prisosință că orice operă valoroasă, vrem să scriem, dacă mai este nevoie, va fi ocrotită de căderea în păcat, adică, în imoralitate. Suntem aici, în Kamceatka, peninsula tânără, „de doar două milioane de ani”, climă subarctică, printre gheizere și vulcani, ciukuți, ciukci și itelmeni. Călătorind în penisulă, Vladimir Putin a văzut un urs care mergea prin apă cu intenția de a intra în păduree. Putin mai umblă și călare, iar câteodată privește atent în zare.

De călătorim și noi în Kamceatka, vom da de o carte omonimă, semnată Felix Nicolau, dar pe care va trebui să o deschidem cu precauție, fiind dumneaei strașnic păzită de doi câini, care ar putea chiar să ne muște. Țasta-i stilu'. Mai la stânga ne întâmpină un băiat musculos, care se tot gândește dacă e cazul să intre sau să ne apere de câini, în sensul în care l-a apărât pe vulnerabilul popă de ispite. Două străzi mai încolo, președintele ciocnește un pahar de ceva.

Poezia cultivă preponderent geografia sacră, inaccesibilă profanilor, ceea ce confirmă faptul de a fi deja ca

și intrați în domeniul poeziei pure: „adorăți-mă blagosloviți-mă sunt o zeiță mama Rusia/ pe tocuri de 16/ imaginați-vă bikinii mei din tigrul bengal/ pentru voi nu există!” O dovadă în plus că nimic nu e mai sexy decât divinitatea.

Felix Nicolau este între cei mai prolifici autori din literatura română a zilelor noastre. Prolificitate de-a dreptul violentă, dacă punem la socoteală și violența stilului. Greu și de enumerat lucrările acestui autor și variatele domenii în care se manifestă.

Constrângerile absolute la care este expus individul contemporan, și așa destul de alienat de grotescul simpatic al existenței, îl proiectează pe cititor în infinite îngustimi drastice și inimaginabile. După ce s-a născut „în cea mai îngustă țară din lume”, pe care o filmează cu acribie până „în duodenul strămoșilor”, poetul ne previne cu insubordonabilul său elan cosmic: „urmează un poem despre cea mai îngustă Europă din lume/ altul despre cea mai îngustă lume din lume și, lovitură de teatru, despre cel/ mai îngust univers din lume” (*probleme cu conexiunea*).

Ubicuitatea este trăsătură definitorie în textele din *Kamceatka*. Da, cred că așa se scrie. Asemeni romancierului care este, în poemele sale mai mici sau mai mari poetul Felix Nicolau debordează de nuclee epice dintre cele mai variate: grotești, burlești, dramatice, la marginea tragicului, de n-ar fi umorul fin și „binevoitor”, care, cel mai adesea, este dispus să ne salveze din ghearele coșmarului. Poemul *Adelina* este o mostră de „duritate” și blândețe: „pe la patru dimineața am vrut să aprind lumina s-o iau la castane/ fă ce dracu’ vrei în patul meu dacă zaci ca o capră/ moartă-n șanț?” Dar toate se ameliorează: „i-am luat în palme sânul stâng mult mai mare decât cel drept/ i-am șoptit nu ai de ce să te rușinezi veverițo/ ești mai frumoasă așa// a mârâit: asta pentru că-ți plac ție cheștiile nașpa!”. *Nașpa* deschide larg compasul semantic.

Estetica poemelor, ca de altfel și grafica însoțitoare, sunt de dată recentă, împreună ele ilustrează o lume tulburată și deopotrivă bulversantă pentru cititorul mai slab de înger. Dar poetul are darul de a-l gădila cu tandrețe pe cititorul speriat, liniștindu-l sub aripa

generoasă a parodiei, cum că dracul nu poate fi chiar așa de negru, deși lumea e un pic infernală. Toate cele patru părți ale cărții ar putea fi rezumate în cea mai succintă artă poetică: „dacă dau în femei e nu-mai pentru că nu deosebesc sexele: m-am miopit/ iau sânii drept pectorali cerceii drept cercei fustele drept prosoape// nu dau tare/ lasă! nici bărbații de azi nu mai sunt ca pe vremuri” (*Logic*).

Nici mai mult, nici mai puțin, Felix Nicolau își mișcă rolele pe augusta șosea Baudelaire-Arghezi, fără a evita viața domestică cu noile sale tipare, profilând umorul fantastic și grotesc în funcție de împrejurările momentului, într-o coerență estetică a urâtului absolut, material, afectiv, cinic, senzorial.

Burtiera e nimic pe lângă imaginarul fertil și înflăcărat al tânărului domn civilizat Felix Nicolau, imaginar care animă o întreagă faună umană foșgăitoare, diversă, plăcut consternantă. Să ne amintim însă că marele Caragiale însuși, citând în latina-i savantă, deoarece absentase la orele de engleză, avertiza: „cele naturalia non sunt turpia”. „Corporatistul” lui Felix Nicolau știe el ce știe: „îmi lipesc pe zgârie-nori afișe cu/ mirosul meu noaptea deschid balconul și rag/ cu grijă să nu întrețânțarii/ ea probabil e-n club cu cățelele – scroafă iresponsabilă!/ e momentul să-i atac vizuina să-i sfâșii puii/ îmi fixeze proteza dentară din aur atașez unghiile false și lipesc/ extensiile la coamă/ simt că devin o hienă la modă// iar dragostea vede un tigrul în orice cangur pitic” (*suflet de corporatist*).

Kamceatka este o carte a maturității, a vârstei când omul ajunge pe punctul de a cădea pe gânduri: „tot mai des caut riduri în/ oglindă dar mai ales pe fețele celorlalți ce mă/ bucur când văd cearcăne și-un fir alb la ăștia/ de 20 ce mă bucur când văd unu de 70 fără/ riduri...” (*de-acu*).

„Gândirea este «agon», luptă: dar însăși această agonie face ca viața să fie demnă de a fi trăită în fața istoriei și în fața Eternului”

interviu realizat de Ciprian Vălcan
cu Bruno Forte

Bruno Forte
(născut la Napoli în
1 august 1949) este
cel mai important
teolog italian al
momentului. Din
26 iunie 2004 este
arhiepiscop de Chi-
eti-Vasto. A pub-
licat următoarele
volume : *La
chiesa nell'eucaristia*,
D'Auria, Na-
poli 1975, *Gesù di
Nazaret, storia di
Dio, Dio della storia*.
*Saggio di una cris-
tologia come storia*,
San Paolo, Cinisello
Balsamo (Milano)
1981, *Cristologie
del Novecento*.
Contributi di storia

Ciprian Vălcan: – Împărtășiți părerea celor care
susțin că filosofia trece printr-o criză care îi anunță
sfârșitul iminent sau credeți mai degrabă că avem de-a
face cu o nouă formă pe care aceasta o îmbracă în seria
ei de metamorfoze de-a lungul timpului?

Bruno Forte: – Filosofia reprezintă curajul de a-ți
pune întrebări radicale. Aceste întrebări au de-a face cu
chestiunile ultime, acelea care cercetează sensul vieții și
al istoriei. Atâta vreme cât va exista gândirea, vor exista și
astfel de întrebări. A gândi înseamnă a te lupta cu moartea
și numai cine acceptă provocarea adevăratelor întrebări,
poate trăi atât provocarea cât și consolarea filosofiei.

– Credeți că suntem amenințați de triumful bar-
bariei, că temeliile culturii noastre riscă să fie distruse,
sau mai există speranță?

– Nu am fost niciodată de acord cu pozițiile catastro-
fiste sau cu lecturile simplificatoare, ca aceea care reduce

viitorul apropiat la coliziunea dintre Creștinism și Islam. Convingerea mea este că vor exista noi forme de metisare, așa cum s-a întâmplat dintotdeauna de-a lungul istoriei și că din acest amestec, alături de multe probleme, vor ieși la iveală și noi bogății și lumini. Creștinismul îndeosebi a știut mereu să se facă plămadă în aluatul culturilor și al marilor lor transformări.

– Credeți că putem imagina istoria spiritului drept o succesiune de perioade dominate de obsesia sistemului, a completitudinii și de perioade fascinate de fragmentar, de aluziv, de eliptic ?

– Și aceasta mi se pare o simplificare: vor exista întotdeauna cei care se vor mulțumi cu fragmentul și cei care în fragment vor căuta Totul. Acest Tot în fragment e frumusețea: iar inima omului este făcută pentru frumos, care e, de altfel, celălalt chip al divinului. Nostalgia unui sens mai mare, setea după chipul lui Dumnezeu, mi se par de neșters din inima omului. Precum zice Sf. Augstin, „fecisti nos ad Te et inquietum est cor nostrum donec requiescat in Te” (Confessiones I,1).

– Trăim oare într-o epocă a fragmentului? Sau visăm în continuare la acele metanarațiuni a căror moarte a fost anunțată de pontifi postmodernismului?

– Un mare poet italian, Mario Luzi, vorbește despre necesitatea de a trăi «botezul fragmentelor noastre». Cred că această trebuință este înscrisă în noi: ea este căutarea și nostalgia sensului, este necesitatea de a trece de la fenomen la fundament pentru a putea ancora contingența trăirii de o patrie ultimă care să ne orienteze drumul și să ilumineze orizontul de după moarte.

– Relația dintre filozofie și teologie este unul dintre nucleele gândirii medievale. Cum funcționează această relație în secolul XXI?

della cristologia ad una cristologia come storia, Queriniana, Brescia 1983, *La Chiesa, icona della Trinità. Breve ecclesiologia*, Queriniana, Brescia 1984, *Trinità come storia. Saggio sul Dio cristiano*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano) 1985, *Laicato e laicità*, Marietti Editore, Genova 1986, *La teologia come compagnia, memoria e profezia. Introduzione al senso e al metodo della teologia come storia*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano) 1987, *Sull'amore*, D'Auria, Napoli 1988, *Sul sacerdozio ministeriale. Due meditazioni teologiche*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano) 1989, *Maria, la donna icona del mistero. Saggio di mariologia simbolico-narrativa*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano) 1989, *Teologia della storia. Saggio sulla rivelazione, l'inizio e il compimento*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano) 1991, *Sui sentieri dell'Uno. Saggi di storia della teologia*, San Paolo, Cinisello

- Balsamo (Milano), 1992, *L'eternità nel tempo. Saggio di antropologia ed etica sacramentale*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano), 1993, *La chiesa della Trinità. Saggio sul mistero della Chiesa, comunione e missione*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano) 1995, *Confessio theologi. Ai filosofi*, Cronopio, Napoli 1995, *In ascolto dell'Altro. Filosofia e rivelazione*, Morcelliana, Brescia 1995, *Trinità per atei*, Raffaello Cortina Editore, Milano 1996, *La parola della fede. Introduzione alla simbolica ecclesiale*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano) 1996, *Dove va il cristianesimo?*, Queriniana, Brescia 2000.
- Teologia și filosofia se află într-un dialog viu în zilele noastre: sfârșitul prezumțiilor ideologice a redeschis spațiul către Mister. O filosofie opacă la Mister e o ideologie oarbă; o teologie fără interogația radicală a filosofului, riscă să nu exprime tot potențialul său de sens. Filosofia și teologia au nevoie una de cealaltă.
- **Unde vedeți locul filozofiei în cultura contemporană? Continuă ea să joace și acum un rol important în dezbaterile publice, așa cum se întâmpla în trecut?**
- Deseori, filosofia ca și cutezanță a interogației, e prezentă sub aparențe înșelătoare în timpurile noastre în numeroase feluri. Pretutindeni unde se pun întrebări serioase asupra vieții și a morții, asupra timpului și a destinului nostru ultim, asupra nevoii de fundament a moralei, acolo filosofia e activă și e prezentă. Și, alături de ea, nevoia întrebării teologice. Într-adevăr, nu e posibil să trăiești cu adevărat fără a-L căuta pe Dumnezeu și, prin urmare, fără a lupta cu triumful aparent al morții. Gândirea este „agon”, luptă: dar însăși această agonie face ca viața să fie demnă de a fi trăită în fața istoriei și în fața Eternului.

Traducere din limba italiană:

Amelia Natalia Bulboacă

„Trebuie să fim reactivi la nedreptate, la ilegalitate, la minciuni flagrante, la tot ce ne revoltă”

interviu realizat de Cristian Pătrășconiu
cu poetul Robert Șerban

Cristian Pătrășconiu: A existat o zi, ceva anume în care ai știu că vei fi scriitor? O zi anume, o întâmplare anume, un declic exact pe care îl poți repera în memoria ta? Ceva, spre pildă, de genul momentului celebru despre care a povestit cândva Nichita Stănescu – când, în curtea unei școli parcă, s-a dus la un robinet cu apă, s-a spălat pe mâini și apoi, privind-și mâinile, i s-au părut altfel.

Robert Șerban: Nu-mi amintesc când m-a cuprins dorința de a fi scriitor, dar știu că nu m-a părăsit niciodată. Nici când am avut perioade în care am scris, nici – mai ales atunci – când nu am putut-o face, dintr-un motiv sau altul. Tânjesc să am tihna interioară și timpul necesar scrierii de literatură. Nu le am, dar mi le răpesc, uneori, din propria viață. Nu mi-am asumat riscul să fiu doar scriitor, adică un om care produce numai texte literare. Sunt extrem de puțini scriitori români care fac doar asta. Doi sau trei. Hai... cinci. Dacă nu mi-aș fi dorit și dacă nu aș fi avut doi copii minunați, care sunt principala mea preocupare și față de care mă simt responsabil, poate că aș fi riscat să trăiesc încercând să nu fac altceva decât literatură.

Ani de zile am lucrat în jurnalistică, întrucât e o meserie în care materia primă o constituie cuvintele, și astfel am crezut că pot sta în preajma literaturii. Și că pot face și una, și alta. Că pot câștiga bani pentru viața de zi cu zi, dar pot avea și lumea mea. Nu prea merge. Presa îți cere să fii, înainte de toate, un om foarte bine înfipt în realitate, foarte atent la ea, la amănuntele ei, la modul în care se transformă și transformă. Presa înseamnă să fii în alertă continuă, să fii cu ochii pe ceas, să nu-ți pierzi capul, să nu te deconectezi. Or, literatura tocmai pe asta mizează: pe imaginație, pe libertate interioară, pe... pierderea capului. Prin urmare, presa și literatura sunt surori, dar al naibii de vitrege!

Să mă întorc la „intriga” propusă de tine. De copil am trăit și crescut în mirajul literaturii, al scriitorilor. Tata, cum bine știi, e scriitor, om care a iubit și iubește cărțile, care mi-a inoculat – într-un mod firesc – atracția pentru citit. El însuși citea continuu (o face și azi, dar își mai dedică timpul și *facebook*-ului ori nepoților). Încă din copilărie am cunoscut scriitori, unii mai celebri (pe Nichita Stănescu, de exemplu), alții mai puțin celebri, care au exercitat o fascinație pentru mine. Am citit întâmplări cu și despre ei, am ascultat de la ei fel de fel de povești, ba chiar și bârfe. Mi se părea că erau altfel decât restul lumii. Nu știu cum, dar sigur mai interesanți, mai... vrăjitori, mai cu umor, cu haz. Și, treptat, în mintea mea s-a conturat un univers din care mi-am dorit să fac parte. Am început să merg la cene, nu doar să scriu, am condus chiar cenaclul „Mlădițe”, de la școala din Turnu Severin la care învățam, apoi, la liceu, mergeam la cenaclul scriitorilor din oraș, începusem să public prin reviste, să iau premii, să particip la tabere de literatură, unde am cunoscut câțiva scriitori optzeciști și unde m-am împrietenit cu elevi de liceu care, ca și mine, scriau versuri, proze, eseuri. Câțiva dintre ei sunt astăzi vedete ale literaturii. Nu eram doar spectator, ci și un actor al acelei lumi.

Nu a existat un moment exact declanșator al scrisului, ci a fost, ca în chimie, o reacție în lanț. Iar din această reacție nu a lipsit încurajarea pe care am primit-o de la tata, dar și de la cei din jurul meu: mama, profesorii de limba română (profesorul Dumitru Arvat, în primul rând), colegii, ba chiar și fetele de care eram îndrăgostit și cărora le scriam poezii. Niciuna nu mi-a bătut obrazul... Am fost un băiat norocos.

C.P.: Ce ești mai mult, mai adânc: poet sau prozator? Nu mă refer la ceea ce se vede – în această privință, e evident că volumele tale

de poeme sunt cele care câștigă, deocamdată, în raportul poezie-proză. Mă refer la ceea ce simți tu în adâncul tău, știind, în plus, că va veni o vreme în care vei publica și proză – poate chiar proză întinsă, roman.

R.Ș.: Îmi place să spun povești, să inventez situații, personaje, să induc, prin cuvinte, fel de fel de stări. Și cum eu aștept de la un text – de fapt, nu doar de la text, ci de la orice produs artistic – să mă emoționeze, să mă enerveze, să mă provoace într-un fel, dar să nu mă lase indiferent, să nu mă plictisească, caut ca și ceea ce public să aibă astfel de efecte. Mă rog, nu-mi doresc să enervez, dar s-o mai întâmpla...

Poezia implică o enormă subiectivitate (de regulă, personajul principal al poeziilor e chiar autorul, camuflat, uneori, la persoana a III-a) și mult curaj. Nu-i de coala să scrii despre tine și să o faci fără cruțare, fără perdea, fără brizbrizuri. Proza e mai domoală, din punctul acesta de vedere, autorul nu e neapărat și actorul scrierilor sale. Proza mai este și de la... alții, poezia e doar de la tine. Eu scriu și una, și alta. Sunt considerat poet și nu vreau să contrazic pe nimeni, fiindcă și eu cred asta. Dar mai cred că proza e o formulă la fel de magică atunci când vrei să te exprime și are ce să exprime. Avantajul ar fi că proza camuflează mai bine decât poezia. Sau dezavantajul?

C.P.: Scrii, când scrii literatură, ca un profesionist – cu program, asiduu, cu ritual – sau datorezi mult inspirației?

R.Ș.: Cristi, eu sunt un amator care scrie mânat de curiozitatea să afle ce s-a mai întâmplat cu el. De a afla „informații” dintr-o zonă la care, doar privindu-mă în oglindă și punându-mi întrebări... clasice, n-aș găsi decât niște răspunsuri nesemnificative. Poezia e și un instrument al intuiției și, totodată, intuiție. E și un lift cu care cobori în subteranele tale. Eu îmi scriu mie, fără să știu de la început ce. Nu am, la pornire, decât un vers, cel mult. Sau o propoziție. Sau o... intrigă. Zicea cineva: literatura nu-i telegramă, să știi ce scrii. Păi cam nu-i! Scrisul e surpriză, e explorare, e așteptare, e contradicție, e mirare, e emoție, e spaimă.

C.P.: „Laboratorul creației”, „laboratorul unui scriitor” – cunoaștem amândoi aceste sintagme. Sunt locuri comune, expresii șablon. Totuși – oricine scrie are un fel de spațiu, destul de intim, în care creează. Cum e mobilat al tău? Ce e lângă tine când scrii? De ce anume ai nevoie când scrii? Fumezi, bei multă cafea, îți ascuți – cum știi că face un om din Timișoara la care ținem amândoi – se-

turi întregi de creioane, aliniindu-le cu vârfurile perfect ascuțite? Ai nevoie de un anumit tip de hârtie? Mai ai nevoie, de fapt, de hârtie când scrii poezie, proză ș.a.m.d.?

R.Ș.: Pentru că scriu în salturi și pentru că sunt un căutător de timp pentru literatură, am învățat să mă adaptez repede contextului și locului în care scriu, fie că e o cameră de hotel, o cafenea, un avion, un colț de birou sau patul din dormitor. Când scriu, caut să găsesc intimitatea în mine, nu în jurul meu.

Acum 20 de ani scriam doar noaptea, după ora 1, când era liniște. Și nu puteam scrie decât la masa de acasă, având peretele în față, la o jumătate de metru. Dar cum din 1995 am tot lucrat în presă și cum, ani de zile, a trebuit să produc sau să citesc, contracronometru, text după text, în condiții de redacție (cu zeci de oameni care vorbeau între ei sau la telefon, râdeau, ascultau radio, scriau, se certau, intrau și ieșeau, își sorbeau cafeaua etc.), structura mea s-a schimbat. M-am obișnuit să scriu în orice condiții. De vreo 10 ani prefer cafenelele, fiindcă sunt un mediu în care mă pot concentra în interior, în care devin... arici, mă strâng în mine ca să nu mă pape vulpea.

Poezie scriu doar pe hârtie, cu pixul sau stiloul. Mă ajută să fiu mai rapid. Dar e și un inconvenient, fiindcă scriu neciteț. Uneori, fac eforturi să-mi descifrez propriile cuvinte, fiindcă scriu nervos, iute, de parcă mi-ar fura cineva literele. Așa că trebuie să transcriu destul de repede pe computer, ca să nu... pierd textul de sub control. Acolo, pe ecran, el se răcește. Îl revăd cât mai distant posibil, ca să-i aflu pulsul, să-i văd tensiunea, să hotărâsc dacă trebuie operat ori lăsat așa cum e. Ori aruncat.

Proză scriu exclusiv folosind tastele. Propozițiile și frazele au timp să se așeze, căci scriu mai încet decât aș face-o pe hârtie. Textul se decantează, uneori, chiar când îl Țes. De regulă, intervin puțin asupra structurii unei proze. Dacă cred că mi-a ieșit, norocul meu, dacă nu, o las moartă.

Ce e musai să am alături atunci când vreau să scriu poezie e chiar poezia. De regulă, nu mă pot apuca de scris dacă nu citesc. Lectura mă ajută să rup o parte din legăturile mele... terestre, mă conduce mai ușor spre propria mea interioritate, mă conectează la amintiri, senzații, emoții, îmi generează gânduri la care nu mă aștept. Poezia mă sensibilizează, mă dispune la poezie.

C.P.: Mi-ai spus cândva că nu mai crezi în forța cuvintelor sau, ca să nu fiu așa de tranșant în formulare, că te îndoiești puternic cu

privire la forța cuvintelor de a schimba lumea. De ce, cum anume ai ajuns aici?

R.Ș.: Cred că mă gândeam la forța cuvintelor scrise și spuse de jurnaliști, în primul rând. Și este evident că e așa, mai ales aici, în România. Presa și-a pierdut din credibilitatea pe care o avea acum 10-20 de ani, fiindcă – nu vorbesc de atât de puținele excepții – a ajuns să fie dependentă financiar. Or, o știm, această dependență complică foarte mult raporturile dintre cei care scriu și cei care plătesc. Ultimii au fel de fel de interese (economice, politice etc.) care, la un moment dat, se ciocnesc cu cele ale ziaristului. Un ziarist onest trebuie să spună adevărul, să scrie informația așa cum este ea. Doar că adevărul îl... pocnește pe primarul cutare, pe consilierul X, pe secretarul de stat Y, cu care finanțatorul e prieten. Eu încerc să cosmetizez, de fapt, ce se petrece în România, și nu știu de ce fac asta, fiindcă ne uităm cu toții la televizor și vedem *live* care e situația. E gravă! Ziariștii au facturi de plătit, iar idealurile le țin pentru vremuri mai bune. Totuși, ai de ales ca jurnalist: fie mergi la un ziar/post TV/post de radio care e cât mai aproape de valorile tale – și mergi cu speranța că acele valori nu se vor metamorfoza peste noapte –, fie ieși din presă. Și îți faci blog pe care îl alimentezi cu ce vrei tu. Cât despre cuvintele din literatură... Aici forța lor implică un raport de 1 la 1, scriitor-cititor. Dar despre acest raport aflăm rar câte ceva, fie dintr-o cronică de carte, fie dintr-o postare pe *facebook*. Cititul e o bucurie solitară. Dar fiindcă despre puterea cuvintelor vorbim, nu văd cum un mare roman ar putea provoca astăzi nu o revoluție, ci măcar o ieșire în stradă. Sau măcar una în parc, pe o bancă...

C.P.: Faptul că acum te îndoiești în acest fel, presupune și că a fost o vreme când ai crezut foarte tare în forța cuvintelor. În ce fel, în câte feluri ai crezut? Ce ai crezut că se poate face cu frazele, cuvintele, verbele, versurile, rimele ș.a.m.d.?

R.Ș.: Ca ziarist, am scris în libertatea care înseamnă că niciun șef, de la cel de secție până la director, nu-și punea problema că ancheta mea sau știrea mea ar putea deranja pe cineva dacă ea apare în paginile ziarului. Asta pentru că ziarul la care lucram trăia din vânzarea sa și din publicitatea care se făcea în paginile sale și care era plătită. Da, a fost o vreme, în anii '90, chiar până pe la mijlocul anilor 2000, când presa trăia și astfel. Evident că și atunci se încercau presiuni de tipul: dacă mai scrieți rău despre mine/noi, tăiem publicitatea. Dar noi, cei din redacție, nu le știam, nu ne influențau, nu ne afectau. Redacția și

departamentul marketing & vânzări nu interferau decât la sărbători și la agape. Apoi, treptat, independența redacției s-a pierdut. Am trăit ani buni cu impresia că am o armură de cuvinte pe mine și că nimeni și nimic nu mă poate atinge dacă sunt onest, bine documentat și inspirat în ceea ce scriu.

Apoi, mai e ceva. Lumea citește tot mai puțin, dragă Cristi. Și nu e o părere, un zvon, o impresie, ci o certitudine bazată pe o mulțime de date, de la sondajele directe, în care oamenii recunosc că alocă tot mai puțin timp lecturii, la cele din care află cu cât au scăzut tirajele cărților, vânzările de carte și de ziare. Și nu, cititorii care nu ies la socoteală nu au migrat spre suportul electronic al textului, ci au dispărut, pur și simplu.

C.P.: Există ceva mai puternic, mai eficient, mai – cum să zic – matur, mai adecvat decât această „credință în cultură”, „credință în literatură”?

R.Ș.: Bineînțeles că există. Și e chiar viața. Inclusiv, sau mai ales!, a celor pe care îi iubesc: copiii mei, părinții mei, femeia de lângă mine, prietenii mei. Literatura implică singurătate. Ca să fii înăuntrul ei, cu adevărat, trebuie să te rupi de lume. Cu cât această rupere e mai profundă și de mai lungă durată, cu atât șansele de a scrie mai... consistent (poate chiar și mai bine) sunt mai mari. O spun din proprie experiență. Am reușit să scriu așezat abia atunci când am ieșit pentru o lună-două din jocurile devoratoare ale cotidianului. Când n-am avut nicio obligație. Nici măcar aceea de a scrie. Sunt autori care cred până la ultima consecință în literatură, dar, de regulă, sunt oameni fără familie, fără copii. Și eu iubesc enorm literatura, dar întâi îmi doresc să fiu tată, apoi scriitor. Întâi om, apoi autor de cărți. Cred cu putere în arta scrisului (deci și în citit!), dar îmi iubesc la nebunie copiii. Cred că, în fond, scriu pentru că ei sunt principalii destinatari. Sper că îi va interesa să afle cum era tatăl lor, cum gândea, ce visa, ce inventa, ce obsesii avea. Vor avea la dispoziție cuvintele pe care Dumnezeu m-a ajutat și mă va ajuta să le aștern. E extraordinar să ai norocul de a te... livra în scris celor care vor veni după tine. Noroc care poate fi și ghinion, totodată.

C.P.: Ce ești ca scriitor? Unde te-ai plasa, unde te-ai încadra? Dacă, să zicem, ai intra în rolul de critic literar – fie el și un critic de întâmpinare – unde te-ai așeza? Și unde NU, sub nicio formă?

R.Ș.: Granițele genurilor s-au topit, nu mai sunt hotare ferme între poezie, proză, teatru, eseu. Lumea cuvintelor e fluidă, s-a mondializat,

există și aici un fel de lege a vaselor comunicante. Și nu de azi, de ieri. O paranteză. Eu am făcut recenzii de carte spre sfârșitul anilor '90, atât în revista „Orizont”, cât și în revista „Unu”, de la Oradea, unde aveam o rubrică de... întâmpinare. Dar când mi-am dat seama că sunt tentat să fac compromisuri, adică să scriu de bine despre cărți nu grozave ale unor cunoscuți, și asta doar ca ei să nu se supere, am renunțat. Eu scriam doar despre ce-mi plăcea sau despre ce mă intriga în materie de poezie. Și nu voiam să abdic de la asta. Dar nici să întristez oameni dragi cu opiniile mele nu-mi doream. Am preferat să citesc și să-mi țin părerile pentru mine, decât să scriu altceva decât ce cred. Așa că nu (mai) pot să intru în rolul pe care mi-l propui, fiindcă nu mă pricep să fac critică literară. Cu atât mai puțin pe mine!

C.P.: Cum, către ce ai evoluat? Ce erai la 20 de ani, cum te evaluai cu 20 de ani în urmă și unde ai ajuns acum? Cât de departe? Suficient de departe?

R.Ș.: Îmi ceri, dragă Cristi, să mă evaluez și să emit judecăți de valoare în ceea ce mă privește. Nu se cade să le fac în public, mai ales că nu sunt un scriitor mulțumit de mine. Totuși, ce pot spune fără să enervez, sper, pe nimeni, e că, o dată cu trecerea vremii, mi-am epurat poezia, că mă simt aproape de simplitatea și de directetea versului. Mă face să zâmbesc grandilocvența în literatură, mustăcesc când scriitorul își arată bicepsii ori când, dimpotrivă, se eviscerează demonstrativ. Când își urlă tragismul. Eu cred că nu trebuie să demonstrezi nimic cu poezia ta, absolut nimic. E și așa destul că ai curajul, tupeul, nesimțirea – putem să-i spunem cum vrem – să te arăți pe dinăuntru, să scrii despre tine, deseori fără cruțare și fără perdea, încât e absolut suficient asta. Dar, în fond, fiecare se transcrie după cum se pricepe, după cum îi e felul. Și, da, felul ăsta se schimbă. Ne metamorfozăm, în timp. Eu nu prea semăn cu cel care debuta în 1994. Nici măcar cu cel din 2004. Nu semăn, dar nici nu mă sperie asta. Acum, sunt fratele mai bătrân al celor de atunci.

C.P.: Face bine scriitorului din tine faptul că ești – vrei, nu vrei – un star mediatic?

R.Ș.: Pentru – cum spui tu – scriitorul din mine, faptul că apar la televizor (chiar nu sunt un star mediatic, am fugit întotdeauna de ideea asta, care îți poate lua mințile dacă nu te privești și în oglindă, ci doar pe sticlă!) nu are nicio relevanță. În sensul că nu mă face nici mai interesant ca scriitor, nici mai talentat. Ce e, însă, cu adevărat benefic pentru iubitorul de literatură care sunt, e faptul că datorită televiziunii

și a emisiunii lor pe care, de 16 ani, le fac săptămânal am avut șansa să stau față în față cu scriitori pe care îi admir (pe unii, de când eram copil). Or, aceste întâlniri mi-au sporit și mai mult dragostea pentru literatură și pentru cei care o produc. Mai mult, s-a întâmplat ca o parte dintre acești oameni să îmi devină prieteni, așa cum s-a întâmplat ca să-mi câștig prieteni printre telespectatori. Or, prietenia lor chiar face foarte bine omului care sunt!

C.P.: Și, dincolo de experiența ta directă: face bine mass-media culturii? Mass-media în sens larg: și old media (presă scrisă, radio, TV), și new media...

R.Ș.: Mass-media e parte din cultură. Practicată cu onestitate, cu bună-cuviință, cu pasiune și talent, face bine. Media nu doar informează, ci și formează atunci când promovează adevărul, când îl susține cu argumente faprice și logice. Or, ca o societate să fie cu adevărat funcțională trebuie să trăiască în adevăr. Trebuie să știe realitatea despre ea însăși astfel încât să-și poată regla disfuncționalitățile.

Din păcate, media românească nu slujește doar adevărul, ci și pe cei care o finanțează, pe prietenii lor, pe rudele lor. Și o bună parte dintre oamenii aceștia n-au niciun chef să se știe adevărul. Ei vor să impună... perspectiva lor, atât în ceea ce îi privește direct (ei au afaceri – multe cu statul –, sunt implicați în politică, au un trecut dubios), cât și atunci când sunt vizați concurenții ori inamicii lor. Mai e un aspect: mass-media a impus ca valori, printr-o promovare agresivă, personaje a căror ascensiune (financiară, de regulă) s-a bazat pe orice (de la noroc, la hoție, de la conjunctură, la șantaj), numai pe valoare nu. Or, aceste personaje au ajuns modele în societatea românească. Și asta e groaznic!

C.P.: Ai un fel de proiecție personală – de genul: unde ai vrea să te afli peste 20 de ani? Cu ce alte cărți în portofoliu? Cu câtă poezie, câtă proză deja publicată? Vorbesc despre o proiecție minimalistă, desigur – căci viitorul e deschis, capricios și, inclusiv în materie de cultură, multe lucruri de mare valoare nu apar programat, ci ca un fel de generație spontană, ca din nimic, ca din senin, ca și cum ar avea conexiune directă cu miracolul...

R.Ș.: Sper că nu te dezamăgesc, dar nu am astfel de proiecte. Mi-am domolit proiecțiile care implică ori care se traduc în... mulți ani. Am câteva dorințe legate de propriul scris. Pe unele le port cu mine de ceva vreme, cum ar fi dorința să-mi termin romanul început în urmă cu vreo 5-6 ani. Altele sunt mai proaspete: mi-a încolțit gândul

publicării jurnalului pe care le-am transcris, din 2008, parcă, în revista „Orizont”. Apoi, cred că o să fac un efort și o să strâng laolaltă prozele scurte și foarte scurte ținute în computer sau publicate prin câteva antologii. Sper ca anul acesta să public un album despre artiștii vizuali timișoreni ai Generației '80, album al cărui suport tehnic, să zic așa, e o sinteză a lucrării mele de licență în Istoria și teoria artei. Dar cum viața mi-a demonstrat că una îți dorești și alta îți iese, că una vrei să faci și deseori vrei degeaba, am lăsat-o mai ușor cu aceste fete morgana care sunt planurile.

C.P.: Cunoști bine lumea culturală, cu accent pe lumea literară autohtonă. Cum să o privim? Cum o putem împărți? Unde e partea bună și unde reversul acesteia? Și în funcție de ce anume putem face, întemeiat, asemenea distincții?

R.Ș.: Pentru mine – am tot spus-o – lumea literară e cea mai frumoasă dintre lumi. Cu amendamentul că nicio lume de aici, de pe pământ, nu e perfectă. Am crescut între cărți și între scriitori, prietenii mei sunt oameni care scriu și/sau care citesc, mă consider parte din această lume. Sunt orgolii și vanități aici, sunt lupte pentru glorie, sunt caractere urâte, sunt lașități, sunt principii care se termină când trebui aplicate la tine și la cei apropiați ție, sunt nedreptăți, sunt lovituri pe la spate. E destulă mizerie și în lumea asta, dar frumusețea ei e mult mai mare. Și, îmi place să cred precum Mișkin, că e și învingătoare.

C.P.: E mai valoroasă literatură care se scrie acum și, să zicem, în ultimii doi-trei ani la noi decât cea care se scria acum 10 ani sau acum 15 ani?

R.Ș.: Cred că ar mai trebui să treacă niște ani pentru o analiză serioasă, din perspectiva propusă de tine. E prea mică distanța ca să nu greșim, ca să spunem că romanele din anii 2000 sunt mai rezistente, mai puternice decât cele apărute recent. Că poezia de acum sună altfel decât cea a generației anterioare. Nu s-a făcut încă o decantare, nu există decât niște topuri. Dar, îmi place să cred, literatura română e în ascensiune, cărțile ei apar, traduse, în străinătate, scriitorii ei sunt parte din lumea literară europeană, antologii importante îi cuprind, presa internațională îi laudă. Chiar dacă o mulțime de date mă și contrazic – vânzările de cărți, de exemplu – eu sunt optimist și cred în valoarea literaturii române contemporane.

C.P.: Să luăm ca punct de plecare nivelul de performanță culturală la zi. El este care este – nici mai mic, nici mai mare. Ce îl împiedică să fie mai mare? Ce piedici avem – de cultură organizațională, de

natură instituțională, de design meschin, neadecvat al spațiului public – în calea unei performanțe culturale superioare celei de acum? Nu cred că e util să luăm în calcul datele personale – unii au talent mai mare, alții sunt veleitari ambițioși; unii au o forță de muncă mare, alții sunt la mâna impulsului creativ de moment; unii sunt constructori în domeniul cultural, alții capricios-creativi mai degrabă. Dincolo de aceste date personale, așadar, ce piedici, cel fel de capcane există și pot fi evitate?

R.Ș.: Cred că e un complex de piedici care parazitează viața culturală românească și care o vlăguiesc. Mi-e dificil să fac un clasament al lor, dar n-ai cum să nu observi lipsa de principii, nepotismele, inexistența unor proiecte limpezi, în câțiva pași, lipsa de solidaritate ori solidaritatea în rău, parvenitismul, lingușeala, pila, habarnismul. Mai mult, ingerința politicului în zona culturii instituționale are efecte dezastruoase, întrucât calitatea și profesionalismul liderilor acestor instituții sunt ultimele criterii după care ei sunt numiți în funcție. Vezi cazul ICR-ului, care e, poate, cel mai dur și elocvent exemplu. În doi timpi și trei mișcări, Andrei Marga a defectat un mecanism care funcționa excelent, după ce a fost construit, în timp, cu eforturi, cu strategii coerente, cu o mulțime de rezultate excepționale, cuantificabile. Iată, nu e suficient să fii om de cultură ca să conduci eficient o instituție de cultură. Iar exemple de acest gen sunt cu duiumul, atât la nivel local, cât și la nivel național. Prin urmare, unui creator (mă gândesc aici și la oamenii din știință, din cercetare, nu doar la cei din lumea artei) îi este extrem de dificil să-și vadă doar de harul lui, de meseria lui. El trebuie să se și... învârtască dacă nu vrea să moară de foame și să-și valorifice produsele culturale. Suntem pe cont propriu atunci când creăm, dar, apoi, ceea ce creăm trebuie să intre în niște circuite, locale, naționale, internaționale. Or, deseori, aceste circuite sunt colmatate cu și de oameni care chiar cu fluidizarea lor ar trebui să se ocupe. Și o fac din incompetență. Ori din rea-credință.

Mă întrebi ce se poate schimba. Nu e o soluție nouă, dar cel mai la îndemână de făcut – și cu efecte imediate, cred – ar fi ca meritocrația să primeze. Mai exact, concursurile – atât cele pentru un loc de muncă, pentru funcții, cât și cele profesionale – să fie cinstite și să câștige cel mai bun. Dar asta rămâne un vis care se tot... verbalizează în România, dar degeaba. Poate că n-ar fi rău dacă ar organiza DNA-ul aceste concursuri, pare o instituție serioasă și extrem de activă...

C.P.: O să îți propun, ca deschidere pentru discuția de la această întrebare, o paralelă politică: s-a spus, iarăși repetat până la tocare, că, în materie de politică, de instituții și reflexe politice, se dărâmă foarte mult și se construiește prea puțin. Cred că, în politică, lucrurile nu stau chiar așa: ca să construiești ceva solid, ceva pe temelii solide, trebuie să dărâmi mult. Vezi ce se întâmplă în zona justiției care se intersectează cu câmpul politic și mai ales cu actorii care populează acest câmp – ce zgomot public infernal a fost și eu cred că e departe de a se diminua, atunci și acum când se dărâmă rețele, când se distrug amicitii sudate după legi cvasi-mafiote (și la stângă și la dreapta – ca să nu ne pierdem echidistanța!). Ei bine, mă tem că și în cultură lucrurile tind să stea oarecum comparabile. Cu alte cuvinte, e probabil că avem încă mult de dărâmat. Sigur, în paralel și ulterior operei de distrugere, e, sunt perfect de acord, și de construit. Dar mai e și de dărâmat. La ce crezi tu că trebuie să renunțăm? Cui – cărui tip de atitudine sau de instituții culturale – avem datoria să ne opunem? Ce, pentru a avea o cultură decentă, cu ierarhii sănătoase, trebuie să refuzăm? Chiar cu fermitate uneori, cu – așa cum se spune, adesea ipocrit – „scandal”?

R.Ș.: Cred că e musai să nu ne mai abatem de la principii, de la bunul nostru simț, de la eludarea evidențelor doar ca să facem pe placul șefilor, prietenilor, rudelor, amicilor, cunoscuților, colegilor etc. Trebuie să învățăm să spunem NU și STOP. Gradul nostru de compromis trebuie să scadă treptat, până la zero. E greu, e foarte dificil, dar ne-am putea molipsi unii de la alții, am face și noi ce face șeful nostru, prietenul nostru, ruda noastră, amicul nostru, cunoscutul nostru, colegul nostru. Am ofta și am replica, prin viu grai sau doar în gând: *Îmi pare rău, dar asta nu o pot face, nu se cade, nu se cuvine, nu e legal, nu e corect, nu e moral*. Poate că nu reușim din prima, nici din a doua, dar sigur vom avea succes dacă insistăm și vrem să schimbăm ceva în bine cu noi și în jurul nostru.

Dar mai e încă ceva important, să nu uit. Trebuie să fim reactivi la nedreptate, la ilegalitate, la minciuni flagrante, la tot ce ne revoltă. Nu e suficient să clocotim pe dinăuntru, ci e nevoie să dăm drumul la aburi și să scriem, apoi, cu degetul pe geamul aburit exact ce ne revoltă. Fiindcă scrisul rămâne!

Onisim Colta

Adrian Sandu – Spațiul creației ca spațiu al devenirii

VINERI, 25 aprilie 2015, Sala „Ovidiu Maitec” a Muzeului de Artă din Arad a căpătat o configurație realmente surprinzătoare pentru vizitatorii care i-au călcat pragul.

Adrian Sandu, el însuși muzeograf, a reușit să organizeze sub egida APA („Asociația Producătorilor de Artă”) un remarcabil eveniment. La început, proiectul a constatat în organizarea unei expoziții personale de pictură și grafică. Treptat, la nivel conceptual, ideea inițială a suferit benefice modificări, restructurări, care au dus în final la spargerea clișeului banalizat al expunerii liniare a lucrărilor panotate pe criterii tematice, cronologice, dimensionale sau cromatice. Sub sloganul, prezent pe afișe și invitații, „I wish I could be somewhere else”, „personală” sa, prin modul inedit de expunere, îl invită pe spectator să parcurgă traseele unui labirint vast, în ale cărui alveole poate găsi, vedea, lucrări în ulei, acril sau colaj și desen, unele pe o simeză, bine dozate ca număr, și altele, mult mai multe, în grupaje, rezemate cu fața la vedere sau la perete.

Onisim Colta,
pictor, Arad

Spectatorul nu mai este lăsat în pasivitatea lui obișnuită, ci e activat, invitat în atelierul vast (cam cum ar fi normal să fie un atelier de artist și în această țară), să dea târcoale, să vadă șevaletul cu pânza aflată într-un anumit stadiu, presa de gravură, masa de lucru, să deschidă mape cu desene și schițe pregătitoare, să pipăie suprafețe pictate, sau să adulmece pigmenții de ulei proaspăt așternuți cu pensula sau cuțitul pe textura pânzei sau pe paleta încă umedă. Tot spațiul devine astfel unul ospitalier, iar vizitatorul devine actor într-o scenografie ad-hoc, în care are bucuria să descopere cam cum arată laboratorul unui artist într-un anume moment. Într-un anume moment, pentru că Adrian Sandu încă de pe invitație avertizează că e vorba de „Un spațiu dat – o provocare în ideea permutării. Spațiul de lucru se transformă permanent.” Vizitatorul e invitat în acest spațiu în care artistul își trăiește frământările, căutările, reușitele și ratările, unde elaborează, izbândește, năzuiește sau sfâșie de furie, are momente de agonie și de extaz.

Moduli albi paralelipipedici puși pe cant, marcând pereți despărțitori, sugerează circumscrieri alveolare de spații de lucru, în care se experimentează fie în mediul picturii în ulei sau acril, fie în colaj sau gravură.

Pe pereți, din loc în loc, sunt atârinate în cuie instrumente de lucru firești pentru un atelier, fierăstrăul, ciocanul, cleștii de întins pânza, capsatorul, fragmente de obiecte incitante găsite etc. Suluri de pânză sau hârtie de diverse nuanțe sunt rezemate sau culcate pe podea, unele derulate, liniate cu rigle, creioane, pensule de diferite lățimi la îndemână.

Printre obiecte cu utilitate clar funcțională, vezi altele găsite, scoase din uz, numai bune pentru viitoare asamblaje. Un colac de sârmă ruginită atârnă ca o încălceală de linii sinuoase în 3 D. Ca o ilustrare a ideii de obiectualizare a artei adusă de avangardă, linia, element abstract, devine lucru, iar lucrul, obiectul, devine structură plastică, cu valențe estetice proprii și participant la cadrul scenografic, la spectacolul vizual spațio-temporal oferit de Adrian Sandu.

Într-un colț, laptopul, expresie a ultimei tehnologii prin net, e deschis spre lume, este fereastra spre tot ce se întâmplă în artă, știință și la nivel cotidian pe mapamond.

Pe un colț de masă, un aparat de fotografiat este gata pentru a captura o imagine, un detaliu expresiv, selectat din cotidian, care poate deveni fie citat din real, fie impuls pentru geneza unei noi compoziții. În altă parte, un aparat de proiecție lasă gândul să plece spre alte medii, alternative.

Lucrările de pictură, desen sau în tehnici mixte, sunt expresia unui spirit vivace, mereu neliniștit, în fermentație, în căutare de noi configurații, deformări expresive, combinări de tehnici, forme și abordări formale.

Spiritul zilei în artă e prezent cu pregnanță în ultimele pânze. Relaționarea dintre figura umană cu datele sale anatomice și semnele abstracte, informale sau geometrizzante, e frecventă în pânzele lui Adrian Sandu, în configurații și sub amprenta stilistică personală, în game cromatice stăpânite, care îl definesc.

Spectatorii, în marea lor majoritate tineri, au fost vizibil plăcut surprinși de spectacolul vizual prezentat de artist, de deschiderea oferită spre implicarea lor.

În cadrul acestuia participă împreună spațiul și timpul, neliniștea creativă și bucuria izbânzii, rateul și reușita, spontaneitatea și elaborearea, gestul liber și rigoarea geometrică, obiectul pictural sau grafic, „finit” sau în devenire, instrumentul de lucru și urma lui, obiectul găsit și convertirea lui în operă. Toate acestea se cer privite, trăite, supuse tactilității curioase, adulmecate spre înțelegerea și empatizarea cu lumea de forme, semne, culori și aspirații ale artistului.

La vernisajul de vineri, poetul Vasile Leac teleghida cu abilitate o dronă, care filma din zbor, din perspectiva păsării, din diverse unghiuri, atelierul-instalație oferit de artist spre vizitare.

Intenția lui era ca de Noaptea Albă a Muzeelor această filmare să se convertească într-o proiecție care să întregască, să nuanțeze spectacolul vizual al evenimentului, să-l amplifice, deschizându-l către medii alternantive, spre deliciul publicului tânăr.

Nicio lucrare de-a lui Adrian Sandu, fie ea pictură în ulei sau acril, desen, colaj sau obiect, nu este „terminată”, în sensul clasic al termenului. El simte întotdeauna când trebuie să se oprească. În stadiul în care se află, ele lasă loc suficient privitorului cu imaginație să le „continue” într-o direcție sau alta, să le modifice imaginar configurația de la o stare la alta. Acest fapt încearcă să ni-l transmită această mega-instalație din Sala „Ovidiu Maitec”, că nimic nu e definitiv, încremenit în vreun finisaj, ci mereu deschis („opera apertă”) spre alte și alte potențiale reconfigurări, este modul său figurativ de definire a creației și, implicit, a vieții creatorului. A celui tip de creator care e mereu de veghe să nu cadă în stereotipie, în formalism rutinier.

Astăzi, este un loc comun, nicio manifestare artistică din sfera vizuală nu este luată în serios dacă nu are un concept la bază, o motivație coerent formulată de artist. Acest fapt implică o stăpânire, în egală măsură, a ambelor componente ale actului de creație, atât cea care ține de „una cosa mentale”, cât și cea care ține de măiestrie, atât de idee, cât de abilitatea întrupării ei.

Simultan cu „inaugurarea” instalației/ expoziției/ atelier semnată de Adrian Sandu, în același Muzeu de Artă, la câteva uși distanță, la aceeași oră, în spațiul Kinema-Ikon, avea loc încă una din seria de acțiuni remarcabile găzduite de instituție în sfera mediilor alternative. De data aceasta, Daria Ghiu și Maria Balabaș din capitală au venit cu un concept care implica ideea de comunicare, comunicarea – cu deschiderea și limitele ei. Prin motoul prezent pe afiș pe un fundal de scriere în alfabet Morse, artisteile ne spun la unison: „limitele limbii mele sunt limitele lumii mele”. În procesualitatea desfășurării, acțiunea pune împreună imagini în mișcare cu sunetul (sound), făcându-l pe spectator să simtă și să înțeleagă printr-un mod expresiv, vizual și auditiv, diferențele dintre comunicare și alterarea ei, claritatea mesajului și distorsiunea ca formă de degradare a lui.

Această simultaneitate a celor două evenimente la Muzeu și-a avut tâlcul ei. Fiecare medium, modalitate de exprimare, își are fanii săi. Astfel, cei care au venit la acțiunea de la Kinema-Ikon au vizitat și expoziția lui Adrian Sandu și viceversa, cei care au venit pentru Adrian

Sandu au asistat la procesualitatea conceptului Dariei Ghiu și Mariei Balabaș, unii dintre ei asistând poate pentru prima dată la un astfel de mod de abordare artistică.

Prin aceste moduri de manifestare, abordare a actului artistic, Muzeul de Artă arădean a căpătat de o vreme o lăudabilă vivacitate, înregistrând o binevenită racordare la *Zeitgeist*-ul actualității în artă. În acest mod, Muzeul rămâne o instituție vie, care își atrage vizitatorii și din sfera iubitorilor de artă tineri.

Dacă zona media beneficiază de aerul său de noutate din pricina noilor tehnologii, Adrian Sandu, operând cu medii tradiționale, reușește să le încarce cu accente noi de prospețime prin modul de expunere, prin conceptul nou legat de relaționarea lucrurilor în timp și spațiu. Piesele „atelierului” din expoziție capătă noi și noi configurații de la zi la zi. Opera „finită” e acompaniată de devenirea ei, de succesiunea operațiunilor controlate sau/și spontane, raționale și pur emoționale, ghidată de ambele componente ale ființei, „spiritul de geometrie” și „spiritul de finețe”.

Expoziția/ scenografie semnată de Adrian Sandu s-a bucurat de un mare aflux de vizitatori curioși, în special tineri, de Noaptea Albă a Muzeelor, când interesul pentru astfel de evenimente ajunge la cote surprinzătoare.

Prin „expoziția” lui Adrian Sandu, ca și prin cea precedentă, a lui Laurian Popa, și prin cea de după Adrian Sandu, expoziția doctorală a Diane Serghiuță, sau prin acțiunile succesive Kinema-Ikon, Muzeul de Artă arădean devine un focar de cultură vizuală, un spațiu viu, în care spiritului contemporan în artă i se dă prilejul să se exprime cu aplomb și prospețime în cadrul unei strategii culturale mai largi.

Acestea sunt lucruri, fapte, care ar trebui să cântărească în cadrul dosarului de candidatură al Aradului la obținerea statutului de Capitală europeană a culturii.

1. Adrian Sandu, *Manea*, ulei și acril pe pânză, 120/100 cm, 2015

2. Adrian Sandu, *Friends*, ulei și acril pe pânză, 80 /100 cm, 2015

3. Adrian Sandu, *Strange person*, ulei și acril pe pânză, 80 / 90 cm, 2015

4. Adrian Sandu, *Planet mouse*, ulei și acril pe pânză, 80/100 cm, 2015

5. Adrian Sandu, *Vizita*, ulei și acril pe pânză, 80/100 cm, 2015

6. Adrian Sandu, *Ghiță*, ulei și acril pe pânză, 80/100 cm, 2015

7. Adrian Sandu, *Beach*, ulei și acril pe pânză, 80/100, 2015

8. Adrian Sandu, *Loczy*, ulei și acril pe pânză, 120/100 cm, 2015

9. Adrian Sandu, *Loczy 2*, ulei și acril pe pânză, 80/100 cm, 2015

10. Adrian Sandu, *Doll*, ulei și acril pe pânză, 80/ 60 cm, 2015

Johannes Waldmann

Constantin Silvestri – interpret preferat al muzicii compozitorului Dimitri Șostacovici

MUZICOLOGII – și nu numai cei din „tabăra estică” a fostului imperiu comunist, ci mai ales acei socotiți „progresivi” din „tabăra vestică”, discută foarte asiduu și cu patimă despre Șostacovici, mort în 1975. Menționez în treacăt, că școala nordică, secolul XIX, XX, XXI inclusiv a cuprins aproape toți compozitorii aniversați în anul 2015.

Grieg, Sibelius, Svenson, Larson, Nielsen reprezintă Norvegia, Suedia, Finlanda, Danemarca. Lor li se adaugă rușii moderni Scriabin și Șostacovici, foarte diferiți din punct de vedere estetic, calitativ și ca valoare. Dintre contemporani, trebuie să-l menționez în această ordine de idei pe finlandezul Arvo Pärt (născut 1935), dar mai ales pe acel nestor al muzicii moderne (în calitate de compozitor, dirijor, muzicolog) Pierre Boulez, care împlinește vârsta de 90 de ani în momentul scrierii acestui articol!

Șostacovici, catalogat drept autor „pe linie”, credincios sistemului comunist, președinte al Uniunii Compozito-

Johannes Waldmann,
critic muzical,
Germania

rilor, faimos profesor universitar, cunoaște în prezent o totală reinterpreta-re. Punctul de pornire a fost publicarea în 1979, deci după moartea compozitorului, a unui fel de „protocol” notat, în vreme de un an, de către muzicologul Solomon Volkov, subiectul fiind viața și confesiunile lui Șostacovici, intime și necenzurate. În acest fel de jurnal intim al „filozofului în materie muzicală” Șostakovici, care semnează pe fiecare pagină respectiv toate capitolele, dă dovadă de un mare curaj și o totală sinceritate, face cu adevărat „proces al comunismului”. Rechizitoriul compozitorului este cumplit de aspru!

Compozițiile sale, între care relevăm cele 15 simfonii, concert-e pentru vioară (două), pian (două), violoncel, cele 11 cuartete, multe lucrări camerale, cele două cicluri de preludii și fugi pentru pian, sonatele, muzica de film, sunt toate, după propria lui expresie, recviemuri pentru acei care au fost uciși. Sunt două categorii de criminali: fasciștii, deci armatele naziste, și bombardierele anglo-americane și comuniștii lui Stalin.

Există o fotografie, realizată în timpul asediului nazist al orașului erou Leningrad, în bucătăria locuinței lui Șostacovici, la un colț de masă. Dmitri Șostacovici, îmbrăcat cu un pantalon și o cămașă, are doar hârtia cu portative în față, fiind absorbit în compunerea faimoasei Simfonii a VII-a, „la Leningradului”. E un document care a făcut ocolul lumii, iar microfilmul realizat după partitură a ajuns, pe căi misterioase, în Occident, fiind prezentat de marile orchestre. Ca o notiță marginală, menționez că marele dirijor român Sergiu Celibidache a fost unul dintre primii care au interpretat simfonia. Desigur că simfonia a șaptea a fost și prima operă importantă a acestui compozitor pe care am auzit-o la Arad (dirijor: Mircea Basarab) încă în anii liceului. Episodul „invaziei” de la început mi-a provocat groaza, tensiunea fiind una de nesuportat. O tot atât de profundă impresie mi-a lăsat, ceva mai târziu (1956) execuția Simfoniei a V-a (1939) de către Filarmonica Arad, dirijor Nicolae Boboc. Profunzimea lucrării, esența ei, numită de mine „dostoievskiană” m-a cutremurat și țin minte cum am asemuit prima ei parte aceluia mare rechizitoriu al „Marelui Inchizitor” din finalul romanului *Frații Karamazov*! Atunci când, ceva mai târziu

în cuprinsul lucrării, voi analiza Simfonia a V-a și a X-a în interpretarea marelui dirijor român Constantin Silvestri (subiectul articolului), voi reveni la ea.

Simfonia I, cu orchestra Bamberg, dirijor Lawrence Foster, a fost una din marile revelații eroico-tragico-grotești, o mare bucurie pentru mine. Am mai scris despre asta în „Arca”.

Sonata a doua pentru pian, în versiunea de referință a lui Emil Ghiles, face un racursiu la Johann Sebastian Bach. Încă și mai mult, cel de al doilea ciclu (op. 89) al celor 24 preludii și fugi (1955) pentru pian, compuse pentru Tatiana Nikolova. De asemenea, cel de al doilea trio pentru instrumente de corzi și pian (mi minor, pian-vioară-violoncel) scris în memoria prietenului Ivan Sollertinsky, deportat și ucis de către Stalin. Am ascultat acest profund lamento (pe motive a două cântece evreiești) la Weiden, executanți fiind Igor Levit, Sol Gabetta și Patricia Kopacinskaya. Patricia, violonista cu care am vorbit în limba română, mi-a spus lucruri esențiale privind înțelegerea și, explicit, interpretarea ei. Renunț din motive de economie a lucrării, la alte analize, ci menționez că, dintre compozițiile târzii, Simfonia a 15-a și sonata pentru violă și pian (op 147) au lăsat cea mai covârșitoare impresie asupra mea.

Despre Constantin Silvestri, dirijor român (1913-1969), pedagog de prestigiu, șeful școlii dirijorale românești, se discută mult la ora actuală. Și în acest caz, există o apariție bibliografică notabilă, prestigioasă, care a amorsat interesul occidentului. Cartea muzicologului englez John Griffit (1979) este rodul unui efort comun al autorului, împreună cu soția lui, o pianistă română.

În afara cărții lui Griffit, mi-a fost dat în 2008 să citesc un bun articol despre Silvestri în „România literară”, autor Virgil Mihaiu. Îmi amintesc bine cum în iarna dintre anii 1957 și 1958 am ascultat la Timișoara, în sala Operei, un concert al Filarmonicii de acolo, dirijor Constantin Silvestri, în care s-au cântat *Dansuri simfonice* compuse în tinerețe de către acesta.

Concertul a avut doi buni soliști: Zenaida Pally, mezzosoprană, a cântat arii din opere franceze și o lucrare românească, iar violonistul Ștefan Ghiorghiu a cântat concertul de Dvorak.

Partea cântată de Pally: *Habanera* și *Sequidilla* din Carmen de Bizet și, ca bis, aria Dalilei din Samson și Dalila, C. Saint-Saens. De asemenea, ca prim număr, balada *Mama* de Mauriciu Vescan, directorul Operei Române București, autorul imnului de Stat de atunci. Silvestri a fost dezinvolt, suveran, cu mult temperament, elegant în gesturi. Îmi amintesc de statura lui nu prea înaltă, de costumele cenușii și cravata albastră ca și ochii lui, cam reci.

Am mai avut un alt episod ulterior, în legătură cu Silvestri, din anul 1990, în localitatea Waldsassen.

În holul hotelului în care a stat Leonard Bernstein, i-am înmănat marelui muzician american, printre altele, și discurile *Missa Solemnis* de Beethoven, dirijor Silvestri, corul și orchestra Radiodifuziunii Române. Asta s-a întâmplat la 6 aprilie 1990, înaintea concertului Mozart dirijat de Leonard Bernstein. Se știe că Bernstein a murit de pneumonie câteva luni mai târziu, în septembrie. Din memoriile fiului său, care a asistat la ultimele ore dinaintea morții, reiese că Bernstein a cerut să asculte *Missa Solemnis* de Beethoven în acest ultim moment de reculegere. Să fi fost propria interpretare (cu Filarmonica din Viena) sau, poate, cea românească, făcută de Silvestri, primită de la mine?

După emigrarea la Paris, apoi la Londra și în cele din urmă la Bernemouth în Anglia (unde a dirijat orchestra până la moartea sa), Silvestri a realizat peste 40 de mult apreciate înregistrări. Pentru mine „trilogia finală” a lui Ceaikovsky (Simfoniile IV, V, VI) și simfonia *Manfred* tot Ceaikovsky sunt cele mai impresionante. Alături de acestea, două înregistrări „pe viu” din perioade diferite, cu orchestre diferite, ale aceluiași compozitor – Simfonia a V-a de Șostacovici, 1959, Orchestra Filarmonicii din Viena și Simfonia a X-a, Șostacovici, 1954, Orchestra Cinematografiei din București. Le am în colecția de discuri, le-am ascultat de multe ori, le-am comparat cu alte înregistrări cu faimă. Îndrăznesc să afirm că dintre toți dirijorii care au tălmăcit aceste mari simfonii probabil că tocmai Constantin Silvestri a reușit a reușit să redea cel mai plauzibil tensiunea de nesuportat, încordarea, lupta dintre viață și moarte având spectrul deportării în Siberia sau asasinării în fața ochilor compozitorului. Simfonia a X-a, din care o

secvență (foarte lungă) este, conform confesiunilor lui Șostacovici, un portret al lui Stalin și viziunea oribilă a Gulagului și a omorurilor în masă, are o putere și o nostalgie fără egal în arta secolului trecut. Exact prin nuanțele cenușii-negre, prin încetineala părților „largo”, prin procedeele cromatice, prin intermediul solourilor de flaut și fagot, se realizează de către marele dirijor român tragismul covârșitor al acestor profunde lucrări, care sunt recviemuri ale victimelor. A existat și o întâlnire directă dintre compozitorul Dmitri Șostacovici și dirijorul Silvestri, atunci când a fost invitat, în 1955, să dirijeze la Leningrad. În program se afla și Simfonia I de Șostacovici, care era în auditiu. La sfârșit, compozitorul l-a felicitat public pe dirijor și orchestra, spunându-i lui Silvestri că a executat simfonia exact în spiritul în care a conceput-o el și în care ar fi dirijat-o.

Un ultim joc de idei ca încheie a acestui articol: în cimitirul „Pomenirea” din Arad se află mormântul lui Jan Hogo Huss, care a fost studentul preferat la conservatorul bucureștean al lui Constantin Silvestri. Pe cruce există o inscripție, conform căreia Huss, acest mare talent, a fost numit de către Silvestri: „o putere rară” și a fost ales de către acesta drept executor testamentar. Pe vremuri, marele muzician al Aradului, Nicolae Brânzea mi-a povestit despre perioada bucureșteană când cei trei tineri prieteni, Constantin Silvestri, Constantin Bobescu și Nicu Brânzeu, erau corepetitori la operă, veseli și nedespărțiți.

Iată cum Silvestri și Șostacovici se raliază de orașul Arad și de viața lui muzicală.

Arad, 30 martie 2015

T.S. Khasis

bonanza

găsește-ți măsura
și ritmul
gardul verde
tuns cu migală

uite-i
își flutură
 mîinile
de la stînga la dreapta
și de la dreapta la stînga
în căutarea marelui efect

T. S. Khasis, poet,
Arad

sînt niște domni
se pare că așa vor rămîne

mărunțiș în buzunarul vânzătorului de pește

unii cultivă ridichi
unii cultivă planuri

iată-l cum își întinde miere pe felie
iată-l cum își ceartă slujnica
 abandonată-n tinerețe
 de un escroc viril

„mi se întorc măruntaiele pe dos
și e destul de riscant
să pățești una ca asta”

inabordabil
ca un grefier
își fixează jurnalul
în care a menționat că ”dacă
există ceva maiestuos și demn de luat
în seamă pe lumea noastră
atunci balenele sînt tot ce contează”

pasărea mălai mănîncă

pentru o secundă
urmele tălpilor sale
au rămas imprimate în
moliciunea saltelelor

ocol încăperii
expresia e de tristețe și rătăcire
nimic ieșit din comun
precum o varză sau un pui congelat

alien

tragi cît poți de tare
și fumul urcă undeva
unde nu știe nimeni

preparate

bun
avem promisiunea unui sfârșit
avem certitudinea unui început
sună al naibii de olimpian

boluri albe
orez alb
un cer de muște agresive
și căldura pierdută a unui cămin
pierdut

continuăm să marcăm

dacă nu ai facebook
nu exiști
a rostit asta cu convingere
după ce mi-a zis că
soțul său e cocalar
cîine drăguț
băiețel drăguț
și ea trăsnet și
gata să se lase

pur și simplu
nu te mai oprești din vorbit
pentru că sînt atîtea de spus
și ea chiar pare să te-asculte
și să promită

Eugenia Groșan

Secvența

Ei doi se apropie,
se pierd fascinați
unul în ochii celuilalt.
Uită-te-ncolo,
îmi spune mama,
împingându-mă cu fața la perete.
Simt că pierd ceva,
secvența din film
care mă interesa
cel mai mult.

Eugenia Groșan,
poetă, Arad

De-atunci
mă uit mereu *încolo*
încercând să reconstitui
secvența.

Femeia cu cortina

Abia dacă-mi aduc aminte de mine.
Doamna care s-a instalat în locul meu
umblă cu o cortină în spate
ca să nu mai fie tentată să se uite îndărăt.
Câteodată, o zvâcnire, o amintire, un efect special
s-ar putea crede că ar scoate-o de pe linie,
dar ea își vede de treabă, neschițând nici un gest,
doar capul puțin plecat,
 într-un unghi abia perceptibil,
într-un fel în care nu e nevoie de cuvinte.

Doamna care mi-a luat locul
nu mă privește cu ochi de căprioară
 în fâlfâit de gene
și nu-și schițează în colțul buzei
 un abia înflorit surâs,
nu desenează în aer cu degetele
 o îmbrățișare
să mă cuprindă.

O strig, dar vocea mea de dincolo
 de cortină
poate sună înăbușit, într-un fel de necunoscut,
într-un fel de cântec de lebadă.

Seară cu liliac înflorit

Întâmplările sporesc
așa cum viermii de mătase gogoșa.
Ni se intersectează urmele pașilor,
buzele se-ating
de aceleași obiecte
la ore diferite.
Nu-mi pun dopuri în urechi
de teamă să nu mă sfâșii,
nu-mi înfig unghiile în carne,
nu urlu ca un lup singuratic.

Rămâi acolo,
minunata mea întâmplare –
înalță-mi gândul-fuior
până la steaua
de care ne stă agățată privirea.

Eu
o să torc fuiorul amintirii
pe mângâierea
din seara cu liliac înflorit.

Ioan Alin Gabor

partea dreaptă

ne-am întâlnit din întâmplare în birt, m-a rugat să iau
loc la masă,
era singur, nu aștepta pe nimeni.
mi-a oferit o țigară, a comandat o bere,
apoi mi-a spus sec: mă lasă partea dreaptă,
anafura mă-sii, și a izbucnit în râs. uite, mâna dreaptă
am avut-o ruptă din cot, la picior am avut accidentul
acela oribil la piscină,
dacă mai ții minte,
pe braț m-am ars urât și mi-a rămas cicatricea asta
albicioasă
care te trimite cu gândul la un tatuaj scos cu laserul. ce
să mai vorbesc
despre plămânul drept care s-a oprit
odată cu ceasul de mână când m-am îmbolnăvit de
pneumonie
în urmă cu vreo doi ani, ochiul drept este mai mic decât
cel stâng
și văd din ce în ce mai neclar cu el.
îl priveam tăcut de parcă aș fi avut în față un mulaj de
ipsos folosit în licee
la orele de biologie, cu organele, țesuturile roșiatice,

Ioan Alin Gabor,
poet, Arad

vinifoare, capilare, oasele craniului, jumătate de creier,
la vedere pe partea dreaptă.
am adăugat, ca să ne descrețim puțin frunțile, ar trebui să citești doar
autori cu viziuni de stânga, să contrabalansezi oarecum problema.

în noaptea aceea, cât mai rămăsese din ea, am visat mult.
îmi aduc aminte doar atât:
m-am trezit să merg la baie și când am dat să mă privesc în oglindă
am realizat că jumătatea dreaptă a feței nu mi se vedea.
m-am panicat și sudoarea acră a început să șiroiască pe oglindă
unde stătea scris pe partea lipsă a feței următorul text: *„uite, orice realitate care merită osteneala ți se dezvăluie prin intermediul cuvintelor, restul lasă-l maimuțelor sau mușcatelor”*.

în timp ce scriam m-am trezit să merg la baie a bătut cineva la ușă.
era administratorul care mi-a spus că vrea să verifice în baia mare
dacă nu cumva am vreo țeavă spartă în masca de sub chiuveță. ne-
am aplecat pe rând cu o lanternă să depistăm de unde vine problema.
și a avut dreptate, țeava de apă rece din partea dreaptă a coloanei era
spartă, ploua cu firmituri de nedumerire scăldate în lumina călduță a
lanternei ca un ochi de găină pe peretele mucegăit de dincolo de țevi.

în tren cu t. s. khasis

suntem toți trei în tren în drum spre ineu
în jur oamenii nu par deranjați de aerul cleios ca o bomboană
topită în palmă
regret că nu mai este vară în spațul ușor dintre clipiri și mă
ambizionez să desenez cu degetul
pe fereastra murdară trasee pentru bicicletă
după ce am închis ochii m-am simțit ca un supraviețuitor
al sfârșitului lumii
ca un fotograf la înmormântarea unui prieten
ca un pantof rămas fără pereche
un miros greu de la wc ne străpunge alert nările

(tu nu ești pictor
tu nu faci tablouri îmi spunea cristi la telefon
pe când eu mă trezeam din beția propriilor cuvinte
făcându-mi-se încă o dată rușine
trecându-mi compulsiv mâna prin barbă
rotindu-mă în gol pe balcon)

citesc khasis pe datorie și mi se pare lucrul
cel mai bun de făcut înaintea unei vizite de familie
și sunetul pe care îl scoate trenul aduce cu scrâșnitul meu din dinți
despre care îmi povestește ara la trezire
fiică-mea l-a desenat pe marius
bărbos plin de mușchi și cu o inimă mare
ce-i acoperă și pântecul
va rămâne necolorată pentru că e înăuntru și nu se vede
mă lămurește
în cele din urmă scăpându-și câteva creioane colorate sub banchetă

așa că îi dau un sms și îl pun în gardă
apoi stăm o vreme cu ochii înțepeniți pe fereastră
un stol de păsări face în aer un cerc perfect
stima de sine a celor din jur decade în plase de rafie miros de tutun
amestecat
cu transpirație și iphonuri luminându-se sporadic
stolul de păsări se regrupează rapid ca o echipă de fotbal
după marcarea unui gol
mai fugăresc cu privirea câteva clipe pe fereastră
o turmă de nori ca pe o minge de cârpe
le zâmbesc împăcat fetelor mele
și mă scufund din nou în carte.

rem

m-am băgat cu grijă lângă ea în pat
după ce m-am asigurat că ferestrele și ușa sunt zăvorâte
copila este acoperită și doarme
angoasele mele stau ordonate ca hainele pe spătarul scaunului.

îi aud respirația și asta mă liniștește
îi simt trupul cald întins lângă al meu
mâna mea stângă se întâlnește cu mâna ei dreaptă
oboseala mea se amestecă cu oboseala ei
sub pleoape rămășițele zilei se transformă în vise.

îi strâng mâna într-a mea
nimic mai plăcut decât căldura degajată de palmele noastre
care asudă în voie. în labirintul liniilor din palmă răătăcesc până în
zori
când lumina neonului de deasupra pultului de bucătărie
se izbește de lama rece a cuțitului de tăiat pâine.

Mihai Horga

Odă – poeziei!

O, dulce miez al poeziei
Din tine să mă-nfrupt visez
Punând sub vraja fanteziei
Idei ce prin cuvânt sculpez

Dar, până să ajung la miez
Zidind la versuri, însetat
Amara coajă îți forez
În ritm și rimă-ncorsetat

Ca un ocnaș cobor în mine
Și mă înham la greu supliciu
Creației să-i pun rubine
Infim e orice sacrificiu !

Gabriel Petru Băețan

Orașul în care locuiesc...

Locuiesc într-un oraș în care banii și premiile literare nu curg.

Poezia curge la robinet numai pentru aceia care au ochi să o vadă.

Mă trezesc în fiecare dimineată înainte să adorm
și mă avânt pe stradă ca într-un malaxor de măcinat
conștiințe.

La capătul fiecărei zile
mai nici un vis nu scapă de nevătămat.

Trenurile care duc spre consacrare nu opresc în orașul
acesta întotdeauna.

Trebuie să te urci în ele din mers.

Uneori îl mai vizitez pe Schwartz și ne ucidem unul
altuia monotonia

vorbind ba despre șubrezenia paradisului ba despre
transparența spiritului.

În general despre ceea cuvințele nu pot consemna.

El își fumează pipa , eu fumez fiecare cuvânt care adie
între noi până la măduvă.

Ceea ce îmi place la el este că la ferestrele sale nu cântă
decât păsările acelea
care au triful desăvârșit.

**Gabriel Petru
Băețan,** poet,
Arad

Împărtășim și aceeași viziune politică: mai bine un șoim anonim
decât un papagal celebru.
„Cei o sută” nu este doar o carte vă spun. Este chiar Mureșul interog-
gat despre amintirile sale
de la începutul lumii până acum.
Alteori vizitez marile catedrale ale orașului unde mă fac nevăzut în
vreun colț,
nu neapărat pentru a mă ruga sau reculege,
ci pentru a mă lăsa pătruns de neliniștile oamenilor.
Mai nimic notabil nu se întâmplă în orașul acesta, nimic demn de
Hollywood, mai nici un can can.
Numai moartea mai explodează din când în când în vreo curte.
Adorm întotdeauna înainte să apună întunericul
Și întotdeauna cu gândurile acolo unde se termină harta lucidității..
Unii ar putea crede că orașul în care locuiesc eu și Schwartz ar fi la
marginea literaturii.
Ștefan Augustin Doinaș îmi spune mai mereu în vise:
Dumnezeu mi-a coborât în temniță.
Există strălucire chiar și într-o pâine!
Subzistența poate fi chiar centrul Universului poetic!

18 martie 2015

Virgil Todeasă

Rătăcitorul

sint forța care tăvăleşte pământul,

aerul care trece suveran peste spinarea mea
și nu-mi întorc privirea deloc

sunt suspinare de aer,
uneori,
turbionul care se duce – acolo sunt eu

în mine s-au aflat gropile
de unde începe sfârșitul

Virgil Todeasă,
poet, Alba Iulia

Lecția de înot

învingătorul este plin de griji
lupta pentru el este vitală –

cei învinși sunt subjugăți de măreția lui

în privirea uscată a învinsului
găsește puterea s-o ia de la capăt

este mecanicul
care n-a coborât niciodată de pe locomotivă

el nu știe dacă trăiește

de fapt, devine o stare de abur,
de clarobscur în tensiunea nucleară a apei

undeva,
pe întinsul apelor,
în surdul lor se află eliberarea
există acolo o trecere lină spre cel învins

cam atât despre cei doi care se scaldă în apele mele

Iarnă transcarpatică

din străfundul pământului
în întunericul acela,
umbra și fumul –

aici omul și focul sunt elemente presupuse

eschimoșul ține globul rece în mână

nefericit pleacă în lume
minunându-se de craniul lui Yorick

pe tărmurile aride se ascunde într-un cal de lemn

aripile întinse îl trec peste marea cea mare

se odihnește la gurile fluviului,
citește și scrie în cartea de aur

pe la noi a trecut în zorii zilei
când bunicul pune ultimul lemn pe foc

Teo Spătaru

Evadare

Te priveam în tăcere...
Atunci când închideai un ochi, și se întâmplă mai tot
timpul să fie cel de Foc,
eu mă ascundeam în spatele imaginii tale și atingeam cu
vârful degetelor
pereții sufletului tău alb...
Apoi, luam de pe cerul sufletului, doi nori și îi puneam
sub creștet
sub formă de perne și mă întindeam... și doar atunci
când și celălalt ochi (Ochiul de Pământ) abandonase
lupta,
îmi ridicam aripile mari de pescăruș și mă înălțam
lovindu-mă de cerul sufletului
până reușeam să-l sparg...

Teo Spătaru, poet,
Timișoara

Însuflețire

Fiecare lucru are propriul său ochi, căci Ochiul poate lua orice formă...

Ai avut vreodată senzația că te urmărește cineva sau ceva, iar când ți-ai întors privirea nu era, de fapt, nimeni?

În aparență ai avut dreptate, doar că frunzele și-au deschis ochii când ai trecut pe lângă ele, pietrele și-au deschis ochii când ai trecut pe lângă ele, copacii și-au deschis ochii când ai trecut pe lângă ei și tot așa, fiecare și-a deschis ochii când au simțit prezența ta...

Oh, dar nu te teme... Ochiul de Piatră e de fapt ignoranța, Ochiul de Frunză e de fapt respirația, Ochiul de Copac e de fapt trupul, Ochiul de Gheață e de fapt durerea, Ochiul de Foc e întotdeauna inima mea căutând-o pe a ta...

Oh, voi Ochilor, întoarceți-vă pe rafturile sufletului și dați-i viața...

Transfer

O cameră întunecată în care singurul fascicul de lumină este dat de ușa în formă de oglindă.

În mijlocul camerei, o masă.

De o parte a mesei plutește un Ochi,

de cealaltă parte a mesei, așezat pe scaun, un tânăr fără ochi...

Ochiul arunca asupra tânărului cu imagini în formă de lacrimi,

Iar tânărul arunca asupra ochiului cu sentimente...

Mie a început să îmi crească rădăcina Ochiului,

Ochiului a început să îi crească rădăcina inimii...

Ion Margineanu

Un picior tot alunecă printre
cuvinte – groapă comună
și ele, și el. Picioru-i de
mistrie, de strigăt de Ană,
de cruce și cununi de spini,
umblă să-i spele picioarele
Apa Iordanului, dar ea s-a retras,
lemn de foc, în Cina cea de Taină,
strigă după toiagul lui Moise,
dar el e pernă în giulgiul lui Iisus.
Ne întâlnim, lăcrimăm – ziua nu
se miră. Ne hrănește încă. Undeva
suntem ceața agitată, scame pe cuvinte.

*

Apa scârțâie defrișată de
seceta din cele zece Porunci –
oglinzi fără identitate alăptate
de nisip – pasăre ducând în
spate supremația Sfinxului, arheologia
scorpionilor și notele muzicale de
nămol ale Nilului. M-aș fi rebotezat
într-o fântână cu litere proaspete
și fiice ale curcubeului. Dar pe

Ion Mărgineanu,
poet, Alba Iulia

aici a trecut fuga din Egipt. Și n-o
știi pe de rost. La ce să mințim Vechiul
Testament?

*

Stau ca un ciorchine. Degust
Melancolia unui tânăr must.
Pasărea trage de pahar
Pe limba ei tot mai amar,
Surâsul stinsului hotar,
Cândva un dulce furnicar,
Azi satul, șubrezit altar.
Și de gustat aş mai gusta
Dar mă oprește lacrima –
Ciorchine lui Iisus cândva!

*

Crengile surde, vocale ude
Trec de oglinzi, consoane Bermude –
Stricăciuni de spălarea pe mâini –
Pasăre cu frigul pe buze –
Liniști cu acoperișuri tot nude.

*

Banca pe care stai: colț de Rai.
Fărâmituri de Iad! Banca pe care plângi,
Râu ce-l alungi și-n plete îl strângi.
Banca de pe care pleci,
Prăvălită floare pe serbede poteci!

*

Cerul se bâlbăie,
Norii-s la trei ace –
Și toamna, piatră pe moară
Printre bucate și tristeți ferecate.
Zorii pasează un strat de mușcate –
Pagini doar de idei retezate!

*

Frig năvalnic azi noapte!
Îmblânite cuvintele,
Bucăți de răscoapte suflete,
Deocheat somnul nu mai
Vede cărări să le poarte!

*

Fluturii morți, pietriș al verii.

*

Orișunde aș pleca
Mă ajunge lacrima –
Ploaie, vânt în urma mea.
Drumule, drumarule,
Sucește-mi lacrimile,
Să nu se uite-napoi
Cu nenoroc de trifoi,
Doar cu mugurii din urmă
Prin care lacrima scurmă,
Și se face sat pe vale –
Mătăanii duminicale.

*

Osândite florile
Să spele mormintele,
Să-nfizeze lacrima –
Vierme-n groapa mea și-a ta,
Și că vor și că nu vor,
Șarpe-i timpu-n ochiul lor.

*

Dealul care te ascunde
Nu e biblicul rival,
Doar pietroi care să-nfunde
Și amantă și aval.
Dorul meu de cale lungă
E doar fulger ce alungă
Mușcătura din pocăl,
Dealul care te ascunde –
Duh în biblicul rival.

*

Lacrima, Doamne, nu fură
Nici blestemele, nici ură,
Doar îmbată-ncet morminte
Să nu-l care ploaia, vântul,
Să-i rămână drag pământul.

*

Frigul s-a retras, floare
de colț. Pagina poate
ieși la plimbare.

Dsida Jenő

La țară (Falun)

Sunt încântat când mă uit la acest sat,
mireasma munților sorb
dimineța.

Am un voal de argint pe inimă,
și fața zânelor
ca o sărbătoare mare
Fumul conurilor de brazi aprinse
șosea învolburată
și ușoară,
pe ea mă urc pe cer
cu o fetiță și cu un
câine mic.

Deodată se face întuneric.
Casele cu acoperiș de căpiță rămân jos
între lupi.

Dsida Jenő (1907-1938). Cel mai mare poet maghiar interbelic din România. Volume: *Leselked magány* (*Singurătatea pânditoare*), 1928; *Nagycsüirtök* (*Joi mare*), 1934; *Angyalok citeráján* (*Pe țigera ingerilor*), 1938. Cel mai talentat traducător al lui Mihai Eminescu.

Liniște pe lac (Csend a tavon)

E liniște pe oglinda lacului
Gradină.
Ploaie de soare.
Plimbare moale.

Poet tânăr, de ce te uiți la fața ta
în oglinda lacului oare?

Vânt pe oglinda lacului
se șifonează în riduri neteda foaie.

Fața ta
pe oglinda timpurilor
se scurge
se pierde în neant, moare...

Măturătorul (Az utcaseprő)

Zori. Merg agale fredonând
spre casă singur, solitar
cu cântec în inimă. Mă saluți
tu, măturător sărac, murdar.
Mă saluți cu mult respect
în dimineața prăfuită
și mi se umple inima

cu iubire, umilință.
Stau și mă uit îndelung la
fața ta soioasă cu brazdă,
la mâna ta mare, zgribulită,
la mustața ta galbenă, pocită
deasupra cu abur de țuică.
... îl văd pe el, pe cel ceresc
în tine, măturător zdrențuros,
le mături toate murdăriile,
ridici păcatele lumii,
cu toată lumea faci bine...
Frate, dacă ajungi în rai,
nu cumva să uiți de mine!

Complimente triste (Szomorú bókók)

Ești ca un fulg de zăpadă.

Ești albă,
ești ușoară,
ești frumoasă,
ești fenomen:
te topești în liniște,
dispari încet...

Pentru tine plâng în melodie ușoară:
Ești ca un fulg de zăpadă.

Mesaj (Uzenet)

Nu veni la mine,
Nu te apropia!
Pe frunzele căzătoare ale toamnei
scriu ceea ce vreau.

Fluier,
cel dulce va fi amar,
cel amar va fi dulce.
Nici buzele tale nu le vreau.

Și dacă ai veni,
mi-a rămas doar inima,
roșie, rece.
Voi pune pe altar.

Substantive (Főnevek)

Primăvară, floare,
Fruct,
iarbă, ramură înfrunzită –
toamnă, veștejire,
moarte

Naștere.
viață,
sărut, dragoste,
plâns, lacrimă,
prostie...

Traducere din limba maghiară:
Regéczi Szabina Perle

Ion Corlan

Consultația

DOCTORUL PRIVI ATENT BĂTRÂNICA: era o mână de om... Un ghemotoc de femeie. Gesturile ei precipitate, nesigure, oarecum anapoda, îi trădau starea de nervozitate. Luase loc pe scaun, de cealaltă parte a biroului.

– Pofțiți, zise el după ce o înregistrează... Ce problemă?

– Am... de fapt mă doare aici... Chiar în punctul acesta.

– În dreapta...

– Da... În dreapta.

– Greață... aveți?

– Am... Cum să n-am. Am mai multă decât trebuie... Și mi-e foarte rău atunci... când mă doare. Urcă la inimă, mi se zbate, mă doare capul, îmi

Iese fum pe urechi...

– Încet, liniștiți-vă... Ații spus... fum.

– Da, fum.

Dădu din mâini și, din ce în ce mai agitată, se bâlbâi îndelung. Apoi începu să plângă... Doctorul se sculă de pe scaun și o rugă să se dezbrace și să ia loc pe canapea.

Ion Corlan,
prozator,
dramaturg, Arad

Bătrânica îl ascultă, docilă. O examinează atent, și-i pală burta, punându-i alte întrebări.

- Facem o ecografie?
- Nu, răspunse bătrânica. Nu facem. Altădată.
- Bine... Deși... ar fi necesară.

Pacienta nu zise nimic. Devenise din nou agitată. Trecu la locul său, pe scaun, după ce se îmbracă.

- Chiar așa, să fiu maltratată și... Nu se poate!... E prea mult.
- Ați fost bătută?!...
- Evident, răspunse ea revendicativă.
- De cine?!...

– Dar cel mai mult... mă deranjează picioarele. Cu asta nu sunt de acord... în ruptul capului!... Așa ceva nu se poate!... Există totuși o limită!

- Familia... știe?
- Bolnava încuviință din nou.
- Și?
 - Și nimic, răspunse ea indignată.
 - Unde s-a întâmplat?... Pe stradă?
 - Nu, nu pe stradă.
 - Înseamnă... că... e ceva din familie!

Avusese o mulțime de cazuri cu oameni bătrâni agresați de proprii copii, gineri, nurori, fiice, nepoți... Așa se întâmplase și cu bătrânica, gândi el. Dar... totuși... nu observase nici cea mai mică urmă pe corp. O echimoză, măcar...

– Cum se lasă noaptea... urmează chinul... Și ce chin!... Cristos să fii și tot... tot...

Reîncepu plânsul. Un plâns cu sughițuri...

– Persecuție, în toată regula. Și asta în fiecare seară... Noapte de noapte.

– Linișteți-vă, încercă să o calmeze Doctorul. Facem noi ceva, să nu rămână așa... Vă rog, nu mai plângeți.

– Îi rog să se oprească, și ei... mai abtîr. Până la urmă... înnebunesc.

– Se rezolvă, nu vă faceți probleme. Am avut multe cazuri... Important este... că nu au rămas urmări... Ar fi fost bună o ecografie, totuși...

Femeia își șterse lacrimile. Oarecum... se calmase.

– Am toate datele dumneavoastră, o să vă ajut. Ce să facem, asta-i lumea

Doctorul rămase un timp pe gânduri. Îl trezii glasul femeii:

- Acum, ce facem?
- Deci... familia știe.
- Știe.
- Și nu intervine.
- Deloc.
- Îi cunoaște?

Bătrânica rămase un timp pe gânduri. Apoi zise indignată:

- De unde să știu eu?... Se ascund toți de mine. Se fac că nu văd.
- Ciudat, mormăi Doctorul și căzu pe gânduri.
- Ce faceți cu mine?... Să știu și eu.

Tresări și răspunse mecanic:

- Facem o rețetă.
- Rețetă?!, se miră femeia. Rețetă, de ce?

– Pentru că... Aveți dureri în partea dreaptă. E vorba de colecist. De fiere, nu de ficat. Ca să știm mai multe... v-am spus: o ecografie. Dar nu vă pot lăsa așa... Pentru greața ce-o aveți, pentru dureri... vă fac o rețetă... Nu-i scumpă.

- Dar eu nu pentru rețetă am venit!

Bătrânica se strânse toată și buzele începură din nou să-i tremure. Se ridică în picioare, revoltată.

- Ați venit...

– Să-i prindeți pe ăia care-mi dau picioare-n fund!, strigă ea la Doctor și ieși trântind ușa.

Ploaia

BĂTURĂM MINGEA până se lăasă seara. Copiii pleacă pe rând și terenul de fotbal rămase gol. Prietenul meu, Grasul, nu dădu semne că s-ar grăbi...

Are ce are cu un tenis. Oricum, nu știe să joace. Se pricepe el la toate, da la fotbal, nu. Lumină avem, deși luna e pe jumătate cât ar trebui să fie. Dincolo de Biserică, se-ngrămădesc ceva nori. Poate trec Grindul și se duc la Celei, satul vecin, unde fuseserăm, eu cu Grasul, la o ne-deie, săptămâna trecută. Îmi plăcu acolo o fată... Prinsă în horă, mă căuta cu ochii, și prietenul meu mă îndemnă să-i pun piedică. Făcui asta cu strângere de inimă și fata căzu jos. Grasul mă trase spre el și ne roirăm, dar ea tot mă căută din ochi. Coada ei lungă, galbenă și frumoasă, nu pățise nimic... La nouă ani, împliniți, Grasul știe atât de multe, că se miră și femeile bătrâne... Nu crede în poveștile cu moroi. Sau stafii, cum le zice el. Abia când muma lui ne arată fotografia, pe care o făcusem de Sfântu Pătru... Îmi dădui seama ce înalt este el față ca mine... Mă întrece cu un cap, da... un cap de al lui, mare cât un dovleac...

- Hai să o ștergem... Nu se mai e nimeni pe izlaz!
- Al dracului de tenis!, bombăni el.
- Se făcu noapte... Mă ceartă muma.

Muma e mama lui tata. Cu ea stau. Mama vine numai la sfârșit de săptămână, când o aduce tata. Muma notează

faptele mele rele și cum se apropie sâmbăta, sunt atât de cuminte că mă mângâie pe cap și-mi zice:

– Ștersăi fapta aia rea... Mânca-l-ar muica de copil frumos și cu minte.

Acum... ce-i spun?... Când îmi ține calea și mă ia la rost:

– Unde stătuși, muică, până le miezul nopții?

Ce știe Grasul... Pe el nu-l ceartă nimeni. Face ce vrea.

– Terminași?... Că-i noapte!

– Lasă, nu-ți mai fie frică de mumă-ta...

Ca să ajungem la pod, trebuie să tăiem islazul. E drumul cel mai scurt. Lăsăm Biserica și cimitirul înapoia noastră. Asta e bine, cu nu am curaj să trec pe lângă ea... Grasul mă trase de mână.

– Ce-ai, bă, te uiți după popa?...

– După nori, zisei eu, puțin îngrijorat.

De sfântul Ilie, ne jucărăm în podul cu fân. Nu știu cum se nimeri, dar în ziua aceea pică și popa la poartă, și bătu mult până ieși muma Grasului, că era cam surdă. Prietenul meu se opri din joc, pe lemnul de sus, nu mai țin minte cum se numește, și începu să strige:

– Popa-l nostru-n podul vostru... fură mere și bea bere, fură alune și nu spune, ia măgarul, duce calul, vede masa și ne ia... toată țuica de pe ea...

Și, zdup! căzu în cap. Nu mai putu răsufla, că se înecase. Îl ajutai să se ridice și-i spusei să se sforțeze să dea aerul afară. Suflă săracul de i se umflară venele gâtului... Dar nu pocniră, că-și dădu drumul supapa. Între timp, când el se chinui, îi mai trăsei și vreo trei pumni în spate.

– Încotro o luăm?

– Spre pod, spusei repede, și glasul mi se blocă: spre noi venea o lumină... Ieșise din cimitir. Arătai, doar, cu mâna întinsă spre ea, bol-borosind:

– Uite!

– O lumină, spuse el cu voce tare, a batjocură, și scuipă de trei ori la rând în iarbă, cu mare precizie. Apoi, amuți și el.

Lumina ce se apropia, se aprindea, se stingea, se aprindea, se stingea. Mi se puse un nod în gât și-mi fu frică să mi se blochează și mie

supa-pa. Știu de la muma că moroi apar pe la miezul nopții, ori acum nu așa de târziu... Și sunt două lumini, nu una! Asta nu mai înțeleg... Să văd ce zice muma.

– Vin spre noi!, abia reuși eu să șoptesc, și... țuști!

Grasul zburase de lângă mine, ca fulgul, dar nu o luă spre pod, ci mult mai la vale!... Abia putui să mă țin după el. Ne oprirăm departe de pod, pe malul înalt al râului, locul nostru de scăldat. Se făcuse mai întuneric și Cerul se apropie de noi, negru. Dintr-o dată începu să bubuie... Când se adunaseră atâția nori, deasupra noastră, nu știu... O flacăra mare se aprinse și ceva trosni sus, puternic și lung, la Dumnezeu. Apoi se făcu liniște, dar nu pentru mult timp. Fulgerele săriră din toate părțile, ca și cum s-ar fi luat la întrecere. Albia râului se lumină toată și... văzurăm moroiul! Stafia, care ieșise din cimitir și se ținuse după noi!... Fui prins de frig și dinții începură să se bată unii de alții... Era chiar în dreptul nostru. Se scălda! Însă nu cum o făceam noi, copiii, ci altfel. Mai trăsni o dată, și altă flacăra, la fel de mare, făcu lumină pe Cerul negru. Văzurăm iarăși stafia, în apă, iar pe celălalt mal al râului, hainele ei aruncate grămadă pe nisip. Amușisem. Și eu și Grasul. Ni se tăiase răsuflarea.

Picioarele se făcură moi, iar noi ne pomenirăm în genunchi, pe iarbă. Pe Grasul îl trecuseră toate apele. Fruntea i se umpluse de broboane mari și se îngălbenise. Dintr-o dată, nu mai fu el, prietenul meu, cel plin de curaj și care le știa pe toate, ci un alt copil, ud. Uitându-mă la vedenia ieșită din apă, îmi adusei aminte de vorba mumii: Necuratul!... Pe el îl aveam înaintea ochilor!... Nu un moroi, o stafie!... Necuratul, adică un fel de drac, mai important și mult mai periculos... Și nu apărea oricum. Muma, când aduce vorba de el, își face... poate douăzeci de cruci. Așa o învățase mumă-sa... Eu așa cred: o lumină se ținuse după noi, iar cealaltă, adică El, Necuratul, zburase la pod și își dăduse drumul pe apă, ca să exact în dreptul nostru, la timp. Aici, luase înfățișare de femeie frumoasă și... Fusesse foarte rapid!... Acum... ia apa cu palmele, o aruncă peste tot corpul și... E întuneric!... Vreau să-i șoptesc ceva prietenului meu, dar două fulgere lungi-de la un capăt la altul al Cerului– ni-l arată iar pe Necurata: își lăsase capul pe spate

și râdea!... Așa cum râd femeile frumoase: ușor, gâlgâit și... pufos. În timp ce râde, se uită după lună...

Nu-i e frică defel, defel... de trăsnete și fulgere! Se sparge cerul și ea își arată dinții. Poate vorbește cu ceilalți, de sus, de aia este așa de veselă...

Țățele nici nu se îndoaie de loc după degete. Sunt mari și rotunde.

E iarăși beznă. Și din nou lumină: mâna plină cu apă... o îndreaptă în jos, către părul dintre picioare, către negru, negru. Ca păcura!... E cea mai curată Necurată, prea îi strălucesc dinții. Cum pun piciorul în odaie... îi povestesc mumii despre cum se scaldă, da nu-i spun nimic de păcură... Cred că nu văzuse nici ea o Necurată așa tânără, frumoasă și veselă... Parcă-i ieșită din apa în care ne scăldăm noi, copiii. Se înalță la lumina fulgerului, în bubuituri ale Cerului, apoi râde ușor, pufos și vorbește!... Zice ceva. Cred că descântă!... Grasul mă trage de mână și-mi zice ceva, dar eu începui să înțeleg de ce atunci când ies din apă și mă întind pe nisip... mă prindea fierbințeala! Și simt în mine ceva plăcut...

Simt că mi se va întâmpla ceva frumos, frumos...

– Mă!... Ce faceți voi acolo?

Ne văzuse! Pitiți așa în iarbă, ne văzuse!... Vocea ei răsună ca un cântec,

aprins de fulger, dar Grasul țâșni de lângă mine și fugii spre pod. Niciodată nu-l văzusem alergând cu așa viteză!... Fulgerele se aprindeau în toate părțile cerului, de nu mai știai că-i zi sau noapte... Bubui din nou, dar așa de tare, că mă ridicai în picioare. Cerul se sparge și căzura stropi mari de ploaie. Mă strânsei tot, dar nu plecai. Necurata păru tare mirată mă luă la ochi. Îi văzui buzele mișcându-se și iarăși cântecul vocii:

– Ei!...

Pornise spre mine. Parcă mă împinse cineva din spate, fără voia mea!... Făcui cam zece pași, apoi stătui pe loc. Ea își înalță mult sprâncenele:

– Nu vrei să pleci?

Se aruncă pe apă, cu brațele întinse .Și eu, eu, prostul de mine o luai la fugă, uitând că malul e înalt și... Nu mă opri decât la pod, unde dădui peste Grasul. Nu-i trecuse gălbeneala.

– Hai înapoi, îl rugai eu.

– De ce?...

Scuipase de câteva ori în apă, cum avea obiceiul.

– Să vedem...

– Ce?...

– Să vedem... moroiul.

– Misticule, rosti el din mersul său legănat. Capul i se bălăngănea mai rău ca până acum... Mă uitai în josul râului, însă nu fui în stare să deslușesc ceva... Fulgerele și bubuiturile se răriseră și ea era prea departe de mine. Îmi fu frică să mă întorc acolo, pe mal, și de ciudă mă trecură lacrimile. Îmi ștersei repede ochii, să nu mă vadă Grasul, dar el plecase, nu din inima mea, ci de lângă mine...

Mersei, stăpânindu-mi plânsul, în urma lui și pe ulița satului... În drum către Muma, avui înaintea ochilor pe Necurata: în apa râului, goală, cu țâțe mari, rotunde și capul ușor lăsat pe spate, să vadă luna, ținând mâna pe puful de smoală dintre picioare, apropiindu-se de mal... Venind spre mine...

Ioan Peter-Pit

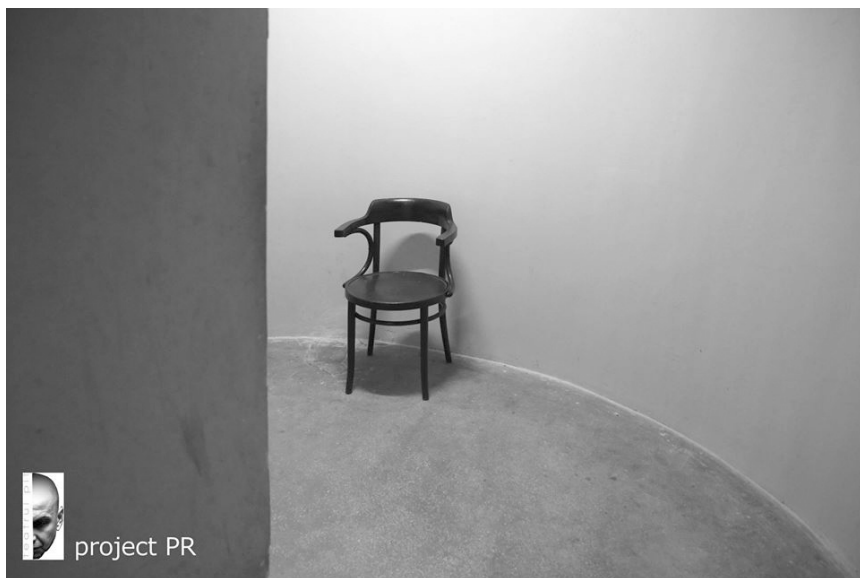
project PR

stație de metrou, noaptea. O reclamă luminoasă cu fotografia unui cap de copil, o fetiță. Bărbatul (un prinț în haine de cerșetor) își pregătește patul din cutii de carton.

Bărbatul: frig
fetița mea
nu-mi place iarna
pur și simplu
nu pot să suport acest anotimp
în primul rând
nu-mi place iarna pentru că ninge
ziua ninge
noaptea ninge
dimineața ninge
din nou
când să ies și eu până la chioșc
să-mi iau iaurt
biscuiți
măslină
una-alta
ce mănânc eu pe-aici

Ioan Peter-Pit,
actor, dramaturg,
Arad

ninge
dacă nu ninge
e frig
se fac sloiuri uriașe
care atârnă de streășină
mi-e și frică să ies până la chioșc
dacă se desprinde un sloi din acela
și-mi cade după ceafă
adio
și n-am cuvinte
când e ger se face ghețuș
iarna trecută am ieșit din bârlog
am alunecat
am căzut
mi-am zdrelit pielea de pe degete
am intrat în prima farmacie
și i-am cerut băiatului de-acolo un plasture

iar el îmi spune
lasă că vă știu eu pe de-alde ăștia
cereți de la mine
de la altul
după care le vindeți
și vă luați băutură
ce vorbe mai sunt astea
înțeleg să-mi fi spus așa dacă i-aș fi cerut
un medicament valoros
dar dacă nici de-un amărât de plasture
nu te poți lipsi
du-te mai încolo cu știința ta cu tot
atunci să mai vinzi vreun medicament
când oi intra eu în farmacia ta
să-ți mai cer ceva
farmacistele sunt mult mai miloase
dar cocoșeii ăștia se poartă cu tine
de parcă ei ar fi pus coada la triferment
nu i-am spus nimic
am gândit doar
dar nici să gândești așa nu e bine
fetița mea
pen' că am ieșit din farmacie
am alunecat
și-am căzut
de data asta m-am lovit rău de tot
mi-am spart nasul
am zăcut toată iarna
*
copiii sunt un dar de la Dumnezeu
cea mai frumoasă meserie din lume
este să învești un copil care doarme
uneori îi mai scapă piciorușul din pat
și-atunci trebuie să-l strecorei înapoi în cuib

sub plăpumioară
 dar numai după ce-l săruți
 câți ani ai tu
 șapte
 șase anișori
 draga de tine
 să trăiești
 și să crești mare
 să devii ce vrei tu
 medic
 avocat
 arhitect
 că ești frumoasă
 și deșteaptă
 cel puțin
 eu așa te simt
 și nenea are copii
 un băiat și o fetiță
 băiatul e mare acum
 nu mai e în țară acum
 lucrează în străinătate
 a avut noroc
 dar fetița mea a avut și mai mare noroc
 când s-a născut ea
 eu eram la răcoare
 așa a fost să fie
 vine gardianul și-mi spune că am o vizită
 merg la vorbitor
 era soția mea
 și-mi spune că s-a născut asta mică
 păi
 tu în loc să fii acolo cu ea
 vii aici
 să stai de vorbă cu mine
 stai liniștit
 îmi spune

se ocupă asistenta șefă de tot
e preferata ei
cât ai dat
o sută la medic
cinzeci la asistentă
ciocolată
cafea
cum se dă peste tot
dă-i încolo de bani
important e că sunteți voi sănătoase
cum e
cum să fie
frumoasă
are păr negru
ochi albaștri
dar un albastru deschis de tot
n-am mai văzut la nimeni
asemenea culoare de ochi
îți dai seama că până crește se schimbă
băiatul ce face
bine
cu școala
mă mai ajută la treburi
lui nu i-am spus că ești închis
el știe că ești plecat la muncă
în străinătate
săptămâna trecută a primit o temă la religie
să deseneze Raiul și Iadul
iar el a făcut un soi de podium
ca la Jocurile Olimpice
pe ultimul loc l-a pus pe Cornițe Nespălate
așa l-a botezat el pe Necuratul
pe locul al doilea a desenat planeta Pământ
cu o cruce mare înfiptă în ea
iar pe primul loc a făcut un înger
cu un nor umed într-o mână
și unul uscat în cealaltă

tocmai se pregătea să spele cruce de pe Pământ
și s-o lustruiască
până lucește ca soarele
are talent
poa' să aibă talent
dacă nu are noroc
tot degeaba
norocul
zice soția mea
e cum și-l face fiecare
dacă ai fi spus
cine-a furat materiale de pe șantier
acum ai fi fost acasă
împreună cu noi
am văzut eu pe cineva care fură
n-am văzut pe nimeni
și-atunci
ce să le spun
și-au făcut vile
iar tu o să plătești pentru toți
aici o să-ți putrezească oasele
n-o să se mai intereseze nimeni de tine
de-asta ai venit
să-mi faci morală
nu
fetiței îi fac foarte multe analize
are ceva
mie să nu-mi ascunzi nimic
spune-mi
are ceva
nu
e sănătoasă tun
îi fac atâtea analize pentru că se interesează un italian de ea
și-ar vrea s-o înfieze
pe cine
pe fetița mea
gândește-te și tu

sunt singură
abia dacă mă descurc cu băiatul
ce să fac cu doi
să-i trimit la întins mâna
măcar să te fi interesat
despre italian
să vezi
ce fel de om e
m-am interesat
normal că m-am interesat
doar e copilul meu
nu-l dau pe mâna oricui
e un domn bine
arhitect
soția lui este medic
locuiesc într-un castel
grădina castelului e cât cartierul nostru
îți dai seama
cum o să se mai plimbe
micuța de ea
pe-acolo
pe-alei
ca o prințesă
fără să știe cine-i tatăl ei adevărat
și dac-ar ști
ce
ce poți să-i spui despre tine
nimic
e o șansă pentru ea
eu așa zic
asistenta șefă m-a pus în legătură cu el
ei îi cade ceva la afacere
cred că da
dar se descurcă italianul
noi nu trebuie să dăm nimic de la noi
o să-ți trimit niște hârtii la semnat
după ce rezolvăm asta cu fetița

o să caut un avocat bun care să te scoată de-aici

*

de la vorbitor
 gardianul mă conduce în Sala de regulamente
 fumezi
 da
 avem voie să fumăm aici
 mă gândeam că poate se declanșează alarma
 fără știrea mea nu se declanșează nimic
 îmi întinde un LM roșu
 am și eu o rugămintă la tine
 uite despre ce-i vorba
 ne tot fut ăștia creierii cu un
 proiect PM
 Patimi plus Răstignirea
 să-ți spun pe scurt despre ce-i vorba
 caut niște băieți serioși
 cu ajutorul cărora să refacem câteva scene din viața mântuitorului
 m-am gândit la Cina cea de taină
 două trei Patimi
 plus Răstignirea
 pe care să le jucăm în săptămâna aia mare
 cică asta ar avea un...
 na
 futu-i mama mă-sii
 iar am uitat
 o secundă
 mi-am notat ideile principale într-un carnețel
 ar avea un...
 efect eliberator asupra naturii interioare a individului
 aflat în regim de detenție severă
 eu nu cred
 ai greșit trebuie să plătești
 corect
 dar dacă-i ordin
 n-ai ce face

trebuie să te supui
cu plăcere
Isus avem
Tibi
hacker – ul
zâmbește tot timpul
parcă-i drogat
în puii mei
pe Maria Magdalena o s-o facă doamna doctor Marcu
dar cum doamna psiholog nu poate să vină în fiecare zi
o să repetăm cu Nucu
cu Zambilă
că-s mai bulangii de felul lor
Ioan
avem
Petru
avem
pe domnul Pilat din Pont
cu voia domniilor voastre
o să-l fac eu
m-ajută și băjeții din tura cealaltă
ei or să fie soldații romani
lipsește Iuda
ce zici
te bagi
nu știu
ce trebuie să fac
nimic
de exemplu
să luăm Cina cea de taină
o să stăm cu toții aici
în Sala de regulamente
Isus vorbește
frumos
Petru ascultă
frumos
liniștit

Ioan scrie
trebuie să luăm notițe
în care se specificăm cu exactitate
ce simte fiecare
și să le predăm doamnei Marcu
altfel e degeaba
eu joc zaruri cu băieții
frumos
patru șase
poartă-n casă
Iuda
dă
din întâmplare cu mâna
peste un pahar cu suc de vișine
iar acesta se răstoarnă fix în dreptul lui Isus
noi ne prindem că-i el
îl umflăm
îl căpăcim
Iuda se retrage într-o celulă alăturată
și se prefacă că se spânzură
noi ne mirăm
și cu asta basta
o să fie masă festivă
țigări la discreție
promit
plus că mai e un aspect
dacă apare peste noapte un decret de eliberare înainte de termen
cine-o să aibă prioritate
băieții
de la proiect Patimi plus Răstignirea
ce zici
te bagi
nu
de ce
nu pot să-l vând pe Isus
cum paștele mă-tii nu poți să-l vinzi pe Isus
dar când ai furat

materiale de pe șantier
grupa mare
de s-a răsturnat pasarela peste microbuz
și-au murit oameni
atunci
nu te-ai gândit că-l vinzi pe Isus
eu
n-am furat nimic
n-ai furat pe dracu' să te ducă
așa spuneți toți
și din cauza voastră mor oameni
oameni nevinovați
stinge țigara
îmi întinde o broșură
ce-i asta
O mie și una de nopți
pune mâna și citește
le-am citit
citește cu voce tare
citește
până le știi pe din afară
După declanșarea alarmei urmăriți săgețile care indică accesul către
ușa de evacuarE
Ferestrele se deschid dacă mai este timP
Ușile se închid dar nu se blochează
Nu alergați dar nici nu mergeți agalE
Ieșirea se face numai pe scara de serviciU

Lucian-Vasile Szabo

S Sever Bocu – provocări istorice (IX)

Mitropolia Banatului și Universitatea de Vest

Sever Bocu a fost un om profund credincios, poate și prin faptul că nu a făcut niciodată paradă de credință sa. Comuniunea cu Dumnezeu și cu cele sfinte venea din interior, ca un mod de a fi, unul de un firesc impresionant. Este cunoscută lupta sa pentru o episcopie ortodoxă la Timișoara, la început, iar apoi pentru ceea ce va fi Mitropolia Banatului. Se va preocupa și de starea bisericii din Lipova, căci va ajuta esențial la refacerea acesteia, după ce o vreme aceasta intrase în păcăgînire. Când Episcopia Timișoarei devine realitate, urcată apoi la rangul de Mitropolie a Banatului, S. Bocu va arăta că a fost doar achitarea unei datorii mai vechi, în contul unor iluștri înaintași bănățeni. Pe aceștia îi pune în prim-plan: „Ne mândrim azi cu Episcopia aceasta, dar ea este operă mult întârziată, este o datoria a altei generații, pe care o împlinim noi în locul ei, care nu și-a îndeplinit-o. Binecuvântați fie în cripta lor acești mari precursori, atât de mari încât toți cari i-au urmat să pară și mai mici decât erau. Iată de ce o statuie a lui Andrei Mocsonyi trebuie

Lucian-Vasile Szabo,
istoric, Timișoara

să se redreseze impozantă în fața Catedralei”¹. În același articol, se va preciza că Andrei, Baron de Șaguna, fost mitropolit al Ardealului, a lăsat prin testament suma de 25 000 de lei aur (o sumă foarte mare la acea vreme) pentru înființarea Episcopiei Ortodoxe de la Timișoara. Mitropolia Banatului se va realiza, însă nu toate aspirațiile băănățeanului se vor îndeplini. El se gândea și la o unitate religioasă a Banatului peste graniță și peste Mureș, Mitropolia de la Timișoara urmând să coordoneze episcopiile de la Vârșeț și Arad², după cum rezultă din articolul său *Episcopiile Banatului*.

Făcând filmul documentar despre Sever Bocu, Vasile Bogdan se va opri și la momentul sfințirii Catedralei din Timișoara. Insistă și obține de la București, după lungi căutări în arhive, un filmuleț despre acest eveniment. Participă regele Mihai și premierul Petru Groza. Cadrele erau necesare într-un alt context. Acum, când lucrează la filmul despre Bocu, jurnalistul își amintește de acea filmare. Cercetează cu atenție: „Trebuie să fie acolo, el, unul dintre militanții cei mai înfocați pentru construirea ei... Undeva în mulțime. Am derulat banda cu încetinitorul, fotogramă cu fotogramă [...] Iată-l, alături, nefericită coincidență, de episcopul Augustin Pacha³. Peste câțiva ani aveau să împărtășească aceeași soartă. Mărturisesc că descoperirea m-a emoționat. Mergea încet, pierdut în masa de oficialități care urma suita regală. Și mai iată-l o dată, la protocolul de primire. Cinci secunde de «mișcare» în total”⁴.

Minuni și credință

S. Bocu a fost un ortodox practicat de o mare noblețe. Ecumenismul băănățean își găsește în el un înaintaș important. Nu merge cu gândul atât de departe, încât să militeze pentru o unificare confesională. Are

¹ „Voința Banatului”, XX, nr. 21, 19 mai 1940.

² „Luceafărul”, I, nr. 12, decembrie 1935.

³ Episcopul romano-catolic al Timișoarei, care, asemenea lui Sever Bocu, va sfârși în închisoare, unde a fost aruncat de comuniști.

⁴ Vasile Bogdan, *Sever Bocu. Un destin zbuciumat*, Editura „Augusta”, Timișoara, 1999, p. 224.

însă un respect deosebit pentru fiecare credincios și pentru fiecare biserică. Acest aspect îl ajută să dezbată cu calm și cu o mare limpezime unele controverse. La începutul anului 1944, S. Bocu va fi suferind. Se va restabili înainte de Paște, când îl regăsim activ ca publicist. Formulează un răspuns la o nedumerire, dar care reprezintă și o contribuție la o dispută peste Mureș, între Lipova și Radna: „Cum a ajuns o icoană ortodoxă într-o biserică catolică?”⁵ Autorul se referă la icoana făcătoare de minuni de la mănăstirea Sf. Maria-Radna, unul dintre locurile de pelerinaj importante pentru catolici.

Abordarea se face fără patimă, S. Bocu fiind conștient că vorbește de o chestiune sensibilă. Ziaristul nu o ocolește asperitățile, deși i-ar fi la îndemână: „Eu poate o redeschid acum, dar în tot cazul nu în forma ei pasională, confesională, de altădată – n-am împărtășit-o de altfel pe aceasta nici în copilărie, precum nici sfânta icoană, care își continua liniștită miracolele, nu părea impresionată de dizidenți – ci mai mult pentru a da seamă pentru forțele spirituale ce lucrau aici, pe ambele maluri ale Mureșului”, se precizează în același articol. Autorul redă, de fapt, mai multe legende cu privire la icoană, înglobând și tradiții, dar și fapte reale. Ceea ce se desprinde din cele relatate este faptul că între cele două localități, Lipova și Radna, despărțite de Mureș, a existat o interpretare religioasă permanentă, influențele fiind evidente. Reîntălnim legenda icoanei care nu se mistuie în focul pus de turci, dar și realități istorice, căci arderea lăcașelor de cult creștine era urmată de refacerea acestora cu pietre și pe temeliiile a ceea ce se mai putea salva din bisericile distruse.

În articol se vorbește și de minunile săvârșite de icoană, însă subiectul nu este dezvoltat, pe considerentul că „ele se cunosc”. Mai degrabă asistăm la un act de smerenie, căci „minunea se produce unde vrea” și este greșit a căuta aici o logică umană. Ziaristul Bocu se orientează însă spre prezent, pentru a vorbi de efuziunea religioasă a lui Petrache Lupu, „la care se duc regi și patriarhi, cerându-i ajutorul”, personaj rămas însă destul de controversat... Au caz asemănător va

⁵ „Vestul”, XIV, nr. 3044, 16 aprilie 1944.

exista în Ungaria, în acea perioadă, „un caz și mai ciudat și mai misterios”. Se relatează despre Kaszap István, fostul sportiv și seminarist plin de bube, care moare „binecuvântând suferința și fericit că ajunge la Iisus”. De aici lucrurile se schimbă și mai mult: „După moarte însă încep minunile. În șir necurmat se duc toți năpăstuiții la mormântul lui Kaszap și se întorc vindecați. Nu oameni de rând numai, ci baroni și baronese, conți și contese. Poate nu vin toți vindecați, dar o întreagă literatură se vinde pe ulițele Budapestei asupra cazurilor vindecate”⁶. Sunt articole semnificative, în care autorul își arată nu doar calitățile de jurnalist, ci și pe cele de etnograf, antropolog sau istoric.

Eforturi pentru o viață universitară

Eforturile lui Sever Bocu pentru înființarea Universității de Vest de la Timișoara, un al scop existențial urmărit cu tenacitate, au fost deosebite. Acestea trebuie însă văzute în contextul general al eforturilor sale în sfera cultelor și culturii. Dimensiunea religioasă, manifestată prin demersurile pentru restaurarea Mitropoliei Ortodoxe a Banatului, a reprezentat în concepția sa doar o latură a afirmării spirituale. În privința învățământului universitar la Timișoara, Bocu milita pentru un sistem complex și complet. Înființarea Institutului Politehnic era văzută ca un prim pas. A urmat lupta pentru Școala de Arte Frumoase, ca apoi concepția sa să se cristalizeze, prin aducerea în sistem a Universității de Vest, cu facultăți de litere, filosofie, istorie și drept, dar și una de medicină.

În 1934, an de bilanț, după ce Bocu ocupase funcții administrative importante în guvernul național-țărănist, realizările păreau puține. Iuliu Maniu, fostul premier, va fi prezent la Timișoara, iar fostul ministru bănățean va face constatări amare. În atenția sa vor fi tot marile probleme ale Banatului, precum și centralismul promovat de la București: „Noi, toți am vrut să dăm ce-i mai bun în noi pentru Banat, dar am avut împotriva noastră un curent centralist, permanent ostil.

⁶ *Idem.*

Experiența s-a făcut în toate partidele. Noi n-am putut repara niciun drum. N-am putut restaura scaunul Mitropolitului din Timișoara, răsturnat de vitregia vremurilor. N-am putut să facem Universitatea Banatului din angrenajul căreia, cu Seghedinul și Belgradul, să rezulte triumful culturii românești. În România sunt 15 ani pierduți pentru noi, în vreme ce dușmanii n-au stat pe loc. Dacă pe Golgota datoriei împlinite, bilanțul luptelor mele înregistrează un crucificat, eu consimt orice răstignire pentru ideea pe care o reprezintă și o militez, dar nu mă plec⁷.

Un prim pas, destul de inconsistent, fusese făcut în 1933. Ca deputat, S. Bocu a sprijinit înființarea Scolii de Arte Frumoase de la Timișoara. Aceasta prelua profesori și ceva din baza materială a unei instituții cu același profil de la Cluj, recent desființată. Eforturile intelectualilor și ale unor lideri administrativi locali au fost pentru obținerea unei finanțări de la buget pentru școală. Finanțarea, adică 604 856 de lei, a venit, însă doar pentru un an. Consecințele au fost dramatice, după cum notează ironic Vasile Radu: „La această zumzăială vanitoasă au asistat zâmbind cu șiretenie deputații din corpurile legiuitoare, munteni și moldoveni prefăcuți. Știau ei ce știau! După numai un an în care și-au finalizat studiile... 10 (zece) absolvenți, Școala se desființează prin Ordinul 108.595/1934 al Ministerului Instrucțiunii, Cultelor și Artelor⁸. Școala a continuat însă să funcționeze, fiind sprijinită de administrația locală. Instruirea a avut o orientare către artele aplicate, cu efecte benefice, deoarece a dus la „apariția pe eșichierul învățământului artistic românesc a designului industrial, cu adevărat primul element de modernitate structurală care a rupt zăgazarile academismului desuet, persistent la nivelul colectivității naționale⁹”.

⁷ „Vestul”, V, nr. 1243, 25 noiembrie 1934. Poziția exprimă chiar mai mult decât spiritul omului central european, este spiritul colaborării transfrontaliere de astăzi, din păcate încă la fel de puțin înțeles...

⁸ Vasile Radu, *Școlile artistice de la Cluj și Timișoara*, „Tribuna”, IX (serie nouă), nr. 177, 16-31 ianuarie 2010.

⁹ *Idem*.

Unitate și diversitate prin Universitatea de Vest

În 1937, Sever Bocu va reveni asupra ideii înființării Universității de Vest, demersurile sale fiind concentrate într-o conferință ținută pe această temă¹⁰. Nu este un discurs ocazional, ci unul intens pregătit. Textul este relativ lung și conține argumente din mai multe clase. Primul vizează relațiile externe (necesitatea unei rezistențe românești la intersecția cu Apusul și Balcanii, fiind evidențiată ascendența ungurească și sârbească), al doilea argument este de ordin național (o evidențiere a identității statale la frontiera de vest), iar al treilea de ordin regional (stimularea energiilor intelectuale locale și regionale). Se dezvoltă astfel o adevărată geografie... (geo)strategică, cu raportări apreciative sau critice atât la ceea ce se petrece în domeniul universitar în vecinătatea României, cât și la București (unde existau forurile de decizie, dar și o apăsătoare tendință centralizatoare). Încă de la început, S. Bocu va arăta că o universitate la Timișoara este o decizie care se fundamentează pe elemente de siguranță națională: „O Universitate se întemeiază pentru rațiuni de stat. O idee de apărare sau de cucerire, pacifică, de penetrație intelectuală, spirituală, îi stă la bază, un fel de imperialism, moral la început, care-l precedează însă pe cel politic, aproape necesar, logic. Întâiu merge Universitatea, pe urmă vine rațiunea tunului. Totdeauna a fost așa. Numai rațiunea de stat a variat de la o epocă la alta”¹¹. Este dat exemplul înființării de către Austro-Ungaria a Universității de la Cernăuți, în 1873, pentru a contracara dezvoltarea Universității de la Iași, capabilă să atragă studenți inclusiv din Bucovina. La Iași ar fi studiat în limba română, pe când la Cernăuți vor rămâne pe loc și vor studia în germană. România Mare va moșteni Universitatea din Cernăuți, concluzia desprinsă de jurnalistul și omul politic bănățean fiind una tristă, extrem de dură la adresa administrației de la București: „Cert, Universitatea din Cernăuți,

¹⁰ Prezentare ținută cu ocazia inaugurării ciclului de conferințe a organizației partidului Național-Tărănesc din Banat pe anul 1937-1938. A fost publicată în șase numere din *Vestul*, fiind apoi redată în broșură separată. Face parte și din sumarul volumului *Drumuri și răscruci, vol. II – Discursuri*, București, 1945.

¹¹ Reprodus după <http://www.vestul.ro/stiri/5071/universitatea-de-vest-%281%29.htm>.

dacă n-am fi moștenit-o, noi n-am fi înființat-o. Ce păcat că războiul mondial n-a mai întârziat. Ungurii erau pe punctul de a întemeia și Universitatea Timișorii, ca să nu mai fi avut noi bătaie de cap”¹².

Autorul nu vede în universitate un instrument de uniformizare și de pierdere a specificului și valorilor locale. O spune decis în aceeași conferință: „Acum se știe că o uniformizare a culturii este un cuvânt antipedagogic și universitățile nu numai că n-au această menire, ci mai curând menirea de diferențiere, de cultivare, rafinare, a ceea ce este diferențiere, a ceea ce poate da un caracter. O uniformizare a culturai este o sărăcire a ei”¹³. Se evidențiază din nou convingerea lui Sever Bocu că regionalismul nu înseamnă o cantonare în registre minore, ci un dialog major cu centrul și cu celelalte provincii, definind un specific național multietnic și multicultural cu atât mai valoros. Prin aceste formulări, autorul se dovedește un precursor al unității în diversitate, principiu devenit proeminent în Uniunea Europeană de astăzi.

În 1944, un raport cu privire la necesitatea înființării Universității de Vest este întocmit de câțiva miniștri și trimis Regelui Mihai I spre aprobare. După cum consemnează Alex Dima, o delegație formată din intelectuali bănățeni, condusă de Sever Bocu, este primită de Mihai I. Bănățenii pledează cu patos în favoarea înființării acestei instituții de învățământ superior de la Timișoara¹⁴. Raportul miniștrilor va vorbi inclusiv despre faptul că noua universitate avea o susținere populară neobișnuită: „*Este prima oară în țara noastră când sarcini, care, după tradiție revin statului, sunt solicitate de populație să fie trecute în contul lor. Această solicitare, uneori ia formă de entuziasm; unele persoane declarându-se gata de a-și oferi averea pentru crearea noii Universități*”¹⁵. *Va fi înființată și Eforia Universității de Vest, un comitet de sprijin pentru noua instituție, al cărui președinte va fi Sever Bocu.*

¹² Idem.

¹³ Idem.

¹⁴ Alex Dima, *Sever Bocu și rolul său capital în înființarea Universității de Vest*, www.vestul.ro/stiri/1252/sever-bocu-si-rolul-sau-capital-in-infiintarea-universitatii-de-vest.htm.

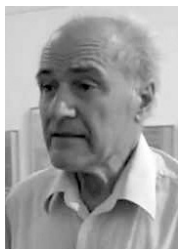
¹⁵ *Ibidem*.

Horia Truță

Volbură Poiană-Năsturaș

ÎN 13 MARTIE s-au împlinit 125 de ani de la nașterea scriitorului Volbură Poiană-Năsturaș (1890-1972), ofițer al Armatei Române încărcat cu distincții și medalii, membru al Societății Scriitorilor Români (1923), autor a 14 volume de poezie, 3 de proză și numeroase colaborări la presa literară.

Născut în satul Galbeni (județul Neamț), Constantin I. Năsturaș după absolvirea studiilor liceale la Iași și a Școlii de Ofițeri de Infanterie din București (1910), ca militar activ, s-a distins în Campania din Bulgaria (1913) și Primul Război Mondial, unde a fost rănit și luat prizonier de nemți. După război, cariera sa militară, desfășurată în garnizoanele din Arad, Timișoara, Sibiu, Deva, Oradea, Chișinău, are un drum ascendent până la gradul de colonel, obținut în 1939. A funcționat ca director de studii în repute școli militare și prefect în Transnistria (1941-1943), unde a reușit în condițiile aspre ale celui de Al Doilea Război Mondial, să evite deportarea peste Bug a 70.000 de evrei, salvându-le astfel viața. Această atitudine curajoasă alături de participarea în războiul antifascist, l-au

Horia Truță,
istoric, Arad

scăpat la sfârșitul războiului, de epurare din armată și condamnare, fiind singurul inculpat achitat în procesele penale care au urmat după încheierea păcii.

A fost căsătorit la Arad cu Minerva, fata preotului Cornel Papp din Zărand. Unica lor fiică, Oltea a fost soția dr. Vasile Luștrea eminent microbiolog din Arad. În 1949 s-a stabilit la Arad, pe strada Ștefan Cicio-Pop, unde a rămas înconjurat de familie până la sfârșitul vieții.

Încercările sale literare, din adolescență s-au concretizat în 1910 la Iași, prin debutul în presa scrisă, sub numele de Volbură Poiană-Năsturaș, pseudonim pe care l-a păstrat întreaga viață. Amintit de Nicolae Iorga, printre vechii semănătoriști, Volbură Poiană-Năsturaș, este perceput azi de critica literară ca un apropiat al creației tradiționale, cu largi influențe din lirica lui Octavian Goga, Ștefan O. Iosif, George Coșbuc. În opera sa literară, atât în poezie cât și în proză, este prezentă o întreagă recuzită de versete biblice cu accente mesianice, moralizatoare. Minte perfect echilibrată, a trăit între cărțile sale și a scris cu pasiune, într-o lume agitată, silită la izolare provincială și adesea rău sfătuitoare. Crescut în cele mai bune tradiții românești, departe de politică, și-a așezat talentul în serviciul ideii naționale, conștient și fervent adorator al culturii europene. De aceea, o temă preferată este și istoria, scriitorul arătându-se interesat cu precădere de soarta ardelenilor și basarabenilor, supuși ocupațiilor străine.

Suflet de poezie, cu o prezență literară deosebit de activă, Volbură Poiană-Năsturaș, nu a dat doar versuri de o liniștită și nobilă inspirație ci a fost și inițiatorul unor

remarcabile activități culturale: conferințe, șezători, expoziții de carte, participând la înființarea și conducerea unor organizații scriitoricești, cenacluri, asociații profesionale, mai ales în Timișoara (1930-1941) și Arad (1949-1972), până la stingerea din viață la venerabila vârstă de 82 de ani.

De memoria poetului, care s-a stins la Arad încărcat de ani, nu s-au prea ocupat ziarele de atunci, considerând că au atâtea alte lucruri de comunicat cititorilor. Dar un om nu se cunoaște după necrolog, dreapta judecată dobândindu-se după dovezile creației sale. Or, acestea există cu prisosință la scriitorul Volbură Poiană-Năsturaș.

Horia Truță

Coloana Sfintei Treimi (Arad, 1901)

DUPĂ DEMOLAREA ÎN 1882 a Monumentului german al „Trinității” din actuala Piață Avram Iancu, propunerea municipalității pentru așezarea unei noi statui a fost reluată după aproape un deceniu, în anul 1899. S-a preconizat, ca în spiritul aceleași idei religioase, să fie ridicată o lucrare necanonică concepută într-o viziune modernă. În urma concursului organizat de Primărie în anul 1899, a fost declarat câștigător proiectul propus de Rona Jozsef.

Remarcabil sculptor maghiar, Rona Jozsef (1861-1939) este autorul unui număr impresionant de busturi și alte lucrări monumentale, mai cunoscute fiind astăzi, statuia ridicată în memoria reginei Elisabeta (Erszebet) la Godollon, monumentele consacrate lui Eugen (Jeno) Savoya în cetatea Buda, Kossuth Lajos în Miskolc și Rozsnyo, Zrinyi Miklos în Budapesta, Klapka Gyorgy în Komarom sau lucrările care împodobesc clădirea Muzeului din Târgu Mureș.

Monumentul a fost așezat în fața Teatrului Municipal (azi Teatrul Clasic „Ioan Slavici”, B-dul Revoluției nr. 103) și inaugurat festiv, în ziua de 2 iunie 1901. La slujba de sfințire, oficiată de părintele paroh Csak Cirjek pe un timp canicular, corul orașului condus de Sperber Frgyes a prezentat un Oratoriu, iar orchestra Fabricii de vagoane s-a remarcat prin interpretarea unei piese din creația muzicală a lui Beethoven. La sărbătoare au participat oficialitățile orașului: prefectul Urban Ivan, comisarul guvernamental Vasarhelyi Bela, primarul Szalacz Gyula, notarul Institoris Kalman, alți invitați și un numeros public. În anul 1905, odată cu finalizarea lucrărilor noii Biserici Romano-Catolice, statuia a fost din nou sfințită.

În anii următori, cu prilejul sărbătorii din Duminica Sfintei Treimi din luna iunie, serviciile divine se desfășurau în aer liber prin amenajarea unui altar adăpostit de un cort, ridicat în preajma monumentului. Slujbele religioase se mai organizau la altarele improvizate din fața clădirilor numite Daranyi, Domanyi (P-ța Avram Iancu), Prima Bancă Ardeleană de Credit, Steigerwald (Bulevardul Revoluției), Locs (str. Vasile Alexandri) și Verbos. Toate acestea, erau ornate conform tradiției, cu ramuri verzi și ghirlande cu flori

Demolat în anul 1962, monumentul a fost restaurat și reșezat pe locul inițial în anul 2007. Se avea în vedere faptul că după demolare, piesele metalice au fost expuse în interiorul Bisericii Romano-Catolice, iar 38 din cele 59 blocuri de calcar originale, mai existau, fiind conservate prin grija lui Tivădar Șandor, parohul bisericilor din Gai

și Sânpaul, identificate și numerotate de arh. Miloș Cristea (1931-2003). Restaurarea a fost realizată de către sculptorul arădean Kocsis Rudolf, după un proiect întocmit de *arh.* Șandor Ștefan, cu roca originală, completată cu piatra artificială de tip Steimasse. Au fost re-cioplite muchiile, ornamentele, volumele, după care fețele blocurilor au fost șlefuite. Pentru completarea fragmentelor de travertin ale obeliscului, sparte sau dispărute s-a folosit calcar alb cenușiu, cu nuanțe deschise, din cariera de la Bășchioi – Dobrogea, ancorate cu 60 de cârlige metalice (scoabe) fixate cu plumb. Deși seamănă cu originalul, atât ca textură cât și ca structură calcaroasă și cromatică, roca folosită este diferită subliniind zonele restaurate.

Deoarece, prin modificarea structurii stradale a Bulevardului Revoluției înălțimea de călcare s-a modificat cu aproximativ 50 cm, a fost necesară ridicarea întregului monument prin turnarea peste vechea fundație a unui radier din beton armat.

Întreaga acțiune a fost privită cu ostilitate de o parte a presei arădene, fiind considerată ca o reînviere a unor vechi simboluri maghiare.

La 4 noiembrie 2007, lictarea fiind încheiată, a avut loc o nouă sfințire a monumentului restaurat și amplasat pe spațiul inițial, la slujba religioasă, participând alături de înalți prelați, reprezentanți ai altor culte și oficialitățile municipiului.

Monumentul cu o înălțime totală de 12,70 m, poate fi definit ca o figură sculptată, adosată pe un cadru arhitectural independent, pentru a fi scăldată într-o lumină proprie, creată de mișcarea diurnă a soarelui. Este alcătuită dintr-un obelisc cioplit în travertinul dur al carierelor din Paty (Ungaria), alcătuind o compoziție în trei registre: cel inferior – un pedestal în trepte (stilobat), cel mijlociu care susține pe latura nordică altoreliefurile din bronz și partea superioară în capătul căreia a fost montată o rozetă.

Părțile metalice, turnate la atelierele Beschorner din Viena au fost condensate de artist sub forma unui medalion, în această formă geometrică fiind înscrise două din personajele Treimii: Tatăl și Fiul. În vârful coloanei pe o tijă înfiptă într-o sferă, a fost fixat un porumbel în zbor, înconjurat de raze, simbol al Sfântului Duh.

Formatul în medalion pe înălțime, a reliefului adosat coloanei, accentuează verticalitatea monumentului. El face ca figurile reprezen-

tate să pară mai înalte, indicând în același timp imaterialitate. De altfel, spre deosebire de Renaștere care a îndrăgit cercul ca formă a perfecțiunii cosmice, faza manieristă a Barocului, în care se poate înscrie acest monument, alegând ca model geometric elipsa puternic încordată, pierde simetria centrică, iar decorul devine mai vioi. Ovalul constituie și un pretext de rotunjire a colțurilor, potrivindu-se astfel mai confortabil subiectului religios. Verticalitatea folosită de Rona Jozsef în acest monument, i-a permis încadrarea capetelor celor două personaje, mult deasupra centrului figurii, conferindu-le astfel un loc compozițional aparte. Forma geometrică aleasă, este suficient de lungă și plată pentru a dobândi și calitățile unui dreptunghi. Laturile sale lungi pot fi lesne marcate prin sceptorul vertical din mâna stângă a Tatălui și torsul lui Isus Cristos, astfel că în ansamblu, monumentul se constituie într-un centru de vectori îndreptați spre exterior.

Din compoziția adosată pe fața nordică a coloanei, pot fi descifrate mai multe microteme, în care Isus Cristos domină scena prin poziționarea sa spre stânga privitorului. Atitudinea de liniște și relaxare, îl distinge de starea hotărâtă și ireconciliantă a Tatălui, jocul zburdalnic al îngerilor, sau ușoara plutire a veșmintelor. Corpul atent modelat, este întors prin răsucirea umerilor, atitudine activată și de poziția laterală a mâinilor, așezarea picioarelor și mișcarea contrară a bazinului. Privirea într-o parte, gesturile opuse ale brațelor, din care unul îmbrățișează crucea, iar celălalt îndoit spre piept, îmbină compasiunea cu dominarea. Principiul static al veșniciei este armonizat prin contrastul izbitor creat de valul crescând al mișcării brațului său drept într-o curbă puternică, care alături de o ușoară întoarcere a capului, exprimă dinamismul. Este tocmai inefabilul misterului lui Dumnezeu-Fiul, ca o sinteză a nemișcării și mișcării, absolutul filozofilor, actul pur al teologilor. Curbele corpului său exprimă atenția supremă și cuvântul său: „Tatăl este în Mine, tot ceea ce are Tatăl este în Mine”. Această atitudine alături de poziția relaxată a picioarelor, îl caracterizează ca pe unul din centri nodali ai compoziției.

În timp ce Fiul, într-o construcție monumentală degajă o pace hieratică, atitudinea Tatălui este cuprinsă de mânie, constituind un alt puternic centru de energie. Poziția corpului, striatiunile pântecelui și ale mușchilor costali subliniază acest lucru. Volumele sunt amplificate desemnând expresia, cuvântul, desfășurarea, revelația. Devierea

poziției capului cu bărbia spre piept, accentuată de neorânduiala bărbii încordarea diafragmei abdominale și concentrarea aprigă a privirii, introduc un vector oblic precum raza unui far. Motivația tulburării sale este mulțimea păcătoșilor, o gloată absentă în lucrare dar care se simte pe undeva în zona stației de tramvai și căreia îi vorbește cu mânie și reproș, reamintindu-i Poruncile Sale: „Eu sunt Domnul, Dumnezeuul tău...”. Volumul torsului încordat de furie poate fi privit ca bază și agent al acțiunii, care-și trimite impulsurile executorii spre extremități. În timp ce brațul său drept este ridicat energic și amenințător, stângul susținând cu delicatețe sceptrul, simbol axial al puterii și autorității sale.

Cele două figuri umane dominante, Dumnezeu – Tatăl și Fiul, sunt așezate alăturat, având la bază ca puncte de sprijin o sferă. Ele sunt despărțite ca două fapte diferite, fapt subliniat atât prin diferența de vârstă care-l separă pe un tată de fiu, cât și printr-o axă centrală imaginară, pe direcție verticală¹, care pornește din centrul globului și se continuă prin cruce și obelisc spre zenit. Fiecare personaj este organizat în jurul a doi centri principali, în zona ombilicului și a capului. Linia diagonală dintre ei prin aceste puncte, sugerează însă o întâlnire pe picior de egalitate, creând în același timp iluzia dezvoltării statuii pe înălțime. Unitatea ideatică și estetică a monumentului, este asigurată și prin alte modalități, exprimate cu subtilitate de autor. Continuarea striatiunilor sternului *Tatălui* și a pliurilor mușchilor săi abdominali cu îndoiturile și cutele pânzei ce înfășoară șoldurile și o parte din coapsele *Fiului*, faldurile vapoaze ale pelerinelor, nimburile identice, sub forma unui cerc cu raze² care le încoronează capetele leagă cele două personaje ale sculpturii, dar le leagă și De Sfântul Duh simbolizat prin porumbel, sporind în același timp tensiunea scenei.

¹ Verticala este direcția spațială care indică centrul de gravitație.

² Nimbul sau aura a reprezentat, în arta creștină, începând din secolul al V-lea simbolul cel mai vizibil al sacralității. Apare ca un cerc, sau disc aurit sau strălucitor care înconjoară capul sfântului, sau plutește deasupra acestuia. Inspirat din razele de soare care radiază din nori cea mai simplă formă a nimbului fiind cercul simplu, fără podoabe, simbol al raiului. Dumnezeu – Tatăl atunci când este prezentat singur, poartă un nimb triunghiular simbol al Sfintei Treimi.

Baza reliefului este compusă dintr-o sferă simbol al perfecțiunii, înconjurat de norii teofaniei³ și ai forțelor luminii, în care plutesc jucăuș patru „putto”, îngeri cu al căror chip de copil, semnifică nevinovăția și puritatea. Punerea piciorului pe această formă geometrică apare ca o luare în stăpânire a globului pământesc și instaurare a autorității Sfintei Treimi. Astfel întreaga compoziție se dezvăluie printr-o structură coerentă emoționantă prin realismul tulburător al imaginii și echilibrul construcției interioare.

Obeliscul, reprezentare simbolică a razelor soarelui, socotit și un monument triumfal are în partea superioară o tijă, fixată pe o sferă, susținând porumbelul în zbor, înconjurat de nimbul solar. Fragmentele de piatră suprapuse ale coloanei, prinse cu scoabe metalice rigidizate cu plumb au fost fixate într-un soclu robust, asemănător unui stilobat profilat, fără decoruri sculpturale și supraînălțat cu patru trepte. Toate elementele arhitectonice au fost confecționate din același material. Soclul este incizat pe latura sa sudică cu textul: „SIGNUM GRATIAE/ 1746 – 1901 – 2997/ ARAD”⁴, adică: „În semn de grație”. Sub cornișa ornată cu denticuli, soclul este decorat cu un brâu ornamental din cruci cu brațele egale (grecești) înscrise într-un cerc. Ornamente se mai observă și la baza obeliscului unde construcția este decorată cu două palmete alungite, poziționate orizontal, cu direcția frunzelor opuse una față de cealaltă. Semnătura autorului Rona Jozsef se poate observa în dreapta reliefului.

Baza și axul monumentului sunt marcate printr-un dalaj din piatră naturală-granit. Lateral, spre liniile de tramvai a fost amplasat, un modul de gard de protecție, alcătuit din stâlpi și soclu de granit legați cu lanț ornamental. Spațiul din jur a fost înierbat și plantat cu flori în decor multicolor.

³ Teofanie, însemnul apariției unei divinități.

⁴ Cifrele indică cronologia instalării monumentelor Sfintei Treimi în Arad

Iulian Negrilă

Ilarie Chendi (1871-1913)

A FOST CRITIC LITERAR, aparținând curentului sămănătorist. Era fiu de preot, născut la Dârlos, comitatul Târnava Mică. Școala primară o face la Bandul de Câmpie. Apoi urmează gimnaziul evanghelic german din Mediaș și Sighișoara. Între 1891 și 1894 a urmat Seminarul Teologic din Sibiu, pentru ca între 1894 și 1898 să îl găsim ca student la Facultatea de Litere de la Universitatea din București.

S-a dedicat activității literare colaborând la redactarea *Enciclopediei române* a lui Corneliu Diaconovici, apoi îl găsim în redacția „Tribunei poporului” din Arad, până în 1898 când se mută la București ca bibliotecar la Biblioteca Academiei Române.

A înființat revistele „Viața literară” (1906), „Viața literară și artistică” (1907) și „Cumpăna” (1909), ultima condusă cu Mihail Sadoveanu, Ștefan Octavian Iosif și Dimetrie Anghel.

Ilarie Chendi a fost promotorul curentului sămănătorist, promovat sub forma realismului popular al „Tribunei” din Sibiu.

Iulian Negrilă, istoric literar, Arad

În Arad, pe str. Ilarie Chendi, nr. 1-3 se găsește casa în care a locuit scriitorul care a fost declarată monument istoric.

Criticul literar s-a făcut cunoscut prin volumele: *Începuturile ziaristicii noastre* (1789-1795), Orăștie, 1900; *Zece ani de mișcare literară în Transilvania* (1890-1900), Oradea, 1901; *Fragmente. Informații literare*, București, 1905; *Portrete literare*, București, 1911 și altele.

Ilarie Chendi era frate de cruce cu Ștefan Octavian Iosif. Se știe că Șt. O. Iosif moare la 22 iunie 1913. A doua zi se sinucide și Ilarie Chendi, respectându-și jurământul. În 25 iunie 1913 au fost înmormântați amândoi în cimiterul Belu.

Deși avea numai 42 de ani, Chendi a desfășurat o bogată activitate literară, dar a avut și o corespondență reprezentativă cu diverse personalități. Dintre acestea reproducem două scrisori. Mai întâi, scrisoarea expedită lui R. Ciorogariu:

București, 1 iunie 1902

Iubite Uncheașule,

*Te pup și te îmbrățișez și te felicit și nu mai știu ce și cum să-ți mărturisesc bucuria de izbândă în alegerea și lupta în jurul de toți iubii-
tului nostru părinte Mangra.*

Trebuie să te felicit pe dumneata, că dacă dumneata ești părinte, tată, dumneata ești unchiul – unchiul nostru iubit, cu care toate s-au făcut și fără de care nimic nu s-au făcut.

Izbânda își are zenitul în dumneata și pentru aceea te pup, te îmbrățișez, te felicit și nu știu ce și cum să-ți mărturisesc nemărginita mea și a tuturor de aici de bucurie.

Al dumitale nepot de departe, Ilarie

(Arhivele Statului din Arad, Fond R. Ciorogariu, Dosar 3, fila 56).

N.B. În iunie 1902, Vasile Mangra e ales episcop al Aradului, dar Ministerul Cultelor și Instrucțiunii din Budapesta comunică mitro-

politului Transilvaniei că n-a fost recunoscută această alegere. Lui R. Ciorogariu i se spunea în particular: *Uncheașul*.

O altă scrisoare a fost expediată lui Nicolae Oncu (1842 – 1914). Acesta, împreună cu Eminescu și Slavici au înființat în 1871, la Viena, societatea „România Jună”. El a devenit deputat de Arad, iar în 1906 înființează în acest oraș banca „Victoria”.

Chendi în scrie:

2 ianuarie 1911

Dragă nene Oncule,

Întors de la un prieten de la țară, unde am petrecut două zile de sărbători, mă grăbesc să-ți răspund la amabila scrisoare.

În orice caz îți mulțumesc înainte de toate că mi-ai dat dreptate. Eu nu am nici o ambiție și sunt foarte puțin pretențios ca om de muncă, dar am insistat asupra cazului Iorga deoarece nu mai era de suportat și modul cum mă injuria se răsfrângea și asupra „Tribunei”.

Acum să-l lăsăm în știrea tatălui, căci nu merită să ne tulburăm lucrarea din pricina lui. Pe cum vezi, mi-am continuat lucrarea zilnică la gazetă și sper că sunt în intențiile foii. Te rog însă foarte mult să vezi, că îți primesc cu plăcere cuvântul și sfatul D-tale și de câte ori găsești ceva urgent de scris sau o observație de făcut, mă voi ști conforma. Dacă ne-om așterne pe muncă intensă și va ieși și Bocu din temniță, ne va fi ușor să ținem pieptul cu goldișada din Arad. Numai să mă țineți și D-voastră în curent cu date pozitive despre faptele lor.

Goga vine și el peste vreo zece zile.

Cât pentru broșura de care v-am scris, într-adevăr c-ar merita să o facem. Lumea a fost așa de cumplit mistificată, încât o expunere dară a întregului aparat de intrigi, povestite calm, ar face servicii. După cum v-am spus, în broșură ar avea să se expună:

1. Rolul politic al „Tribunei”, procesele ei și meritele ei politice și culturale;
2. Mișcarea mai nouă în contra iredentismului oficial politic;
3. „Tribuna” și împăcarea;

4. Criza de la „Tribuna” și slăbiciunea Comitetului de a face un ziar;
5. Critica hotărârii Comitetului și intrigile celor din Arad;
6. Ideea bună a „Românului” de concurență;
7. Fine: câteva articole mai de seamă apărute despre toate astea în „Tribuna”.

Această broșură, pe-o extensiune de vreo 120 de pagini s-ar putea considera ca titlu de document. Socotiți, vă rog, importanța ei pentru „Tribuna” și scrieți-mi.

*Se cere multă muncă și chibzuință, dar o fac eu, dacă nu e altul.
Te salut cu nepoțească supunere, Chendi*

N.B. Lui Ilarie Chendi prietenii îi spuneau „Pipașu”.

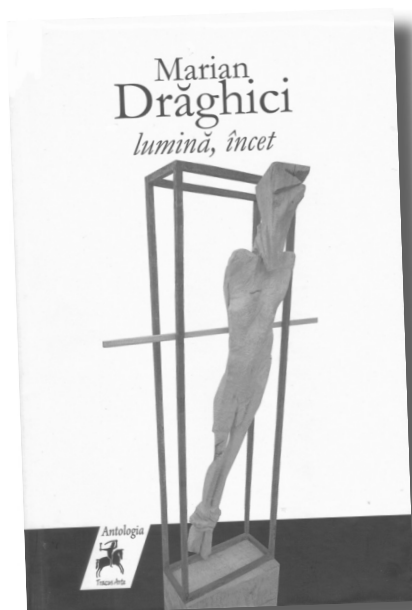
(Arhivele Statului Arad, Fond R. Ciorogariu, Dosar nr.3, filele 54-55).

Vasile Dan

Poemul scris cu cerneală simpatică*

UN ALT POET NEÎNSERIABIL (în generație, promoție, grup, grupuscul, val) este Marian Drăghici (n. 1953), aflat și el la vârsta antologării operei lirice. Deși editura nu a explicitat, antologia comentată aici se pare că e, în fond, tot una de autor, precum a atîtor altora editați recent, nu doar la „Tracus Arte” (deși, acum, avem un coordonator al colecției, Teodor Dună). Și tot ca în acele cazuri, nici în acesta nu găsim datele, deloc de ignorat, necesare evaluării corecte și complete a unei antologii: cărțile autorilor din care au apărut poemele selectate, anul, editura etc. Cei apăruiți deja, în colecția de la „Tracus Arte” sînt: Ioan Es. Pop, Nichita Danilov, Nichita Stănescu, Virgil Mazilescu, Augustin Frătilă (aici, la ultimii trei, presupunem că, totuși, selecția a făcut-o editura, adică coordonatorul colecției, dacă nu cumva se va fi apelat, așa cum ar fi practica, la un critic literar). În fine, impor-

* Marian Drăghici, *lumină, încet*, Editura „Tracus Arte”, Colecția „Antologia...”, coordonată de Teodor Dună, ilustrații, Mircia Dumitrescu, 114 p.

tant e că au apărut – să lăsăm deoparte acribia filologică la care se pare că toată lumea, resemnată, a renunțat: și autorii, și editorii, și criticii literari. I-am pomenit pe cei cu antologii de la „Tracus Arte” și pentru a saluta meritul acestei edituri, și pentru ceva mai important, o constatare: fiecare dintre poeții antologați are ceva distinct, ceva care apropie, fără însă a și uni într-o singură direcție estetică. Sînt, cu toții, poeți ai solitudinii, ai accentului personal, ai dicției stilistice și de idei inconfundabile, nesubsumate vreunui factor comun. Nu cum sînt, bunăoară „generaționiștii”, judecați prea des la grămadă, indiferent din care generație. Acesta e, din punctul

meu de vedere, un semn pozitiv al distincției poezilor pomeniți de la „Tracus Arte”, al originalității apăsate, iar aici mă gîndesc inclusiv la Marian Drăghici.

Fără ostentație, ba aș zice cu discreție, dar și consecvență, poezia lui Marian Drăghici își inventează un areal spiritual propriu, „un halou mistic”, alteori doar oniric, un galimatias oracular de Pythie a poeziei. Totul ia chipul unor scenarii lirice insinuos oculte, ritualice ce nu o dată scapă în construcții mai ample, simfonice. Nu întîmplător folosesc ultimul cuvînt, fiindcă poezia lui Marian Drăghici mizează din start pe un anume sunet muzical, pe o gamă, i-aș zice, formal incantatorie, liturgică. De altfel dese referințe din Textele Revelate, scripturale, încorporate în poemele sale sînt un fel de prag de intrare în ele, sînt, în mare măsură, doar pretexte, iar nu substanță mistică, sensul căutat, anume ales. Toate

poemele precipită, adună, mult, puțin, dar cu atât mai prețios, ca pe o rouă dimineța dintr-o noapte ce se destramă, inefabilul, irepetabilul, adevărul sacru camuflat în profan, cum spunea Mircea Eliade, aici cel temporal, din *clipa cea repede*.

Stările poetice ale lui Marian Drăghici se contractă toate într-un punct fierbinte, alteleori într-o „gaură neagră” sau un „negru pământ”: „plouă/ galopant trandafirul/ deșirat din pisică/ galben se pleacă spre iarnă, stingher// arta descrierii după altă natură/ începe-sfârșește/ cu o mână de oase pe pajiștea de lângă cer.//(și eu ca orbul sigur că da,/ dintr-un negru pământ/ petală/ cu/ petală/ am cules roza mentală.// chiar/ eu/ sunt/ acel/ negru pământ)” (*descriere după altă natură*, p. 16).

Ne aflăm, cu siguranță, în fața unui poet de respirație mai degrabă metafizică, decît explicit și țintit religioasă. Asta în pofida tuturor, nu puține, trimeri spre cuvinte, nume și texte sfinte. Cu toate acestea nu putem să nu vedem o apropiere, cel puțin la nivelul construcției poemului, – cu versuri frînte, tăiate, uneori formate dintr-un sigur cuvînt, chiar monosilabic, aglutinate, descărcînd tensiuni și viziune, – de Daniel Turcea, poate cel mai fin și autentic poet religios român post-belic. Marian Drăghici ia din Daniel Turcea starea de grație, dar fără mesajul religios explicit, și o confruntă, o contrabalansează cu o realitate imediată, căzută, stricată, contondentă, aflată uneori la antipodul acestei retorici. Retorica trage în sus poemul, vrea să-l smulgă din acest aluat cleios al realității cotidiene, iar acesta dă materie, carnație, consistență întregului. Atmosfera e nu o dată onirică, cu visul-coșmar: „e vremea un cristal să ai în minte,/ o absență plină de lacrimi./ unica răsucire în somn –/a inimilor prea vioaie.//marea printre valuri albăstrind arsura/ unei voci dinafara danturilor/ și lumină, atât –/ cât ai aprinde un pai pe ape.// ba nu:// marea printre ramuri răzuind arsura/ unei voci dinafara danturilor/ și lumină, atât –/cât ai aprinde un pai pe ape/ cu pașii tăi egali, Doamne.// încet vino către mine/ cu setea dublei șenile/ seara la bufet.” (*lumină, încet*, p. 29).

Marian Drăghici este unul dintre poeții noștri subțiri, aflat, să zicem, la antipodul liric al momentului, cel „mizerabilist”, cu un scris

caligrafic al ideii, privilegiind nuanța, reflexul crepuscular, iar nu cruzimea orbitoare în ochi a realității contingente. Un poem antologic e *leagănul pisicii. o cantilenă*. Nu poate fi citat decât integral, dar nu e scurt. Toate poemele lui Marian Drăghici sînt legate, cimentate aș zice în cuvinte, versuri, strofe, uneori și în punctuație, inclusiv cînd aceasta e omisă cu tîlc, obligîndu-te să-i descoperi singur sensul, astfel ascuns. Uneori, însă, surprinzător pentru un orfevru liric cum este poetul, acesta dezvoltă poemul în spații largi, în fond în micropoeme osmotice prin viziune, scrise parcă sub transă, sub o stare onirică. Una dintre acelea din care vrei, disperat, să ieși, să scapi, să te trezești dar, imediat, cazi în alta. Așa e poemul *Lunetistul (poem pascal)*, dar și celelalte cinci care încheie antologia *lumină, încet*.

Marian Drăghici nu scrie o „poezie leneșă”, la îndemîna, întîmplătoare, a oricui. Puțină inițiere e obligatorie aici, ca în muzica bună, apoi și un ochi format în lectură (poemele lui sînt și construcții, au arhitectură, se vizualizează). Mai ales, o ureche capabilă să asculte tăcerea, tot o muzică, mult mai adîncă și mai tulburătoare decât, îndeobște, se crede.

Radu Ciobanu

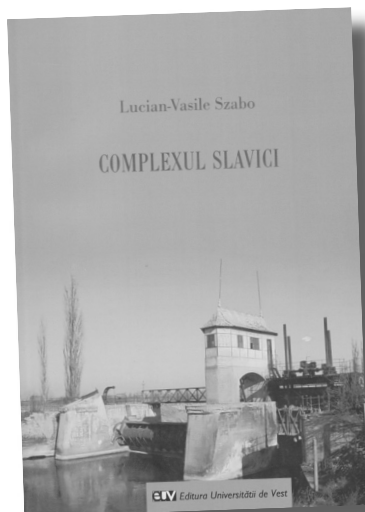
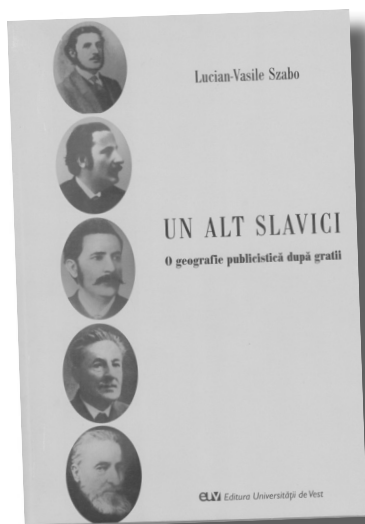
Un înțelept între fronturi*

AM STRĂBĂTUT în ultimele vreo trei săptămâni, la pas, captivat și sprijinit în creion, două cărți, de fapt două părți ale unui diptic de istorie literară, operă a cărei elaborare a presupus durată și tenacitate. Autorul acestui edificiu este dl Lucian-Vasile Szabo, universitar timișorean (UVT), scriitor polivalent și totodată cercetător „de investigație” am putea zice, deoarece e ispitit de zone mai puțin clarificate ale istoriei literare, controversate sau încă obscure, privind îndeosebi geografia publicistică a Transilvaniei și Banatului. Personalități și publicații care au făcut istorie sau au fost doar prezențe episodice, întâmplări cu consecințe semnificative, alianțe și mezialianțe, conflicte și polemici urmărite cu acribie academică se configurează prin ani în captivante eseuri-sinteză, care pun într-o lumină nouă și, probabil, definitivă diverse „cazuri”. Una dintre personalitățile predilecte care au preocupat

Radu Ciobanu,
scriitor, Deva

* Lucian-Vasile Szabo, *Un alt Slavici. O geografie publicistică după gratii*. Timișoara, Editura Universității de Vest, 2012; Lucian-Vasile Szabo, *Complexul Slavici*. Timișoara, Editura Universității de Vest, 2013.

cercetătorul ani la rând este Ioan Slavici. Lucian-Vasile Szabo a sesizat unicitatea acestuia concretizată printr-un caracter integru, de o intratabilă consecvență, care i-a umplut viața de tribulații suportate cu o demnitate ce nu-și poate avea sursa decât în credința dreptății sale. După ce am ieșit din desișul epic al lucrării pe care Lucian-Vasile Szabo i-a dedicat-o, la o evaluare retrospectivă a lecturii, imaginea lui Ioan Slavici mi s-a conturat ca aceea a unui luptător solitar, surprins într-un *no man's land*, în care singur s-a situat și unde e mitraliat din toate părțile. Doar că pământul acesta nu e *al nimănui*, ci al său, al credințelor și idealurilor sale, la care nu era dispus să renunțe, oricât de intense ar fi fost tirurile din jur.

Originalitatea cercetării lui Lucian-Vasile Szabo vine din faptul că a ținut în permanență seama de factorul geopolitic extrem de fluctuant în timpul străbătut de Slavici și, pe de altă parte, că și-a conceput demersul în spiritul conceptului de geografie literară, respectiv publicistică, introdus în cercetare de criticul Cornel Ungureanu, „într-o cuprindere” – cum explică Lucian-Vasile Szabo – „ce conturează harta imaginarii celor mai importanți scriitori români, dar și central-europeni. Din complexitatea vieții și din interacțiunile cu toposul diegetic se nasc armonii, dar mai ales dispute. Vor fi traduse în artă, în opere cu pronunțat relief estetic. Metoda

poate fi extinsă la o *geografie publicistică* (subl. RC), urmărind o hartă a raportării despre real, despre factualitatea ce constituie canonul ziaristicii generaliste. În acest mod, se conturează universul creației complexului scriitor Ioan Slavici. Proza jurnalistică nu e doar un domeniu vast și puțin exploatat [...], ci și unul surprinzător, care scoate din umbră laturi importante ale portretului lui Ioan Slavici” (I, p.7). Am reprodus *in extenso* aceste explicitări ale autorului, deoarece ele reprezintă cheia înțelegerii specificității și a concluziilor la care ajunge întregul său demers. Primul volum, al cărui titlu – *Un alt Slavici* – este însoțit de precizarea *O geografie publicistică după gratii*, se înfățișează în final ca o panoramă a publicisticii din Austro-Ungaria și România, filtrată prin viziunea foarte personală a lui Slavici, care a fost un infatigabil călător al acestui vast peisaj central și est european din anii 70 ai celui de al XIX-lea veac, până în anii 20 ai celui următor. E *un alt Slavici* aici, decât cel încremenit în memoria colectivă prin imaginea didactică a scriitorului clasic, umbrit de personajele pe care le-a creat și de care se leagă câteva titluri, dintre care unele, *Mara*, *Moara cu noroc*, *Pădureanca* etc., au devenit celebre. Meritul dlui Lucian-Vasile Szabo este că, într-o lucrare academică, gen îndeobște arid, l-a re-creat pe acest *alt Slavici*, care este, de fapt, cel real, în ipostaza unui personaj extraordinar de viu, de mobil, de activ, de incomod, de enervant, de ticăit, de principal și consecvent, dar în același timp virtuoz al nuanțării, patriot... cosmopolit, european cu moștenită etică de sirian, profet hulit în țara lui și, la urma urmelor, de om înțelept și necăjit. Acest prim volum, cu evidente elemente de Bildungsroman, urmărește calea devenirii unei personalități prin reperele care au jalonat-o. Primul, pe care Lucian-Vasile Szabo îl consideră fundamental, este stagiul Vienei, fără reliefarea căruia personalitatea lui Slavici nu poate fi înțeleasă. Junelui cam rustic, trecut prin școli ungurești „Viena îi va oferi o deschidere nebănuită. Cosmopolitismul său și de aici se trage, din multitudinea de relații cu reprezentanți ai diferitelor popoare, șlefuit însă de modul eficient de organizare a treburilor statului, dar și de subtilitățile de cultură și civilizație din saloanele mari sau casele micii burghezii austriece. Desigur a avut și șansa unor profesori

străluciți la Universitate. În acest fel se deșteaptă la studentul ardelean nevoia dezvoltării relațiilor, fiind convins că poate face ceva pentru națiunea sa, să i se audă vocea în diversitatea amănunțită a imperiului. Nu era vocea lui Slavici, ci a unor grupări, ba chiar a unei generații” (I, p.41). Ulterior urmând să se vadă cum, în peregrinările sale prin orașe și redacții, în călătoriile sale cu pasul, la propriu, prin Imperiu, să se desprindă de generație, viziunea sa să se individualizeze, glasul său să-și dobândească acel timbru propriu cu care își contraria conlocutorii, lucrarea sa să devină tot mai complexă, iar el să se surprindă captiv „la mijloc”, lapidat de pretutindeni cu ura specifică celor lipsiți de orizont. „Ioan Slavici” – scrie Lucian-Vasile Szabo – „este una din personalitățile polivalente ale Europei Centrale și de Est. A afirma că scriitorul este o personalitate de marcă a literaturii române ar însemna, dincolo de formularea obosită, să ignorăm două aspecte importante: a) afirmarea autorului în culturi diferite ; b) diversitatea exprimării, nu doar ca om de cultură (scriitor), ci și rolul lui fundamental ca jurnalist, istoric, pedagog sau editor” (I, p.16).

Deși devenit un familiar al universului Slavici, însuși Lucian-Vasile Szabo se simte uneori excedat de profilul insolit al personajului și își pune întrebări, căutând de îndată răspunsuri: „Oare ce avea Slavici de îi enerva pe toți? [...] Știa multe, lucra temeinic, se băga în toate” (I, p.16). Sau: „Sunt contradicții în poziționarea artistului? Sunt doar nuanțări? Sunt doar elemente de etapă? [...] Cumpănitul gazetar devine adesea și el un provocator, în înțelesul de om care generează dispute” (II, p. 64). Disputele pe care le generează nu sunt însă iscate din spirit de controversă, de dragul disputei, ci de interminabilele disensiuni pe care le constata în mediile politice și culturale ale societății românești pentru a cărei unitate a luptat candid și tenace toată viața. Îmi amintesc acum că, pe când îmi elaboram romanul *Heralzii*, dedicat rolului jurnaliștilor și a presei în Unirea de la 1918, eram consternat descoperind crâncenele discordii care bântuiau lumea elitelor românești, nu numai din Transilvania, cum și uluit că, într-un asemenea climat, „Marea Unire” s-a putut totuși realiza. Am regăsit acum în investigația dlui Lucian-Vasile Szabo aceeași atmosferă percepută

și trăită de Slavici nemijlocit, pasional și dureros, ceea ce l-a dus la reacții lipsite de menajamente, care au devenit una dintre sursele sale sigure de a-și agonisi nu doar adversari, ci și dușmani: „Ce făceau românii din regatul ungar în ajunul alegerilor din anul trecut [1910]?/ Se certau între dâșii./ Ce făceau în timpul alegerilor?/ Se certau între dâșii./ Ce făceau după alegeri?/ Se certau între dâșii./ Ce făceau când în Dieta ungară se urmau discuțiunile asupra unor chestiuni de cea mai mare importanță?/ Se certau între dâșii și ocărau pe cei ce-și dăduseră silința a-i face să înțeleagă că, certându-se între dâșii, le fac dușmanilor neamului românesc cele mai bune servicii” (II, p. 78). E doar una din multele ieșiri asemănătoare care l-au condus pe autorul acestui studiu la constatarea că „Slavici rămâne constant în a critica elita politicii românești din Transilvania. Sub pana sa cad cu toții, mai ales pentru neînțelegerile dintre ei, generate de interese politicianiste. Este unul dintre motivele pentru care și-a atras adversități largi” (II, p. 78).

Așadar, despre un personaj de o complexitate deosebită e vorba aici, mereu ex-centric în sensul etimologic, în răspăr cu locul comun și inertial, poliglot, călător de dragul călătoriei și a drumului, iscoditor și editor de documente istorice, creator al unei opere literare clasicizate, purtător al unei corespondențe vaste, autor al unei publicistici enorme și încă necunoscută în întregime și al unei opere memorialistice fermecătoare ca trăire și expresie și inestimabilă ca document. După ce volumul întâi a fost un fel de punere în temă prin turul de orizont asupra geografiei publicistice a scriitorului, dar și a timpului său, în cea de a doua parte a dipticului, intitulată *Complexul Slavici*, dl Lucian-Vasile Szabo procedează la relevarea aspectelor, unele puțin cunoscute până acum, care justifică apelul la termenul *complex* în definirea personajului său. Termen care, precizează d-sa, trebuie acceptat „în sens psihologic, psihanalitic chiar, al unui Slavici incomod” (II, p. 5), întrucât n-a acceptat relații necondiționate etic cu mai marii vremii, dar și pentru că a creat probleme și contradicții în percepția personalității și receptarea propriei opere. Dar, adaugă cercetătorul, complex a fost Slavici și în sensul ariei neobișnuit de largi a preocupărilor sale cărora

le-a dat expresie, cu mare debit și aplomb, întreaga viață. În al doilea volum, așadar, d-sa analizează pe rând toate aceste preocupări – de la cele ale militantului politic dedicat jurnalismului aferent, până la ale editorului de documente și ale pedagogului preocupat de educația fetelor – care pot apărea fără o prea strânsă legătură, dar sunt, de fapt, complementare în configurarea complexității personajului.

E de la sine înțeles că dl Lucian-Vasile Szabo a luat în considerare practic tot ce s-a scris semnificativ în domeniu, dar a făcut-o cu spirit critic, situându-se în continuitatea cercetărilor contemporani, precum Cornel Ungureanu sau Lucian Boia, care au introdus noi concepțe și unghiuri de abordare în cercetare. E astfel meritoriu că autorul ia în considerare enormul tezaur factual de care dispune, nu în temeiul criteriilor de evaluare ale noastre, ale celor care știm azi ce avea să se petreacă atunci, ci în ale timpului pe care-l investighează și ale personajelor sale, care nu puteau, cum nici noi nu putem, prevedea viitorul și soarta idealurilor care le animau. După cum nici reciproca, adică perpetuând în contemporaneitate criteriile unui timp revolut, nu poate duce la nimic bun. Soluția este evaluarea lucrurilor dintr-o echidistanță rezonabilă, capabilă să protejeze adevărul de imixtiuni umorale. E un principiu pe care, într-un fel sau altul, Lucian-Vasile Szabo îl mărturisește de mai multe ori ca modalitate de abordare atunci când „Lucrurile sunt delicate și complicate” (II, p. 27), iar o formulare precum următoarea mi se pare elocventă pentru acuratețea interpretativă cu care d-sa a abordat dificilul subiect Slavici: „[...] ar fi greșit să judecăm acele fapte sau spuse prin prisma argumentelor de astăzi. Și mai periculoasă ar fi ideea, cum se practică uneori prin istoriografia românească sau maghiară, de a discuta prezentul cu mijloacele unui trecut dureros, dar demult... trecut” (II, p. 150).

Dar, dincolo de complexitatea personajului, ceea ce impresionează în existența lui Slavici, așa cum apare din reconstituirea întreprinsă de dl Lucian-Vasile Szabo, este cantitatea imensă de muncă pe care i s-a întemeiat existența. Omul acesta n-a cunoscut repausul, ca și cum un blestem l-ar fi mânat din urmă, a muncit oriunde, și în spital și în temnițe, și până în clipele din urmă. Acesta a fost modul lui de a fi. Și mi se pare semnificativ că el însuși – întâmplător sau nu – nu vorbește

despre *muncă*, vorbă slavonă, care, la obârșie, înseamnă trudă, chin, iar el îi detesta pe slavi și în primul rând pe ruși, ci folosește cuvântul latinesc *lucru*, cu înțeles de activitate liberă, profitabilă, inclusiv în sens moral, spiritual. Încă din 1871, pe când nu avea decât 23 de ani, are revelația lucrului ca sens al vieții și temei al educației. Exista în viziunea sa, cum spune Lucian-Vasile Szabo, „[...] un farmec al vieții dat de împlinirea scopurilor. Totul este făcut pentru ca omul să se simtă (mai) bine, spiritual și material. Totul este deșertăciune dacă nu există o satisfacție a datoriei împlinite, dar și un confort existențial” (II, p.189). Mai mult: se pare că plăcerea și „confortul său existențial” stăteau în lucru, așa cum el însuși, Slavici, îi mărturisea epistolar, mai târziu, prietenului Vasile Mangra: „Eu unul niciodată nu am lucrat ca să câștig, ci numai din îndemn, căci sufletul meu era plin de gândiri. Lucrez și voi lucra fără a gândi la foloasele ce pentru mine ori pentru alții lucrarea mea poate să aducă. Cerc un singur folos: plăcerea ce aflu în lucrare” (I, p.59). Mărturisirea lui Slavici valorează cât un certificat de autenticitate. Pentru că adevărat spirit creator e doar cel care cunoaște și trăiește voluptatea lucrării, de care e dependent ca de un drog.

Chiar în debutul lucrării sale, dl Lucian-Vasile Szabo recunoaște că „despre Ioan Slavici mai sunt multe de spus” (I, p. 6). După ce am parcurs tot acest edificiu impunător, afirmația mi s-a părut surprinzătoare. Dar, într-adevăr, dacă încă nu se cunoaște încă nici măcar tot ce a scris, e plauzibilă. În mod cert unul dintre aspectele mai puțin cunoscute, pe care și dl Lucian-Vasile Szabo l-a abordat doar tangențial, este viața sa privată. Or, Slavici a fost căsătorit de două ori, a avut patru copii, a suportat serioase probleme de sănătate, a fost întemnițat și de unguri, și de români, și n-a avut niciodată un loc al lui, un cămin, o Acasă a intimității de durată. Toate acestea, care au avut fără îndoială o înrâurire insidioasă asupra întregii sale viziuni existențiale, rămân încă a fi revelate. Anvergura și profesionalismul lucrării dlui Lucian-Vasile Szabo ne oferă însă un fel de imagine 3D a unui Slavici la adevăratele sale dimensiuni, demn de venerația posterității. Orice ar urma de acum, ar fi doar nuanțe. Esențialul s-a rostit aici, în această lucrare, devenită acum de obligatorie referință.

Carmen Neamțu

Alex Ștefănescu: mesaj către tineri. Redescoperiți literatura*

RECUNOSC ACUM că am ajuns la multe cărți minunate citind despre ceea ce au scris sau au spus alții despre ele. Alex. Ștefănescu face parte din categoria acelor critici literari care îți dau sentimentul că e indispensabil să te întâlnești cu cartea despre care vorbește. De la Alex. Ștefănescu am înțeles cum cultura e o „problemă de orientare”. Că să fii cultivat nu înseamnă doar metri cubi de cărți citite, ci, mai degrabă, modul cum te folosești de ce ai parcurs în timp. Este important ca aceste repere aflate din cărți să le poți vehicula în ansamblul vieții tale.

Carmen Neamțu,
eseistă, Arad

Cartea *Mesaj către tineri. Redescoperiți literatura!* este încercarea scriitorului Alex. Ștefănescu de a trezi interesul publicului (copleșit de griji cotidiene și bombardat de distracții facile) pentru literatură. Volumul este structurat în așa fel încât să ofere argumente la întrebări precum: cine are nevoie de literatură?; de ce nu înțelegem literatura?; ce rol joacă emoția în ecuația literară?; cine e criticul

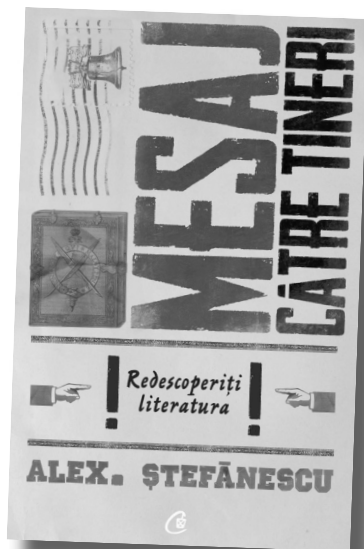
* Alex. Ștefănescu, *Mesaj către tineri. Redescoperiți literatura!*, Editura „Curtea Veche”, București, 2014.

literar?; cum poți rata ca scriitor?; când se va relansa literatura? Răspunsurile te intrigă, prin comparații surprinzătoare, menite să te facă să înțelegi mai bine, să revezi cărțile cu alți ochi.

Întrebându-se cine mai are nevoie azi de literatură, Alex. Ștefănescu e convins că „toți avem nevoie de literatură, dar nu știm că avem nevoie”. „Ne facem tot mai urâți și nu înțelegem de ce. Oamenii care citesc sunt frumoși. Lectura nu schimbă, bineînțeles, plastica feței. Desigur fizionomia rămâne mereu aceeași pe care o aveam din naștere (...) Din nefericire, în absența literaturii (și a picturii, muzicii, teatrului, dansului etc.) ne urățim și sufletește. Și avem în general un stil de viață anost, simplist, repetitiv.

Alex. Ștefănescu vede în lectura unei cărți o „plăcere ritualizată” într-o epocă ce optează pentru „plăceri violente și obținute rapid”. Omul de azi nu este într-o criză de timp, ci într-o criză de răbdare: „ceva în mecanismul delicat al sufletului nostru s-a stricat”, de nu mai descoperim în citit o plăcere „care nu face rău”, spre deosebire de alte vicii precum alcoolul, drogurile, fumatul.

După Alex. Ștefănescu, unii nu înțeleg literatura pentru că o citesc greșit, așteptând de la ea „altceva decât ar trebui să aștepte. Și, citind-o, se simt dezamăgiți”. Ca să înțelegi literatura ți se cere doar să-ți regăsești „libertatea sufletească pierdută” și să te lași în voia textului, cu bucuria și curiozitatea cu care intri într-o zi de vară în apa mării. Lectura e o „plăcere ritualizată” pentru cititorul care urmărește cu privirea rând după rând și își reprezintă în minte situațiile descrise cu ajutorul cuvintelor.

În literatură nu există progres, există numai o succesiune de *mode*. Fiecare mare scriitor reinventează literatura sau, pentru a face spectacolul mai captivant, o desființează, practicând antiliteratura și nonliteratura. Literatura se schimbă, nu progresează, e convins criticul, căci lumea se plictisește de un mod de a scrie și vrea altceva. „Literatura va putea fi considerată relansată atunci și numai atunci când oamenii de pe stradă, cu profesii neliterare, vor discuta cu însuflețire despre ultima carte citită, fiind gata să se certe pentru a-l impune în vârful ierarhiei pe scriitorul preferat al unuia sau altuia dintre ei. Când întâlnind – tot așa, pe stradă – un critic literar, acei oameni îl vor opri și îl vor ruga să arbitreze el disputa”.

Alex. Ștefănescu vorbește și despre „marea neagră” sau cum poți rata ca scriitor, enumerând cu exemple care sunt cauzele unor cărți proaste. Iată doar câteva: alegerea unui stil inadecvat, comunicarea unor banalități pe un ton solemn, cultivarea obscurității pentru intimidarea cititorului, imitarea stilului științific, proslăvirea, în cuvinte pompoase, a unui scriitor de o valoare modestă, exhibarea mizeriei fără o justificare estetică, pastişarea unor scriitori cunoscuți etc.

În urmă cu ceva ani, fiind prezent la Arad la o întâlnire cu cititorii, am realizat un interviu cu Alex. Ștefănescu pentru presa locală. Din lipsă de spațiu, am fost nevoită să tai o bună parte din interviu. L-am descoperit în calculator și îl reproduc integral aici, mai ales că subiectul discuției are legătură și cu *Mesajul către tineri* de acum.

Un scriitor este de profesie seducător

– Domnule Alex. Ștefănescu, faceți parte dintre puținii maratonisti pe culoarul receptării critice profesioniste a literaturii de la noi. Vă convine acest termen, maratonist?

– Îmi convine. Deși dacă v-aș spune ce e în sufletul meu... De câte ori sunt tentat să renunț... Aproape în fiecare zi îmi vine să nu mai fac critică literară.

– De ce spuneți asta, ați simțit des sentimentul inutilității criticii, v-ați pierdut entuziasmul inițial, ați simțit oboseala, abandonul?

– Motivul principal care mă determină câteodată să vreau să renunț este reacția autorilor. Dar eu, de fapt, nici nu scriu pentru autori. Scriu pentru public și mă gândesc că este până la urmă vorba și de o operă de educație estetică a publicului. Un Cât îi privește pe scriitori, eu nu vreau să-i învăț pe ei să scrie. Ei și-au lansat opera în lume și eu mă pronunț asupra ei. Din cauză că este o mare confuzie de valori, cititorii au nevoie de cineva care să citească aproape tot ce apare și să le spună ce merită să citească ei, pentru că nu au timp să urmărească îndeaproape fenomenul literar. Însă foarte greu de suportat sunt reacțiile autorilor. Sunt reacții uneori foarte necivilizate. Criticul este supus unui fel de hărțuire literară. Eu, dacă am să ajung vreodată în Parlament, am să susțin un proiect de lege privind pedepsirea hărțuirii literare.

– Dar care a fost cea mai neplăcută reacție de care v-ați lovit?

– Am primit chiar și telefoane de amenințare cu moartea. Și vreau să vă spun că în viața literară există o adevărată comedie în privința asta. Când mi se trimit cărțile la redacție, mi se trimit însoțite de dedicații foarte elogioase. Fiecare autor îmi scrie: *marelui critic literar... celui mai talentat..., singurului în care am încredere...* Ceea ce este exagerat. Sunt critici mult mai buni decât mine în țara asta. Dar, totuși, îmi face plăcere, ca să fiu sincer. Însă după ce scriu despre cartea respectivă, primesc scrisori în care autorii au cu totul altă părere și îmi spun: *cum îndrăznești tu să te pronunți asupra cărții mele, tu care niciodată n-ai înțeles nimic din literatură...ești un incapabil, incompetent ș.a.* Apoi e vorba și de alte presiuni care se fac asupra mea. Când se acordă premiile Uniunii Scriitorilor sau atunci când se organizează lansări de cărți.

– În ce sens?

– Ca să mă duc să vorbesc despre carte etc. Toate acestea sunt situații caraghioase pentru că succesul nu se poate obține cu forța. După părerea mea, un scriitor este un seducător, este de profesie seducător. Și el trebuie să își seducă cititorii, iar seducția nu are nimic cu obligarea cititorului de a te prefera pe tine. Pentru că atunci relația se transformă într-un viol. E ca în dragoste. Trebuie s-o cucerești pe femeie, nu s-o obligi. Eu fiind cititor, pentru că un critic nu e nimic

altceva decât un cititor profesionist, suport toate aceste reacții ce țin de lipsa de civilizație a societății românești din acest moment. Uneori mă simt descurajat și aș vrea să renunț la critica literară. A doua zi, din nou îmi iau avânt.

– Dar spuneți-mi, continuați să vedeți literatura cum? Ca salvare, ca armă împotriva prostiei, ca oglindă narcisistă?

– Scriitorii practică un fel de narcisism. Ei scriu, ei se laudă. Atâta timp cât publicul nu mai are nevoie de literatură, este atacată însăși rațiunea existenței literaturii. Pentru că dacă ești scriitor ești pentru a te face util. Este adevărat că este vorba de o utilitate mult mai elevată. Nu mă pot face util ca un cizmar sau ca un tâmplar. Ci util în alt fel. Eu unul cred în gratuitatea activității literare. Ca scriitor, sunt necesar altfel. Dar sunt necesar semenilor mei. Ai acest sentiment al zădărniceii când vezi că oamenii într-o țară săracă sunt atât de absorbiți de problemele zilei, încât ai impresia că nu mai are nimeni nevoie de tine. Însă e o impresie falsă, pe care o am numai în momentele de descurajare, pentru că mereu descopăr și redescopăr oameni care au nevoie de literatură. Publicul s-a restrâns, dar nu a dispărut publicul literaturii.

– Ce i-ați spune unui tânăr care are azi atâtea oferte de divertisment. Cum l-ați convinge să aleagă să citească o carte?

– Un tânăr cititor n-aș dori să-și facă o impresie greșită despre literatură, judecând după emisiunile literare de la televizor sau după manualele școlare. Literatura nu este ceva plictisitor. Cea mai mare greșeală pe care au făcut-o instituțiile culturale este că au creat impresia falsă că literatura e plictisitoare. Ca o ședință, în care se discută cu gravitate, se face un fel de falsă știință în legătură cu literatura. Aș spune cititorului că literatura a fost inventată ca să ne bucurăm de ea, ca să râdem, ca să trăim emoții. Literatura este o sursă de plăcere, nu mai că ai nevoie de o anumită inițiere ca să ajungi la această plăcere. Merită s-o faci!

– Și ce ați alege pentru cititorul nostru tânăr, dacă ar fi să-i selectați, din mulțimea de cărți, cele câteva care să-l inițieze în citit? Vă cer, dacă vreți, câteva „lecturi obligatorii”...

– Din literatura universală este simplu să aleg: Tolstoi, Dostoievski, Thomas Mann, Shakespeare, Cervantes, Homer, Milan Kundera... Dacă este vorba de autori români, m-aș opri asupra unor autori consacrați. Pentru că aici nu cred în gesturi nonconformiste. Una e când vreau să fac justiție în viața literară, și vorbesc despre scriitori necunoscuți, care ar merita să fie recunoscuți, și alta e când trebuie să-i recomand un nume unui tânăr. Acea valoare trebuie să fie sigură. Și atunci, tânărului i-aș recomanda să citească Mihai Eminescu, George Călinescu, Nichita Stănescu, Marin Preda – scriitori despre care se știe că sunt valoroși, dar faptul că se știe nu înseamnă să sunt oficializați, nu înseamnă că sunt epuizați. Pentru că dacă va face efortul să-i citească, va descoperi de fapt cât de fermecătoare este literatura lor.

– **Dumneavoastră în ce ficțiune v-ați simți cel mai familiar?**

– M-aș simți foarte bine în romanul „Bietul Ioanide” al lui George Călinescu.

– **Atunci vă propun să nu părăsim literatura și să ne jucăm, cu voia dumneavoastră, cu speciile literare. Dacă ați pune o etichetă pe societatea românească, ce ați alege: lumea românească – iată o elegie, o comedie, un poem eroic...?**

– Societatea românească o văd ca un poem supraréalist. Iar intelectualul mi-ar fi plăcut să fie el cel care a scris poemul supraréalist. În realitate apare ca un manechin dintr-o vitrină. Apar în vitrine manechine pe care vânzătorii nu le-au îmbrăcat cu haine. Și vezi câte un manechin gol într-o vitrină. Așa mi-l închipui pe intelectual azi. I se cere totul și nu i se oferă nimic. I se cer să salveze societatea, să fie un exemplu de moralitate. Oamenii sunt foarte exigenți cu el. Și, în schimb se consideră că nu mănâncă, nu bea, nu are nevoie de locuință, nu are dreptul să se îmbete, să se îndrăgostească în afara căsniciei etc. Toți sunt foarte exigenți cu el.

Gheorghe Schwartz

Scriitori trăind prin cărți*

1. Mistuirea prin catharsis

„Omul nu poate fi înțeles în afara propriei sale istorii” spune Corneliu Zeana (p. 37) în volumul *Mistuire* (Editura „EDO”, București, 2012). Fidel acestui crez, cartea se deschide cu o cuprinzătoare fișă bio-bibliografică. Abia în continuare ni se prezintă un text în care o narațiune, pe alocuri dramatică, nu se poate despărți de obsesiile autorului: personajul cu un dosar profund „nesănătos” se confundă cu trauma celui ce l-a născut; nemulțumirile medicului din carte sunt nemulțumirile medicului autor; deziluziile de după atât de așteptatul 1989 sunt deziluziile celui ce scrie povestea etc.. Rar mi-a fost dat să asist la o intruziune atât de lipsită de echivoc a vocii auctoriale în narațiunea despre niște personaje altfel bine creionate: Reghina, un inginer constructor de hidrocentrale, este mama lui Manuel; cine este părintele copilului rămâne un „subiect tabu”, dându-ni-se de înțeles că tatăl ar fi murit în temnițele comuniste în „anii tulburi de după

Gheorghe Schwartz,
prozator, Arad

*Corneliu Zeana, *Mistuire*, Editura „EDO”, București, 2012

război”; Reghina trăiește prin și pentru munca depusă (are „incontestabile performanțe profesionale, pasionată, am putea spune acaparată de profesia sa”); trecând peste drama tatălui copilului ei, Reghina „era încredințată că noua orânduire, comunismul care se prefigura, va aduce oamenilor tot binele posibil”; băiatul, cu o copilărie nomadă, urmându-și mama pe itinerarul diferitelor șantiere, introvertit, dovedește calități intelectuale ieșite din comun, are lecturi bogate și performanțe deosebite în matematică, așa că devine un student cu „bursă de merit”. Apoi, brusc, odată cu izbucnirea bolii, viața celor două personaje se modifică total: Manuel abandonează studiile, prezintă crize de furie necontrolată, este obsedat de „poemul care va schimba lumea”. Cu diagnosticul „schizofrenie”, este internat într-o instituție de elită, „Clinica”, beneficiară a unor însemnate fonduri europene datorită prestigiului medicilor și, în special, a „Superiorului”, conducătorul grupului de medici-cercetători. În spațiul acesta închis, Manuel, încurajat de Superior și de ceilalți doctori, își scrie poemul, dar se și îndrăgostește de o pacientă care și-a pierdut graiul în urma unei traume psihice. Prin dragoste, fata își regăsește vocea, numai că femeia este departe de aspirațiile tânărului și în vreme ce ea se vindecă, Manuel se prăbușește iremediabil. Într-un epilog, ni se spune că femeia va naște un băiat care se va dezvolta asemenea lui Manuel: va dovedi calități intelectuale ieșite din comun, va avea lecturi bogate și performanțe deosebite în matematică. Nu se precizează și dacă povara ereditară îl va „mistui” și pe el, dacă lucrurile se vor repeta.

Pe tot acest parcurs, intervențiile autorului sunt mereu prezente, până acolo încât, la un moment-dat, ni se precizează că Mișcarea Europeană a fost „fondată oficial, ca act de naștere, la 9 mai 1948”, și că la 7 mai 1990 se legalizează Secțiunea Națională Română, „președinte devenind un medic, Corneliu Zeana”. Acest medic, Corneliu Zeana, se află tot timpul în spatele și în interiorul narațiunii, preaplinul din el revărsându-se atât în replicile personajelor, cât și în comentariile din text. Mistuire prin catharsis.

2. Nestăvilita dorință de a le povesti și altora

În majoritatea tratatelor de psihologie, limbajul este definit – eronat ori în cel mai bun caz incomplet! – drept „o formă de comunicare între mine și mine și între mine și ceilalți”. Doar că limbajul este mult mai mult decât atât (se comunică și cu unele obiecte – fetița cu păpușa, credinciosul cu icoana –, precum și cu unele animale, cele ce par să înțeleagă și să răspundă, de pildă cu câinii), iar funcția de comunicare este dor una dintre funcțiile generale ale limbajului. *Limbajul este o formă de exprimare a personalității!* Comunicarea, pentru a avea sens, trebuie să primească aferență inversă, în vreme ce limbajul, ca exprimare a personalității, se manifestă oricând. Nevoia de a se exprima în fața altora este mai mare la unele persoane decât la altele. Însă capacitatea de a se exprima inteligibil pentru cei din jur ține de educație, de instrucție, dar și de har.

Passionaria Stoicescu vine din tradiția neamului filtrată prin lectura clasicilor. Autoare a unui număr incredibil de volume (60 titluri, dintre care 15 de poezie, 7 de proză și nu mai puțin de 38 de literatură pentru copii!) pare un izvor neostenit de narațiuni. Iar faptul că a obținut chiar două Premii ale Uniunii Scriitorilor pentru cărți adresate celor mai tineri consumatori de literatură nu face decât să ne întărească convingerea în existența acestui dar de povestitor. (Copiii sunt cei mai pătimiși ascultători...)

Recentul volum *Puzzle, Povestiri și nuvele*, „eLiteratura”, București, 2014, reunește 19 texte pentru o categorie mai largă de cititori.

Întâmplări ale unor oameni mărunți, prinși în mijlocul unei societăți complicate, cu reguli uneori greu de acceptat, altele pur și simplu nedrepte, destinul unei lumi mistuită de tentații, trăindu-și uneori cu entuziasm speranțele, altele mulțumindu-se cu puținul – mai mult decât nimicul – la care știu că pot ajunge. Nici copiii nu sunt uitați, însă ei apar aici drept eroi ce încearcă să înțeleagă lumea adulților, o lume complicată, mănată de multe impulsuri greu de priceput pentru logica lor.

Totul poate fi subiect de narațiune pentru *Passionaria* Stoicescu (până și propriul ei nume!): micile mari încurcături din zilele cenușii sau marile mici întâmplări îndelung comentate, întâmplări pe lângă care alții pot trece fără să le perceapă, în vreme ce autoarea noastră le ridică la rang de evenimente născătoare de intense trăiri emotive.

Puzzle este o prelungire personală a unei lungi tradiții a plăcerii povestirii la români, O tradiție constantă atât la nivel popular, cât și la profesioniști, o tradiție trădând tipul extravertit, sociabil, lipsit de bariere, mai ales în felul de a fi al „regătenilor”. De la țăranul cu banca în fața casei, nu doar pentru a contempla, ci chiar pentru a interveni cu vorba, până la Tache și Mache, sporovăind până târziu în fața unor halbe cu bere și la orășeanul putând discuta ore în șir la o cafea, pentru român preaplinul provenit prin simțurile sale trebuie deșertat în convorbiri cu alții. Problema este să găsești ascultători atenți: *Passionaria* Stoicescu, povestitoare înăscută, știe să te facă atent orice ți-ar spune. Și, între timp, te face să și participi întrebându-te cum va continua povestea.

Passionaria Stoicescu *trebuie* să povestească. În fond, tot o mistuire prin catharsis.

Cornel Ungureanu

Interval

1. Cinematografiștii, de azi și de odinioară

Cine sunt cinematografiștii? Sunt, zice Bujor T. Rîpeanu, pe prima copertă a cărții sale *Cinematografiștii 2345* „cinești, actori, critici și istorici de film și alte persoane și personalități care-au avut de-a face cu cinematograful din România sau care sunt originare de pe aceste meleaguri”. Pe ultima copertă, există și detalii. În cartea lui Bujor T. Rîpeanu, dicționar și enciclopedie, e vorba de regizori, scenariști operatori de imagine, scenografi, actori, compozitori, operatori de sunet, monteur, critici, istorici de film, producători și distribuitori. Cei mari sunt pe cele două coperte cu pozele lor, pe ceilalți îi descoperim în profiluri succinte, corecte, folositoare oricui ar vrea să se orienteze în secolul XXI al culturii. Fiindcă trăim într-o lume care vrea să trăiască repede, să afle imediat, cu mare grabă, evenimentul. Dacă mai nimeni nu mai are timp de citit, are timp să privească la televizor un film sau chiar să ajungă la una dintre sălile în care ar putea să vadă filmul. Un film. Un film despre care a auzit, a aflat, a citit în cutare gazetă. O istorie a filmului, un dicționar

Cornel Ungureanu,
critic literar,
Timișoara

„cinematografic, o enciclopedie sunt instrumente de lucru necesare și, parcă, tot mai vizibile prin rafturile librăriilor”.

Cartea lui Bujor T. Rîpeanu, așezat o viață lângă cei care „fac film” e un instrument de lucru obligatoriu într-un timp în care tânăra cinematografie românească numește o schimbare de lume. Iar succesele ei ne fac (pe unii, pe alții) să aruncăm în derizoriu filmele celor care, nu cu multă vreme în urmă, realizau filmele mari ale anilor șaptezeci, optzeci. Epoca noastră jurnalistică, legată de scandal, de senzational, s-a oprit de mai multe ori asupra filmelor lui Dan Pița: comentatorii improvizați au aruncat anatema. Bujor T. Rîpeanu convoacă un coleg de prestigiu și încheie cu vocea lui: „Nimeni nu poate vorbi mai bine despre Dan Pița decât filmele lui. Rotunde, clare, dând naștere unui echilibru perfect între misterul unei metafore sau al unui simbol, limbajul bogat și claritatea ideilor trasează portretul acestui creator preocupat până la limita obsesiei de condiția umană, de problemele filozofice pe care viața socială le pune vieții individului...” (Eva Sîrbu). Cartea lui Bujor T. Rîpeanu, a unui profesionist de excepție, ne face să regretăm că, lângă bibliografiile fericite (titluri de filme, de comentatori, de cărți) n-a așezat un critic – un nume de seamă, așa cum a făcut în cazul lui Dan Pița.

Cum sunt de-o viață așezat în provincie, nu fac decât să mai amintesc că sunt absenți din *Cinematografiștii*, cei din provincia mea. La Timișoara a existat un cineclub cu filme vii, premiate prin străinătăți. Și la Timișoara, și la Arad. Câțiva cinematografiști arădeni au ajuns prin Australia, alții prin S.U.A. „Reconstituirea”, cu personaje din Caransebeș, merita adăugiri, cum merita adăugiri istoria lui Andrei Ujică, personaj în filmele lui Iosif Costinaș. Ezitante sunt apropierea de scriitori. Un prozator/ scenarist de anvergura lui Eugen Uricaru avea loc lângă Ioana Uricaru. Iar Nicky Wolcz mai avea filme, scenarii ș.a.

Fiecare enciclopedie înseamnă, pentru cititor, descoperirea unor pasiuni, simpatii, antipatii. E (și) un manual de cultură generală care poate surprinde cititorul cu insistența asupra lucrurilor pe care „ar fi trebuit să le știe”. Cum ne apropiem, cu pași mari, de o altă lume, nu ne rămânem decât să scriem că Enciclopedia lui Bujor T. Rîpeanu s-ar

fi realizat, în cadru unui proiect de cercetare bine finanțat, de o echipă de circa douăzeci de cercetători. Să ne amintim și de substanțialele economii pe care domnul Ripeanu le realizează, cu această operă, cinematografului noastre. Sper să calculeze bunii noștri economiști.

2. Un director poet: Gabriel Timoceanu

Galbenuri și oboșele se intitulează ultima carte a lui Gabriel Timoceanu. Poetul a mai publicat câteva cărți de poezii care au circulat prost și nu au fost văzute de comentatorii de poezie. Sau dacă au fost comentate, au fost comentate în publicațiile marginale, din „comitetul de conducere”, observ cu uimire, că face parte. Altfel, Gabriel Timoceanu este proprietarul unei importante edituri de poezie din România, „Brumar”. Editura „Brumar” a promovat cu insistență poezia lui Șerban Foarță, dar și numele unor poeți de ultimă generație. În Timișoara editurii „Brumar”, poetul Gabriel Timoceanu participă rar la „promovarea” numelor, a titlurilor. Omul de acțiune al editurii e poetul Robert Șerban. El este insul care reprezintă la diverse întâlniri naționale și internaționale editura și nu așa, cum s-ar cuveni într-o societate de consum, proprietarul. Până și volumul *Galbenuri și oboșele* apare la altă editură și nu la editura „Brumar”. Titlul ne sugerează un tandru derapaj, o alunecare ironică din emblema pe care o propune un titlu. Altfel, *Galbenuri și oboșele* ar caligrafia absența, retragerile, refuzul sub semnul unei ironii, a unei dispoziții sarcastice care ar defini generația optzecistă. O „luare peste picior” a poeților. Nu suntem într-o dispoziție lirică, duioasă, ci antilirică, antipoetică. Autoironică. Lipsită, totuși, de agresiunea nihilistă a optzeciștilor de odinioară:

„Eu cu tine plutesc cel/ Mai bine./ Ca un gâscan haida-hai/ Fâl-fâl de râs/ Dar până la urmă mă desprind/ Și bat din aripile mele mari/ Și de plumb și zbor/ Chiar zbor./ Tu grațioasă și golumbiță/ Desenată precis de dizainăru/ Brâncuși/ Ești zborul meme/ Survolezi Fălticeniul/ Ori treci peste Huși că acolo/ Te născuși”. Se poate observa voința de distanțare de poeții din preajmă: armonia și imaginația lexicală a lui Șerban Foarță, minimalismul lui Robert Șerban, zborul poeților de

odinioară și geografia literaților mai vechi sunt recitate de un comedigraf surâzător. Eul liric al lui Gabriel Timoceanu numește istoria unui bun cititor de literatură care își trăiește eșecul:

„Pe atunci eu eram/ Contabilul cerului, după apus./ Duceam soarele la culcare de mână/ lui aurie/ Peste grâul ce începuse să dea în pârgh –/ Că era sfârșitul lui Mai./ .../ Strigam stelele căzute/ Ca pe niște copii ieșiți la joacă,/ În curte,/ Chemându-i la masă./ E atât de greu să notezi/ O absență –/ Pe atunci eu asta făceam”. (*Fata cu părul bălai*)

3. Adrian Dinu Rachieru – 65

La începutul mileniului al treilea, pe când mă pregăteam să închei o geografie literară a României, citeam cu suspiciune antologiile lui Adrian Dinu Rachieru, consacrate poeziei din Bucovina sau poeziei din Basarabia. Erau bibliografie obligatorie, dar mi se păreau prea îngăduitoare, cu prezentări largi, adăugând numeroasele nume de literați din Transilvania Moldova, Muntenia, existenți chiar din clasele noastre de citire, prea multe nume care ar fi sufocat o istorie a literaturii. O geografie a literaturii române. Mă îndreptam către istoriile lui Mihai Cimpoi și ale lui Mircea A. Diaconu, mai puțin ambițioase. Ei erau „de acolo” și, credeam, ar putea fi mai demni de crezare fiindcă sunt de la doi pași de literații despre care scriu. Încet-încet, am început să citesc articolele și studiile domnului Rachieru prin reviste. Pe urmă cărțile, numeroase și mereu lipite de un prezent viu, la doi pași de gazeta zilnică. Scria, uneori, despre unii dintre literații de care se ocupa, scrisesem și eu, dar cu o anume bunăvoință. Era din lumea lor sau, măcar, el, sociologul, se învecina cu ei. Scria despre fotbal. I-am citit cu invidie o carte despre un mare antrenor, pe urmă altele despre mass-media. Profesiunea de sociolog o ținea în echilibru pe cea de om-al-scrisului, de critic literar și de romancier.

În ceea ce mă privește, voi scrie despre istoricul literar (eminent: de la Eminescu la Creangă și până la Sorin Titel cutreieră întâmplările și evenimentele înalte ale vremii cu har), despre romancier (într-o vreme în care avem tot mai puțini cititori, Adrian Dinu Rachieru scrie

romane-serial), despre critic (e singurul dintre noi – cei din Banat – care cu privirile sale îngăduitoare, citește tot). Îi voi citi studiile despre bucovineni și basarabeni cu creionul în mână. E, ca nici un altul, de acolo. Voi lua notițe, fiindcă aici el e profesionistul de veghe la bunul mers al înțelesurilor istoriei literaturii.

4. Maria Martinescu Sadovan – cărți și cântece

Primele afișe cu Maria Martinescu Sadovan le-am văzut cu mulți ani în urmă: îi confereau identitatea de vedetă a cântecului, a muzicii din Banat și așteptam sușul, apariția pe ecranele televiziunilor. Cum nu sunt un iubitor de spectacol, cum merg rar la concertele de muzică populară, nu știu care ar fi înălțimile succesului – ce performanțe muzicale a ilustrat și ilustrează. Am primit însă un CD cu o lansare de carte din 3 octombrie 2006 și am urmărit-o cu atenție: era vorba de o carte de poezii a Mariei Martinescu Sadovan, comentată de literați care nu făceau economie de superlative. Era iubită nu doar în calitatea de vedetă a muzicii populare, ci și ca autoare de poezii. Erau versuri pentru cântecele ei. Maria Martinescu Sadovan își compunea textele pentru cântece – ea crea suportul pentru imaginea scenică. Ea era de acolo, din spațiul care păstrează și ocrotește cântecul. Ea își scrie versurile care dau sens muzicii – cântecului. În toate cărțile Mariei Martinescu Sadovan există intercalate versuri care prelungesc, care nuanțează, care vor să « muzicalizeze » un sentiment. O iubire. O nostalgie. Citesc monografia pe care Maria Martinescu Sadovan o scrie despre satul său. Despre oamenii satului său. Monografia are ediția întâi, ediția a doua, probabil va avea ediția a treia și a patra. Locurile, casele, vecinii sunt regăsite cu o fidelitate rară – rarisimă. Neobișnuita memorie a autoarei trăiește, se exprimă, „muzicalizează” din plin. În *Calea unei vieți* – în autobiografia Mariei Martinescu Sadovan există o „muzică” mereu animată, mereu oprită de abundența amănuntelor. Pentru cititorul de roman autobiografic, de literatură confesivă, pagina e prea încărcată. Fiecare amănunt a „momentului” formării, al plecării de la țară, al întoarcerii la țară e recapitulat cu atenție, cu o

abundență a amănuntului descriptiv: așa s-au întâmplat întâlnirile, despărțirile, aceștia au fost oamenii. Ea trebuie să ilustreze drumurile pe care le-a parcurs fără să ignore nimic: toate sunt importante, toate au un rol definitoriu pentru viața ei. Cititorul atent se va împiedeca de amănunte, de tautologii, de pleonasme, de explicațiile pe care el, cel care nu e din satul ei, din Cornea, trebuie să le afle: iată cum se spune în satul ei la casă, curte, bucătărie, iată cum vorbesc „ai ei”, rudele ei, familia ei. Universul tradițional trăiește, vibrează pe fiecare pagină. Autoarea știe tot, e un „etnopsiholog” care stăpânește științele acestei lumi. Datinile. După cum urmărește suișul, creșterea: fiecare moment evocă înfruntarea cu „cealaltă lume”, a funcționarilor, a oficialilor. A celor care oficiază interdicțiile. Ascensiunea e legată de cei din satul ei, de rețelele rudelor, cunoscuților, prietenilor „oamenilor buni”. De voința, de ambițiile ei. De bucuria de a fi. Paginile sentimentale, „na-ive” numesc creșterea, formarea unui personaj exponențial al lumii rurale – al Banatului adânc. Ofensiva sincerității definește o lume de o autenticitate inatacabilă. Autobiografia Mariei Martinescu Sadovan mi se pare o carte importantă pentru înțelegerea Banatului.

Romulus Bucur

Un poet de școală veche*

FORMULĂ, SĂ ZICEM, NIMERITĂ. Cu condiția definirii ei. Sau măcar a unei circumscrieri. Cîteva notații care, ordonate ulterior, poate vor fi de ceva folos. Un poet care trăiește natural poezia – sau dă această senzație. Asta în condițiile în care, de la bun început, poezia e *artificiu*. Iarăși, un poet pentru care linia între vechi și nou, între modern și *pre-*, nu există. Sau nu se știe pe unde trece. Sau, dacă există, dacă se vede, singurul ei rost e de a fi încălcată. Un poet, cel puțin în aparență, insensibil la glorie, la școli, grupări, găști, coterii & alte moduri de asociere, mai mult sau mai puțin dezinteresate și legitime. Un poet care ia, bunăoară, vechea formă a sonetului ca pe o unealtă cu care-și face treaba după cum crede de cuviință. Unde se potrivește, bine, unde nu, o mai ajustează puțin și tot o face să meargă.

Circumscrieri izvorîte dintr-o lectură îndepărtată, generică, propunîndu-și să determine mai degrabă elementele comune unei *clase* de poeți decît pe cele individuale,

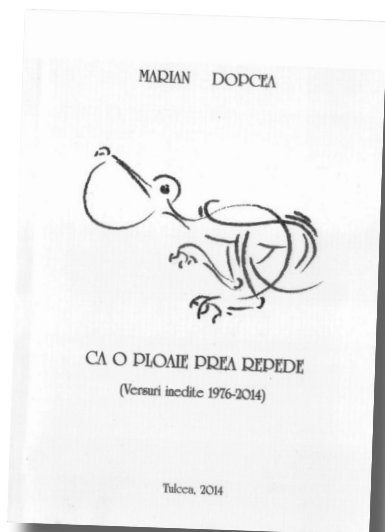
* Marian Dopcea, *Ca o ploaie prea repede (Versuri inedite 1976-2014)*, Tulcea, 2014.

relevante pentru *un singur* poet. Sau să privilegieze poezia, în ipostaza ei abstractă, față de realizările ei concrete. Mai curînd prejudecăți decît judecăți. Cu singura întemeiere a faptului că sînt, *horribile dictu*, impresii de lectură.

Există destine și destine de poeți, fără ca succesul sau insuccesul unora, faima extinsă în spațiu, persistentă în timp (sau lipsa ei), să ne spună cu adevărat ceva despre meritele unui poet *ca poet*. Cu o analogie militară, cuceritori de imperii, generali străluciți, învingători în mari bătălii, ofițeri competenți și destoinici, care și-au adus și ei contribuția (uneori decisivă) la cîștigarea acelorasi bătălii, și, în fine, o mulțime de soldați, eroi cunoscuți sau necunoscuți, după soarta fiecăruia în parte.

Cîte ceva din cele de mai sus se vede și din volumul de față*, chiar din subtitlu, și din modul în care poetul a înțeles (sau i s-a impus, de împrejurări pe care nu le poate controla) să-și publice poeziile: la mari intervale de timp și în locuri care nu prea pot fi numite centrale sau măcar vizibile.

Există, și spun asta cu conștiința unei sentențiozități care ar putea suna a gol și a unei taxonomii mai degrabă maniheiste, două categorii mari de poeți: cei interesați în primul rînd de tehnică, chiar de virtuozitate în unele cazuri, și cei pentru care vital e să-și transmită mesajul, cu o încărcătură existențială maximă. În cazuri extreme, ei disprețuiesc componenta care nu-i interesează a procesului de creație, de regulă, doar o marginalizează, o pun

într-un plan secundar. Există, mult mai rar, poeți la care cele două componente se echilibrează, în măsura în care acest lucru e posibil: tehnica devine ceva existențial, existențialul nu mai poate fi separat de tehnică (cel mai bine se poate vedea acest lucru nu neapărat în poezie, ci în domeniul îndepărtat al măștrilor, al adevăraților măștri în artele marțiale). Marian Dopcea e un astfel de poet.

Nu e o poezie comodă sau plăcută, și nici nu-și propune să fie: un *poète maudit* care se autoflagелеază pe coala de hîrtie și, prin mijlocirea acesteia, în fața noastră nu are cum să fie altfel.

Putem spune că e vorba de o poezie a stării. A stării de disconfort față de lume și față de sine. Iar afirmația aceasta e o generalitate care poate fi nuanțată prin cît mai multe exemple. De preferință necomentate, pentru că ar fi cumva o imixtiune într-o zonă pe care poetul pare a o ține cît mai la adăpost de priviri nedorite. Deci: „S-a urătit, de-o vreme, cerul./ Toate s-au urătit, Frumusețe;/ de-o vreme ochii mei nu mai pot/ să te vadă./ De-o vreme simțurile mele/ numai durerii sunt deschise,/ numai suferinței li-s date/ sufletul, carnea./ Blestemat sunt? Mă-ncearcă, doar,/ puterile tot mai de neînțeles?/ Rod zilele-n mine cum rod/ Viermii-ntr-un hoit”. Și, cu o anxietate a influenței lui Baudelaire, „Ce cap golaș, ce drumuri năclăite!/ Nici țipăt de triumf, nici pradă-nvinsă:/ Putreziciunea, doar, din carnea-ncinsă/ A unui hoit, duhorile-și trimite.// Delicii printre mațe scormonite/ Și lune-coase; zare necuprinsă;/ Curg, strălucind verzui, pe gât, prelinse/ Zemuri din măruntaiele dospite.// Pasărea mea! Aducere aminte,/ Vultur hoitar pe leșul tăinuit/ Al timpului – în care rod cuvinte// Ca viermii celei de nebiruit –/ Îți simt, deasupra, zborul preacuminte:/ Dă-mi voluptatea de-a fi răscolit!”

Tonul se caracterizează în primul rînd prin siguranță; nu întîlnim ezitări, cum nu întîlnim nici patos sau autocompătîmire, după cum nu întîlnim nici fițe ‘artistice’. E vorba de o poezie bărbătească a asumării vieții așa cum e, în primul rînd cu eșecurile ei: „soarele meu nu-i rotund – e numai jumătate/ jumătate mi-e luna și drumul/ brusc se sfărșește – semn c-am ajuns/ la jumătate.// voi dormi jumătate de noapte/ într-o casă-n care jumătate de vânt/ va fluiera pe jumătate

vesel trecând/ printre pereții ei neisprăviți/ jumătate e glumă din ce vă spun/ jumătate e plâns”. Sau, în altă ipostază, a ruperii parțiale de umanitate: „Tot mai grea-i pentru mine/ condiția de om/ tot mai grea/ povara de a înfrunta zi de zi/ lumina// mâine poimâine/ leșul mi-l veți descoperi într-o scorbură;// cu pui îmblăniți în grija nicicui/ cu un pește în dinți/ cu o carte în mână”.

În fine, încadrarea de familie. Fără pretenții de exhaustivitate, fără a pretinde că sînt infailibil, fără vreo ordine, Voiculescu cel din *Ultimele sonete...* (7/ CLXI, 15/ CLXIX), pentru tonul înfrînt, resemnat, coborînd apoi spre sonetele eminesciene. Emily Dickison, ca atitudine, ca abordare a naturii, ca umilință (cu urme franciscane): „Bună dimineața, vrabie,/ Leliță cioară,/ Bună dimineața!// Încă o zi/ Ne-a dat Dumnezeu/ Să le purtăm –/ Grijile!/ Bună dimineața, pisică!”. Poate, dacă nu ca aluzie/ rescriere, atunci ca o coincidență, Hopkins (cu al său *The Windhover*), într-o cheie limpede nereligioasă: „Vara e-n toi/ Și încă nuntesc elementele –/ Și-o liniște cerească/ Îmbracă pământul:// În vreme ce iară/ Și iară/ Neostoitul cumătru/ Încalecă vântul” – *Vinderel (fute-vânt)*. Ori, din nou, Baudelaire (*Cititorul*). În fine, în *Evoluție* avem un inventar (firește) parțial de poeți: Vergiliu, Li-Tai-Pe (Li Bai), Wallace Stevens, William Carlos Williams, reuniți de poet în ideea că poezia-i zadarnică. Sau nu. Dovadă cartea de față.

Felix Nicolau

Substanțe anticancerigene: scorțișoara inflamabilă*

Felix Nicolau,
critic literar, poet,
prozator, București

DESPRE SORIN LUCACI, Mihail Gălățanu spune că se află în relație de congruență cu versurile lui: „efeminat și androgin, aproape de delicatețe”. *Ghilotina cu miros de scorțișoară*, Editura „Integral”, 2014, pare să confirme prin titlu caracterizarea magistrului ce a cutremurat România. Cuțitul ghilotinei este reprezentat printr-o pagină de ziar, pe coperta realizată de nu știu cine. Este primul titlu cu valențe iacobine al autorului ce până acum publicase volume cu sonorități religioase: *Revolta îngerilor*, 2009, și *În burta grasă a peștelui de duminică*, 2012.

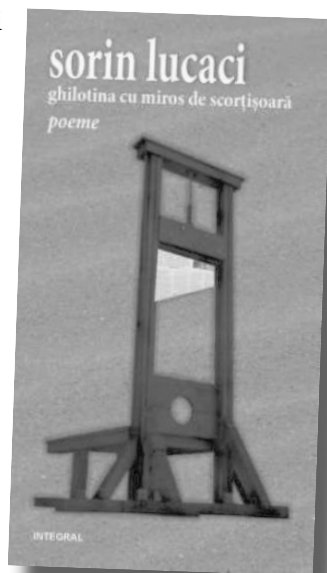
În noul volum este de reținut entuziasmul și energia cvasi-păunesciene. Neologismele îmbrățișează jargonul științific într-un elan demn de junele Blaga. Un prim ciclu de poeme amenință: „Vom inventa sărutul intergalactic”. La suflet, însă, Lucaci este un romantic titanoid glazurat cu un întreg tub de tandrețe. Plăcerea maximă este

* Sorin Lucaci, *Ghilotina cu miros de scorțișoară*, Editura „Integral”, 2014

a declarațiilor și a proclamațiilor: „dragii mei concitadini/ acum vă vorbesc dintr-un sicriu cu redingotă și joben/ sau din blana unui viezure mort de spaimă/ nu sunt nici mort nu sunt nici viu/ înjumătățesc ziua cu noaptea și beau un răsărit de absint/ e bine aici sub pământ”.

Poeemele au debit vânos și, printre multe rânduri acrilice, intervin și ipostazieri mausoleice: „de azi înainte n-am să vă mai vorbesc/ decât prin gura unui leu de marmură” (*sub pământ s.r.l.*). Încă fascinat de metaforă, simbol și comparație, poetului îi surdă aglomerările de cuvinte și realități din cele 4 zări, pentru a roti vârtejuri și turbine: „moartea își plânge de milă condiția de vătaf de suflete/ cerșetorii își donează cutia milei pentru ziua mult/ amânată a mântuirii// nu vă lăsați amăgiți! Memoria colectivă nu lasă dâre/ lipicioase/ ca niște urme de melc în conștiința patricienilor/ toate se vor trece ca o muzică difuză în spațiul dintre turnuri/ ca un botez împăciuitoare pentru cei aleși dintre/ nou-născuți/ ca o lumină de zăpadă ce curăță oasele strălucitor de/ albe ale părinților” (*mai desenez pe pereți o mică apocalipsă*).

Retorica, după cum se zărește, are toate articulațiile moștenite de la nouăzeciști. În această ordine, titlurile sunt cele mai spectaculoase, iar sub ele se adună formulări genitivale ce pot fi asmuțite în dublet: „nu stau la masă cu olimpicii angoaselor nocturne/ nu beau alături de virtuozii schizofreniilor tomnatice” (*inima unui ornitorinc de piatră*). De bună seamă, poetul îndrăgește întrepătrunderea abstracțiunilor abisale pe un portativ șaizecist. Uneori inspirația lui, totuși, acceptă concretul, mai ales ca referință culturală: „noul meu chiriaș stă chircit cu picioarele aduse la piept/ și mestecă toată ziua

bomboane gumate de zmeură/ îmi citește câteodată din oswald spengler și herbert/ marcuse/ [...] doar atât și-a permis din leafa lui de cititor de/ contoare pentru suflet” (*chiriașul*).

Intrăm treptat în tematica poetică tratată tot cu hiperbolă nouă-zecistă: „femeia cu părul roșu ține în brațe un poem mare/ cât o zi de post/ îl plimbă prin tot orașul/ îi cumpără haine de firmă” (*femeia cu părul roșu*). Poemele de felul acesta pot fi îndrăgite de un public visătoriu și idealist, cum la fel de bine ar putea irita publicul lucid și nemilos cu piruetele stilistice.

Mai palpabil este *iernile petrecute cu tata*, numai de ar fi fără *captatio benevolentiae*: „apropie-te, nu te teme/ apropie-te, astăzi îți voi vorbi despre iernile petrecute/ cu tata despre crizele lui de astm/ despre piciorul bolnav de tromboflebită/ despre accesele de furie/ despre cataracta și încercările lui de a se lăsa de fumat/ o să spui că nu e nimic poetic în toate astea”. Ba tocmai că după mii de ani de poetizare frumușică și eufemistică, această estetică a urâtului relansează poezia ca fenomen autentic și racordat, nu doar compensator. La fel, subiectele mult-bătătorite ca fotbalul, tenisul și gimnastica („nadia hagi țiriac”), ori scriitorii, sunt necaptivante, însă o declarație ca „îți spun cu mâna pe inimă că poezia poate deveni/ un exercițiu de existență/ poezia poate deveni o tehnică de supraviețuire/ poezia poate deveni cea mai tare combinație”, poate relansa prin intensitate teme străvechi.

Postura imperială îi șade cel mai bine poetului, care nu suportă în niciun fel banalul sau măcar firescul: „pentru tine aș fi fost în stare să incendiez guadalajara/ așa cum nero a incendiat roma/ sau să ridic o moschee un taj mahal o burj khalifa” (*dragostea în ultima iarnă a mileniului trecut*).

Universul lucacian nu se bazează pe invenție, ci pe redescoperirea heideggeriană a magiei lumii ca bucurie de a exista. Poate că din cauza dispariției misterului și a aplatizării spiritului în viețile noastre îmbibate de manipulare TV simte autorul nevoia gesticulației funambulești. Există însă mereu doi poli și pendularea inspirațională are loc între ei: salve de artificii și melancolii vorbărețe. Spirit muntenesc prin excelență, Sorin Lucaci pozează în Gongora balcanic și crede cu cerbicie în steaua lui cvasi-cordobiană.

Felix Nicolau

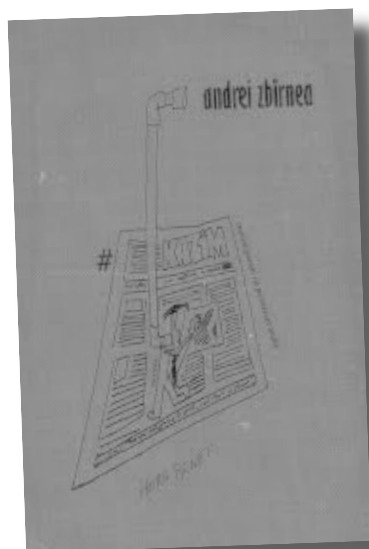
Dovada că și poezia poate fi contemporană*

CEVA DIN MISTERUL, tăietura versurilor și bagajul cultural din Rock în Praga mai păstrează Andrei Zbîrnea în *Kazim* (Herg Benet, 2014). Activ în zona poetică, dar și în cea general-culturală (tocmai a reînviat evenimentul experiențial *Blitz Show*), poetul acesta se remarcă atât prin inteligență, cât și prin retractilitate. Față de alți confrăți, felul lui de a se manifesta este mai discret, mai rafinat, ceea ce se observă și în scriitura lui.

Un prim ciclu, *zabrinskie point* duce cu gândul la explozia filmată la relanti, *back and forth*, a lui Antonioni. Fundamentul poeziei este alcătuit din hobby-urile autorului, mixate cu faptele culturale la care se dedă. O poezie programatică, așadar, ce aplică de multe ori principiile traducerii intersemiotice, așa cum a fost ea teoretizată de Roman Jakobson.

Un hobby important este tenisul, și filmarea lentă, urmată de răsfirarea cubistă a cadrelor, închipuie un sens necunoscut al sportului: „măinile și picioarele reci – totul

*Andrei Zbîrnea, *Kazim*, „Herg Benet”, 2014.

începe cu o dezintegrare/ a lucrurilor la care ai ținut” (*#primul set*). Tehnica lui Zbîrnea este dezintegrarea și derivarea de așchii de semnificație ce niciodată nu se sudează într-un sens clar. Poate pentru a împleti un fir roșu, recurge și el la o figură tutelară, *ášha*, cum au făcut nu puțini dintre înaintașii douămiiști. Nu cred că referințele culturale ori figurile tutelare ajută poezia. Din contră, o restrâng la consumul unei secte.

Strategii poetice hiperlucide

Strategia principală a lui Zbîrnea este mixarea notațiilor culturale („și tot atunci am văzut pentru prima oară un început/ de film rusesc multe cadre lungi muzică de trompetă în surdină”) cu evenimente de istorie recentă („the revolution won't be televised, but will be tweeted (news.cnet.com)” (*#anders*)). În felul acesta, rezultă o continuă schimbare de perspectivă, ceea ce denotă că scriitorul știe ce face, că se *pregătește* pentru scriere, nu ca alții care poetizează cum respiră.

Punctele forte ale volumului și dovada talentului sunt unele poeme scurte, ambigue, derutante și reci ca un silogism: „în/ totdeauna/ un mecanism simplu/ funcționează mai bine/ într-un conflict de durată” (*# amargosarange*). Scamatoria este să obții formulări cu înveliș științific fără să faci paradă de jargon. Științificitate era de găsit și în *Mega-Sutra* lui Leonard Ancuța, însă la Zbîrnea raționamentele de institut sunt extrase mai ales datorită sobrietății (ironice) a eșafodajului lexical, și nu datorită unei inflamații lexicale cu iz academic. Autenticitatea este incontestabilă și fundamentată pe inteligență: „cum se

naște violența în câmp deschis/ de unde pleacă mișcarea de rotație și/ care sunt predicțiile astrale/ pentru lunile de iarnă/ ce facem pentru a evita fiziologia meduzei” (#*worldsincollision*). Efectul urmărit de autor este cel pe care un biliardist dibaci știe să-l imprime pentru a pocni alte bile din unghiuri neașteptate. Acuratețea desenului schematizat la maximum pare înrudită cu cea a unor poeme ale lui Wallance Stevens. În zona jargonului științifico-cultural s-a mai mișcat la noi fizicianul suprarealist Marius Surleac, dar el nu strângea șuruburile versurilor atât de aproape de înghețare în axiome.

O perspectivă a noilor timpuri

În încercarea lui de a crea arhetipuri și tot soiul de memorabilia, poetul face uz de un titlu polisemantic, urban și bizar. Kazim este un nume mai cu seamă turcesc și aparține multor fapte: de la fotbaliști, până la esești și alte specii. Dar nu numai despre propunerea de numele cheie, cu substrat leit-motivic e vorba, ci și despre o nuanță de exotism urban așternută peste geometria scriiturii.

Principiul de compoziție e concentrat într-un vers: „voi fi omul urban care ascultă muzică pe shuffle” (#*shuffle*). Așa l-am putea insectariza pe poet ca ieșind din mantaua *chill-out* a lui Andrei Ruse și împrumutând atmosferă de la Radu Nițescu ori Andrei Diniș. Însă Zbârnea pune accent pe inteligență și exactitate mai mult decât pe crearea de scenarii dezabuzate cu tresăriri de înduioșare. Desenele lui în peniță au ceva din migăleala lui Sorin Despot, dar sunt mai concentrate și surprinzătoare: „sen-/ timentul de/excludere modalități de/ constrângere/ un nou nceput” (#*h&m*). Poemele cu titlul de combinație de tastatură sunt montaje substantivale fără verb. Lipsa de mișcare produce ipostaziere. Și mai bine ar fi dacă ingambamentul nu ar fi anunțat prin cratime. Imaginea unui mecanism absurd, cu veleități de perpetuum mobile prevalează: „cum fie-/ care/ dintre noi/ a înțeles mecanismul/ propun să mergem mai departe” (#*raynaud*).

Cu cât Andrei Zbârnea se va maturiza, – în caz că are chef, căci tot mai puțini oameni au chef – cu atât mai rare vor fi constatările

elitiste de felul: „la fiecare cincisprezece minute (undeva în lume) cineva/ descarcă un film din antonioni” (#μtorrent). Resursele poezicii lui sunt promițătoare, dat fiind că el e preocupat de fenomenul fractalilor, precum și de cel al anafilaxiilor ori al dublurilor. O percepție care înregistrează fragmentarea, dinamismul mișcării (transferului) și avalanșa comunicațională – toate atât de rapide încât tind spre senzația de nemișcare – are mari șanse să propună un alt mod de funcționare al poeziei. Reușita absolută ar trebui să fie doar o chestiune de scurtă așteptare. Acum suntem în faza de semi-capodoperă a noilor vremuri.

Lavinia I. Olariu

Scriitori francezi de azi: Charlotte Salomon – curajul de a rămâne... *

DAVID FOENKINOS este deja un nume cunoscut al literaturii franceze contemporane și a fost tradus și la noi cu romane precum *Inversiunea idioteiei...* (debut, 2002), *Potențialul erotic al soției mele* (2004), *Delicatețe* (2009), dar și alte câteva.

În Franța, discuțiile din jurul acestui tânăr scriitor au alura unui pariu perpetuu. Dacă unii îi contestă substanța operei, alții sunt dispuși să-i gireze statutul și să-i urmărească evoluția.

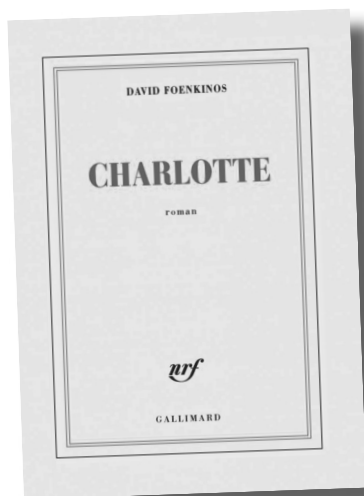
Ultima sa carte, Charlotte, a acutizat această polemică din jurul autorului, în special datorită nominalizării cărții la premiul Goncourt pe anul 2014, dar și câștigării a două premii literare, „Renaudot” și „Goncourt al Liceenilor”.

Romanul mizează pe un subiect etern sensibil, problema evreiască, Shoah-ul, urmărind destinul lui Charlotte Salomon, o pictoriță evreică din Germania nazistă,

Lavinia I. Olariu,
eseistă, Arad

* David Foenkinos, *Charlotte*, Editions Gallimard, 2014, 224 p.

care, deși a trăit doar 26 de ani (a fost ucisă la Auschwitz), a lăsat o operă picturală autobiografică remarcabilă, expresivă și de o sensibilitate copleșitoare. *Viață?sau teatru?* însumează peste 1000 de guașe care narează viața artistei. Picturile sunt însoțite de text și de sugestii muzicale, pentru a forma o mărturie complexă a unui destin care se știe condamnat. Această operă, găsită din întâmplare de Foenkinos dă naștere fascinației autorului față de Charlotte Salomon.

Există două istorii care se împletesc până la sfârșitul cărții și susțin ideea tributului adus unei vieți de excepție, prin densitate a tragicului, dar și a calității operei lăsată în urmă. Este vorba, pe de-o parte, de firul biografiei pictoriței, iar pe de altă parte de istoriei anchetei lui David Foenkinos, care se întoarce la Berlin (de care era fascinat înainte de a cunoaște povestea eroinei sale), apoi la Villefranche-sur-Mer, pentru a recupera memoria personajului său. Deoarece autorul o transformă pe Charlotte într-un personaj, neavând acces la o biografie consistentă a artistei, recitind și interpretând în fine nuanțe trăirile exprimate de guașele acesteia și dând o aură de excelență unei vieți tragice.

Declarându-se fascinat de Charlotte Salomon, autorul își mărturisește dificultatea de a-i scrie povestea: „Ani de zile am luat notițe./ I-am parcurs neîncetat opera./ Am citat-o sau am evocat-o pe Charlotte în mai multe romane./ Am încercat de nenumărate ori să scriu această carte./ Dar cum?/ Să fiu prezent?/ Să-i romanțez povestea?/ Ce formă ar trebui să ia obsesia mea?/ Începeam, încercam și abandonam./ Nu reușeam să scriu două fraze una după cealaltă”. (p. 71).

Soluția pentru care optează autorul este condiționată de neputința de a se detașa de poveste, pentru a o putea supune unor narativități. Fiecare frază este un rând independent și enunță o stare, o situație, un eveniment. Până la un punct, s-ar putea spune că povestea lui Charlotte Salomon este un amplu poem în proză. Cel puțin, textul așa arată. Ca niște versuri libere și albe. Efectul acesta este dat însă de soluția găsită de autor, pentru a putea spune, totuși, povestea, chiar dacă într-un ritm sufocat.

Poezia se degajă din acest text prin melancolia personajelor și a naratorului, toți niște spectatori a unui spectacol sinistru și neverosimil de absurd.

Charlotte poartă numele mătușii sale, care s-a sinucis. Mama sa, Francziska se sinucide și ea când Charlotte e doar un copil. Dar aceasta nu va afla decât la maturitate ce s-a întâmplat, de fapt, cu mama ei. Și se va simți blestemată. De fapt, toate femeile din familia mamei sale se sinucid și nu doar femeile, ci și câțiva bărbați. Având în spate această tradiție suicidală, Charlotte are în față moartea, care se insinuează mereu în secvențele sale existențiale, prin teamă, umilință, amenințare, singurătate, părăsire, ascundere etc.

Într-o perioadă în care evreii nu mai au acces la viața publică (mama sa vitregă, o excelentă cântăreață lirică este nevoită să-și înceteze concertele), Charlotte este primită la Academia de Arte Frumoase din Berlin, unde studiază pictura, uimindu-și profesorii cu talentul său. Câștigă un concurs de pictură, dar se explică faptul că nu poate să-și ridice premiul, din cauza originii sale.

Orice acțiune, emoție, întâlnire a personajului pare atinsă de implacabilul morții. Totul se trăiește în grabă, cu respirația tăiată. Charlotte cunoaște în acest mod și iubirea. Albert, profesorul de canto al mamei sale devine obsesia tinerei femei. Pasiunea și forța vitală de care este capabilă sunt investite în întregime în relația cu solitarul și ciudatul Albert, la fel de hăituit de soartă ca Charlotte. Amândoi intuiesc pericolul, dar ea se dăruiește, iar el se conservă cu luciditate, pentru că nu-și poate permite să construiască nimic. Își dorește, în schimb, ca Charlotte să-i illustreze cartea autobiografică.

După Noaptea de Cristal, tatăl lui Charlotte este dus într-un lagăr de concentrare, iar după întoarcerea sa, Charlotte este obligată de părinți să părăsească Berlinul, pentru a se alătura bunicilor, în sudul Franței, la Villefranche-sur-Mer, în casa lui Otilie Moore (o protectoare a refugiaților, în special a copiilor). La Nisa cunoaște șocul adevărului morții mamei sale, care, la fel ca sora ei, s-a sinucis. Apoi se sinucide bunica ei, iar Charlotte rămâne cu bunicul semi-senilizat și agresiv. Cei doi sunt duși într-un lagăr de concentrare din Pirinei, unde rămân câteva săptămâni.

Se întorc pe jos, la Ermitage, locuința protectoarei lor, din Villefranche-sur-Mer. Charlotte îl cunoaște pe medicul Moridis, cel care îi spune să picteze. Pentru a nu înnebuni, tânăra se refugiază într-un hotel și începe să-și picteze viața. Între timp, cunoaște încă o dată pericolul morții, ceea ce îi sugerează că trebuie să se grăbească. Esența și sensul operei sale sunt surprinse în concluzia pe care ea însăși o formulează: „Am fost toate personajele din piesa mea./ Am învățat să întruchiez toate destinele./ Și am devenit astfel eu însămi”. (p. 183). Charlotte îi va încredința opera doctorului Mordis, spunându-i: „Este toată viața mea” – *aici mi-am povestit toată viața, este cel mai important lucru din viața mea, aici se termină viața mea*.

Aproape neașteptat, Charlotte cunoaște experiența cuplului – se căsătorește și rămâne însărcinată. O vreme, cei doi soți trăiesc ascunși la Ermitage, într-un paradis natural, înconjurați de infernul războiului și al deportării evreilor. În toamna anului 1943, în urma unui denunț, cei doi soți sunt deportați la Auschwitz, iar Charlotte, însărcinată în cinci luni, moare într-o cameră de gazare a lagărului.

Privirea naratorului o urmărește obsedant pe Charlotte pe tot parcursul romanului, până în camera de gazare. Asemenea unui regizor, autorul își construiește cartea în scene. Totul se întâmplă acum. Ca într-o încercare disperată de a o aduce înapoi pe artistă.

Subiectul și scopul cărții este viața lui Charlotte Salomon. Autorul nu este aproape de loc interesat să descrie contextul, să explice evenimente și fenomene istorice. Sporadic, apar nume ca Walter Benjamin,

Aloïs Brunner, Hannah Arendt sau scurte precizări ale unor evenimente, însă doar pentru a evidenția drama artistei.

I s-a reproșat cărții tocmai lipsa consistenței istorice, precum și absența scopului scriiturii. *Charlotte* nu este însă un roman istoric, ci unul despre absurdul și nebunia existenței, liric prin delicatețea cuvintelor care o recompun pe eroină. O odă pentru o artistă care, simțind că este condamnată la moarte, agonizând la marginea nebuniei ereditare, dar alegând totuși viața pentru a-și salva memoria.

I. Funeriu

Errare humanum...

CARTEA *Tranziția și incertitudinile limbii*, apărută recent la Editura Universității din Oradea sub semnătura lui Dumitru Vlăduț, continuă cu un nou episod semnificativ un serial început acum vreo 60 de ani de revista „Cum vorbim”, girată de nume mari ale lingvisticii noastre precum, între alții, acad. Al. Graur. Mulți filologi, pe care nu-i numesc de teamă că aş putea omite nume importante, au continuat până azi să-și spună cuvântul în legătură cu utilizarea corectă a limbii române. Au făcut-o la radio, apoi la televiziune, în reviste de lingvistică sau de cultură, în rubricile unor cotidiene centrale sau locale și la școală.

I. Funeriu, eseist,
Arad

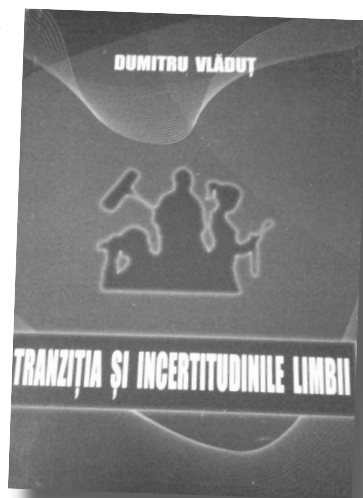
Cu toate acestea, limba română „se află într-un proces de degradare care s-a accentuat după 1989” (Nicolae Manolescu, citat la p. 9 a cărții.) Se pare că ne aflăm în fața unui paradox: limba se degradează pe măsură ce se înmulțesc reacțiile împotriva erorilor! Nu e chiar așa: libertățile dobândite după 1989 au dus la descătușarea

* Dumitru Vlăduț, *Tranziția și incertitudinile limbii*, Editura Universității din Oradea

exprimărilor în spațiul public. Au apărut sute de ziare, zeci de studiouri de radio și de televiziune, sute de edituri. Mii, poate, de autori scriu și vorbesc zilnic în mass-media, însă nu toți au pregătirea necesară pentru a o face impecabil. Nu-i de mirare atunci că în aceste hectare de texte buruienile proliferază cu nemiluita, încât lucrările normative continuă să-și dovedească utilitatea.

Dumitru Vlăduț reunește într-o astfel de carte o parte din emisiunile de cultivare a limbii române susținute de d-sa săptămânal, de-a lungul a patru ani (2011–2014), la Radio Timișoara.

Am ascultat deseori aceste emisiuni și constat acum că ele au fost reproduse în volum aidoma, cu scopul neîndoios de a le conserva specificul de text vorbit. De altfel, pentru un ochi expert, oralitatea stilului e evidentă. Cred că a procedat corect. Ne-a pus astfel în față un text colocvial și prietenos, dar mai ales senin. Mărturisesc că m-am temut, cunoscându-i intransigența structurală, de o atitudine iacobină pe care dl Vlăduț o manifesta din când în când în raport cu impostura intelectuală. Nu s-a întâmplat astfel. Derapajele au fost scoase la iveală fără compromisuri, dar au fost îndreptate cu înțelegerere și, spre uimirea mea, chiar cu blândețe uneori; el a înțeles că lejeritatea stilului și urbanitatea tonului sunt mai eficace decât vehemența verbală, ceea ce nu-l împiedică totuși să recurgă la ironie, ba chiar la sarcasm mai ales atunci când gafele aparțin unor impostori cu pretenții intelectuale sau unor indivizi în mâinile cărora se află destinele noastre, precum politicienii. Aceștia din urmă le dedică spre sfârșitul cărții două capitole copioase în care facem

cunoștință cu verbul caustic al autorului. De altfel, intenția polemică cu factorul politic e anticipată subtil prin acel moto (*de la începutul cărții* era să zic, dar mă abțin, întrucât autorul ne avertizează la p. 72 că formularea ar fi redundantă):

caesar non supra grammaticos

prin care atrage atenția că nimeni, nici chiar *Kaiserul* (sau, mă rog, *Țarul*), nu e deasupra gramaticii (*stricto sensu*: deasupra gramaticienilor) și că nu are de gând să manifeste îngăduință față de abuzurile politicianilor în materie de limbaj. Și totuși, el înțelege că nimic nu e perfect pe lumea asta, vorbește chiar de fatalitatea lui *errare*, dar se arată necruțător cu... *perseverare*. O spune explicit: „Erori gramaticale pot exista la destule persoane potrivit principiului «errare humanum est», dar ele pot fi incidentale datorate neatenției, oboselii etc. [...] Problema e stăruința în erori, gravitatea acestora, frecvența lor, potrivit principiului «perseverare diabolicum»” (p. 13). E o pedagogie superioară în această atitudine indusă de perspectiva imperfecțiunii condiției umane înseși de care autorul e tot timpul conștient.

Pe la mijlocul anilor '90 am susținut și eu un serial radiofonic de o factură asemănătoare și cunosc bine la ce îngrădiri ești supus atunci când accepți o atare misiune. În primul rând, ești obligat să te limitezi la cele 4–5 minute cât îți oferă spațiul de emisie și atunci există riscul să reduci totul la aroganța unor formulări imperative *ex cathedra* precum: „așa da, așa nu!”. Nu prea ești de acord pentru că simți nevoia să-ți motivezi aserțiunea, convins că numai așa îl poți lămurii pe ascultător că ai dreptate în ceea ce spui și numai așa ai șansa ca recomandările tale să fie urmate. E așadar nevoie de un efort susținut de concentrare a expresiei pentru a-ți atinge obiectivul; tot ceea ce spune dl Vlăduț dovedește adecvare la acest imperativ. Autoritatea-i filologică este evidentă; din păcate, constrângerile de care vorbeam l-au împiedicat, nu o dată, să explice până la capăt fenomenele pe care le supune atenției. Și atunci el se cantonează în sincronie, nu coboară în istoricul problemei decât rar, iar când timpul nu-i permite să epuizeze argumentația renunță la acel autoritar *magister dixit*, apelând la notoritatea unor surse clasice precum dicționare și lucrări academice.

Conștient de parcimonia analizei, la sfârșitul cărții el prezintă cititorilor (între care estimează cu dreptate că mulți nu sunt lingviști) o listă bibliografică de natură să-i incite la lectură pe cei care simt nevoia unor lămuriri suplimentare sau vor să aprofundeze chestiunile în discuție. Se întâmplă uneori ca subiectul abordat să necesite conexiuni culturale și, din fericire, timpul afectat comentariului să permită acest lucru. Atunci autorul se simte deodată în largul său și ne oferă cu voluptate filologică și apetit asociativ pagini memorabile. (Vezi în special capitolele despre expresii și maxime celebre, precum și considerațiile rafinate privitoare la fondul spiritual al arealului romanic.)

Răsfoind această carte m-am întrebat ce ar putea avea ea specific în comparație cu atâtea alte cărți consacrate cultivării limbii. După ce am parcurs-o de la un capăt la celălalt mi-am dat seama că ea se distinge în primul rând prin bogăția materialului investigat. Nu pot detalia aici inventarul faptelor pentru că e enorm, dar simpla lectură a cuprinsului (80 de „capitole”!) ne lămurește asupra acestui aspect. Știu că de mai bine de 15 ani dl Dumitru Vlăduț susține un curs despre corectitudinea limbajului la o facultate de drept. Sunt sigur că în acest răstimp toate lecturile sale au trecut prin sita deasă a controlului lingvistic, chiar dacă interesul personal viza subiecte de natură literară, științifică sau de divertisment (nici măcar mica publicitate n-a scăpat de control). Într-un cuvânt: tot ce a trecut estropiat de ignoranță pe sub dioptriile de batiscaf ale ochelarilor săi a fost înregistrat cu grijă și comentat. Greu de găsit o altă lucrare a genului care s-o concureze în această privință. De aici, ca și din limitarea temporală a emisiunilor radiofonice, i s-ar fi putut trage cărții un neajuns organizatoric, căci abundența exemplurilor poate duce la o dispersie îngrijorătoare, la haos chiar. Dl Vlăduț, beneficiind de experiența didactică ce te obligă la sistematizare, a surmontat pericolul printr-un efort organizatoric deloc facil. Cititorul poate observa că în expunerea faptelor el n-a urmat strict criteriul cronologic al emisiunilor radiofonice, deși nu l-a ignorat întru totul, ci a grupat faptele pe categorii ca să poată fi urmărite sistematic. A transformat astfel un megadepozit *en gros* într-o serie de buticuri specializate, facilitând, pe de o parte, lectura și, pe de alta,

asigurând rapiditatea cu care cititorul interesat de un anumit aspect să-l poată depista.

Tot la început m-am mai gândit la un aspect: cărei categorii de cititori se adresează cartea? N-am putut răspunde la întrebare dintr-un motiv simplu: ea se adresează tuturor românilor, pentru că toți folosim limba română și nimeni nu poate afirma că o cunoaște în toate ungherele ei ascunse. Dacă ne obstinăm să vânam greșeli, putem constata că imperfecțiunea condiției umane despre care vorbeam la un moment dat, ne oferă ocazia să le descoperim și la cei mai rafinați filologi. Am cunoscut mulți lingviști, oameni de cultură, pe alții i-am citit ori i-am auzit la radio sau i-am văzut la televizor. Nu vreau, prin exemplele mele, să denigrez pe nimeni, nici să emit aici considerații filozofice pe tema idealului lingvistic, dar o listă de erori pe care le-au săvârșit unii dintre aceștia reproduc totuși aici: un notoriu lingvist zice: „jumătatea mai mare a Banatului”, altul, de același calibru, cu studii doctorale la Paris, pronunță *élibération* în loc de *libération*. Pe un celebru romanist l-am auzit rostind *ori* în loc de *or*. Un ziarist temut, cu un simț lingvistic remarcabil, atent la acuratețea limbii și necruțător cu confrății, zice: „aniversarea de 30 de ani de la”..., formulare nefericită căci *anul* (*annus*) e cuprins în *aniversare*; altul, ziarist și mai bătaios, rostește *mass-media* ca în engleză: *masmedia*, dar îl acordă cu pluralul ca în latinește, demonstrându-ne că nu numai gospodinele încurcă borcanele. Un iubit eseist (eu îl ador!) zice *pă* și *dă* în loc de *pe* și *de*, dar nu renunță, deși i-am spus-o. N-am fost scutit de erori în ceea ce am scris (în această recenzie am ascuns intenționat una), am suferit când le-am descoperit *post factum*..., prin urmare nu dau lecții nimănui. Am scris aceste lucruri pentru a-mi justifica opinia exprimată despre utilitatea cărții *pentru toți românii*, din moment ce oameni cu autoritate în materie, academicieni printre ei, pot avea sincope în utilizarea impecabilă a limbii. Iar dacă până și nemuritorilor academicieni le poate fi utilă această carte, atunci nu văd de ce ar fi ea inutilă muritorilor de rând. Citind-o cu serenitate, toți avem de câștigat. Așadar: *bonne lecture*!

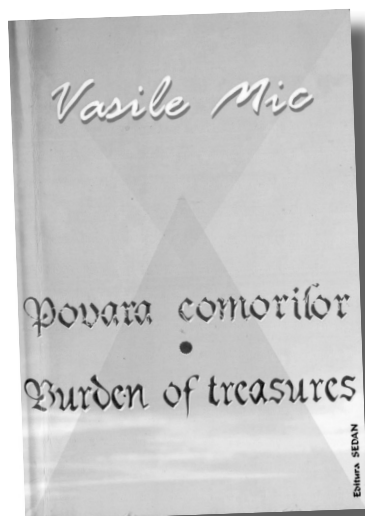
Petru M. Haș

Confesiune și reflexie*

CU SIGURANȚĂ, focul este una dintre comori, pentru că, bănuiesc, n-a fost, în timpurile acelea, ușor de găsit, dar ușor de pierdut. Poetul Vasile Mic are viziunea lirică a focului pierdut: „Focul/ Se poate/ Să ne fi fost furat.” În reprezentarea acestui poet, spațiul în care ne mișcăm este plantat cu capcane, iar una dintre ele este „capcana Măștii de argint”: „Nu vom cădea/ În capcana/ Măștii de argint,/ Căci norul de dincolo/ Există” (*Capcana măștii de argint*).

După cum trebuie să facem deducții în legătură cu „masca de argint”, la fel de ignoranți riscăm a fi când ne gândim la „norul de dincolo”, nevoiți a reflecta apoi la cum de „Numai zeii,/ Pentru puțină vreme,/ S-au îndepărtat de privirile noastre”. Văd și în această *Capcană*... o plauzibilă artă poetică a lui Vasile Mic. Preocupat de căutările omului, poetul le convertește în poezie, dar un gen de poezie care, spre a oferi cititorului repere de existență, comori, îi întinde dulci capcane semantice, poveri adorabile. Iată, așadar, un bun câștigat. Având drept reper de metodă

*Vasile Mic, *Povara comorilor*, Sedan, 2011

critică efigia lui N. Steinhardt, purcedem mai departe, mai cu seamă că am putea rătăci.

Una dintre cărțile poetului Vasile Mic, parcă a patra, se intitulează *Povara comorilor*. După cum deja putem presupune, ne aflăm în prezența unei cărți meritorii, în sensul că, de cele mai multe ori, provoacă interesul, curiozitatea, întrebările cititorului. Nu mai departe decât titlul enunțat, titlu care este o fericită sintagmă poetică. În primul rând, deoarece *comoara* trezește multe înțelesuri, de la real la fantastic și la spiritual. „Eram o comoară ascunsă; mi-a plăcut să fiu cunoscută”,

scrie pe undeva prin cărțile vechi. Să fie vorba despre simbolul Esenței divine? Dar argonauții căutau și ei „Lâna de aur”. Ce altceva ar fi nemurirea, cunoașterea și unele „depozite” spirituale, greu accesibile sau riscante?

Comorile sunt posesiuni subterane, îngropate în peșteri, ascunse pe unde nu te aștepți. Păzite de întrupări fantastice. Și viața noastră interioară poate fi un atare tezaur.

S-ar spune despre comoară că e greu de păstrat, de ai descoperit-o cumva. O fură hoții. Sau avem în dotare ceva mici monștri interiori. Este doar unul sau altul dintre felurile în care comoara la care aspiră toți devine o povară: trudă, sarcină, greutate, apăsare, suferință morală.

Titlul oximoronic, *Povara comorii*, se confruntă cu o pe cât de stranie, pe atât de adevărată sinonimie, deoarece ne-am dori să ducem raționamentul până la capăt, considerând cei doi termeni sinonimi, și am da astfel curs unui val de divagații. Presupunem că poetul a avut, mai mult ca sigur, asemenea intenție.

Primăvara ard focuri pe comori: „Ochii/ nu pot vedea/ Lacrima/ Albă/ A femeii”. Platină transparentă. Aici comoara substituie misterul feminin: „Brățara/ Lumii/ Se suprapune/ Surâsului”. Punctual, mai cu seamă când devine obsesie, femeia este deopotrivă povară, chiar în textele unui poet care tratează erosul cât mai discret: „Dar se face/ că numai/ Primăvara/ Și ochii/ Ei/ Albaștri/ Strălucesc” (*Se face că ochii femeii*).

Să fie oare Mefisto comoara și povara lui Faust? Sau poate numai o variantă de Faust?

Comori și poveri hălăduiesc prin spații necunoscute, nici spațiul visului nu este ocolit: „Duhovnicii/ Femeilor/ Iubite/ Visează și ei/ În fiecare noapte” (*Duhovnicii femeilor iubite*).

Drama comorii constă în aceea că există comori neprețuite, cum ar fi apa, aerul, viața, natura, dar care trec neobservate, deși au fost oferite cu generozitate. Comorile esențiale sunt trecute cu vederea tocmai pentru că omul este preocupat de himeră. Vasile Mic, poate de aceea, tratează comoara materială de fantomatică: „Fantoma/ Trenului de aur,/ Noapte de noapte,/ Trece/ Pe lângă/ Tezaur –/ Halta/ Uitată/ La poalele muntelui.// Uneori/ Mocănița oprește./ Nimeni nu coboară,/ Nu are cine/ Să urce” (*Fantoma trenului de aur*).

Viziunile naturiste, rustice, sunt un semnal despre comori pe cale de a fi pierdute: „La o fântână,/ Steaua s-a spălat pe față” (*O stea pe ulița noastră*). Poetul e vizitat uneori de aspirații puțin comune, cum ar fi aceea de a planta măslini sau „păduri de mesteceni”. El este legat de vestigii ale trecutului: „Ce vă zic eu/ Acum/ Poate fi o poveste,// Căci moara/ De apă.../ A fost.../ Nu mai este” (*Credeam*).

Succint în expresie, poetul este un rural (deși, de profesie, economist), un rural aparte, emancipat la distincția perpetuei reflexivități, reflexivitate care cultivă adeseori cultura livrescă: „Dreptatea/ Lui/ David/ S-a făcut/ Rupându-i-se/ Regatul...// De ziua/ Împăcării.// După care/ Țapul/ Cu păcatele lumii/ Slobozit/ A fost/ În pustie” (*În pustie*). Versul frecvent monoverbal țintește o finalitate semantică de factură specială.

În fine, Vasile Mic jubilează viziuni paseiste, revolute, care, în această postmodernitate marcată de incertitudine, i se par asemeni primordialității pierdute. Ele scânteiază asemeni unor miracole ale sensibilității: „Într-o noapte,/ O lună incredibilă/ S-a ivit.// Eram în grădina mea/ Și am văzut/ Cum arborii se domesticiseră” (*Noaptea...*). Un pas recules spre universalitate, efectuat de un poet deopotrivă confesiv și atins de duhul meditației neoromantice: „Curge o liniște universală/ Peste satul meu...” (*Eu însumi țăran*).

Horia Ungureanu

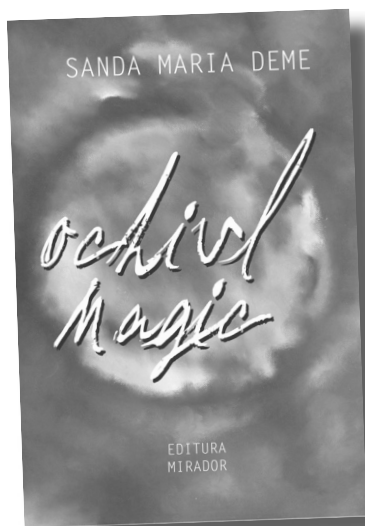
Sanda Maria Deme: Ochiul magic*

ESTE ÎNDEOBȘTE CUNOSCUȚ (și recunoscut) faptul că discipolii lui Hipocrat sunt atrași de artă, de literatură mai ales, fiind nu doar „degustători”, ci chiar creatori cu anvergură. Mulți dintre marii scriitori ai lumii au fost medici. Este suficient (și edificator) să-i amintim aici doar pe câțiva dintre ei pentru a ne da seama de imensul impact pe care l-a avut creația lor literară asupra artei scrisului: Cehov, J. Keats, Cronin, Fr. Schiler, Bulgakov, iar dintre români, V. Voiculescu, Emil Brumaru, Augustin Buzura. Poate că lucrul acesta nu ar trebui să ne mire dacă ne amintim că Asclepios, zeul medicinei la vechii greci, a fost fiul lui Apolo, zeu al muzicii, poeziei și al artelor frumoase. Inegalabilul Cehov spunea că medicina i-a fost soție, iar literatura, amantă, făcând astfel o plastică diferențiere între cele două preocupări ale sale, pledând subtil în favoarea literaturii, iar, la rândul său, Duhamel a recunoscut că medicinei îi datorează tot ce are el mai bun.

Horia Ungureanu,
prozator, Arad

*Sanda Maria Deme, *Ochiul magic*, Editura „Mirador”, 2014

Venind mai spre zilele și locurile noastre, remarcăm că Aradul a avut (și are) medicii săi cu „dublă menire”. Mă gândesc la pictorul Zeno Oarșă, la sculptorul Celus Ciobanu, la scriitorii Florin Bănescu, Mircea Jurca, Ion Corlan și, iată, la poeta Sanda Maria Deme, remarcabili cu toții atât în postura de medici, cât și în cea de mânuitori ai pensulei, daltei sau condeiului.

Comentatorii care s-au aplecat asupra primelor două volume ale poetei Sanda Maria Deme au remarcat că autoarea face „incursiuni în zona unui lirism recuperator al unor formule și stări apropiate de firescul din fiecare dintre noi”, iar „feminitatea este supusă, de multe ori, unor scrutări surprinzătoare, tensionate chiar”. Scriindu-și versurile, pare că poeta urmărește un singur scop, acela „de a se diseca sufletește, cu o îndrăzneală crudă, specific feminină”. A mai fost remarcat un plan secund al poemelor, „cel al intertextualității, al referințelor culturale, al motivelor mitologice”, plan pe care îl întâlnim și în volumul care a prilejuit scrierea acestor rânduri.

De altfel, nevoia aceasta imperioasă (uneori chiar plăcerea) de a-și sonda mereu interioritatea, cu tandrețe uneori, alteori cu amară autoironie, o găsim și în recentul volum al Sandei Maria Deme, carte care confirmă stilul propus prin celelalte dinainte, canonul propriu, cum bine spune Vasile Dan într-o recentă recenzie. Și aici, ca și în volumele anterioare, poeta își scrutează propria viață, propriile trăiri, propriile „sfârșituri amare”, folosindu-se de un organ special al ei pe care îl numește „al treilea ochi”, „ochiul violet”. Un ochi magic care poate privi,

poate scruta nu numai timpul, ci și prin „crusta fragedă” care acoperă întrebările rămase fără răspuns. „Cine sunt eu, cine ești tu, cine sunt ei” sunt întrebări care denotă o neliniștită căutare a identității feminine care suferă uneori pentru că „nimeni nu ne cheamă la război”. Iată o inedită clamare a necesității egalității de șanse în fața vieții.

Poeta își scrie trăirile, angoasele „adulmecând atent sângele trecerii”. Pentru dânsa orice schimbare este o trecere și orice trecere, un labirint sau un cerc, adică un drum fără sfârșit: „sunt în permanență într-un labirint,/ caut ghemul/ mi se dă ghemul/ ucid minotaurul cu săgeata de argint vrăjit,/ cred că ieșirea e definitivă spre libertate/ dar cad după câteva secunde de răgaz/ pe toboganul unei noi serpentine de viață”. Pare-se că „între Dumnezeu și țărână” nu există odihnă.

Dar, pentru că nimeni nu poate trăi într-o perpetuă tensiune fără să se alieneze, fără să înnebunească, din când în când poeta își acordă răgazuri, oaze de liniște, de liniștire a simțurilor, a trăirilor prin întoarcerea la pacea primordială, la simplitatea naturii. „În fiecare dimineață după raportul de gardă spitalicească”, poeta deschide „ferestrele să intre ploaia de vară/ ce erupe în spirale oranji/ mirosind a parfum de iarbă proaspăt tăiată”.

Sanda Maria Deme știe foarte bine (dar și medicul) de ce clasică normalitate poate fi anticamera nebuniei, iar viața, uneori, „pare un spectacol de balet prelungit”, adică un fel de mers pe vârfuri, pe poante, urmat de piruete, salturi și nesfârșite spagate. Timpul, implacabilă trecere a lui, o determină pe poetă să observe cum, în urmă, rămân trupuri „îmbătrânite și strâmbe”, amintind de vremea când era tânără, „cu buze de ceai neîndulcit”.

Specialistă în „trezirea la viață” (cum ironic se autoproclamă), nu ezită să vorbească despre moarte cu un ton firesc, liniștit, aproape banal. În fond, ce este moartea? Nimic. Doar „renunțarea la respirație”.

Feminitatea deplină a poeziei Sandei Maria Deme este ilustrată perfect de poemul *Destine*, pe care îmi permit să-l reproduc în întregime: „Odată când eram călători priveam lumea de sus/ cu umerii arcuiți de mirare ascultând aceeași muzică/ cu spirit latin în noi tu erai cântec și eu poezie/ acum pașii noștri nu s-au despărțit,/ dacă mă

opresc, vii după mine atent la gesturile mele./ Mă opresc unde zici tu să ne împreunăm palmele/ deși cineva mă trage de mână să ieșim din joc/ eu adorm, un mod pisicesc de autoapărare./ Nu mă supăr, nu mă cert cu soarta/ dar uneori plâng, ah plâng (aproape uitasem)/ când îmi răstorn viața și-o las să atârne pe geam./ Cu tine s-a întâmplat că mi-a lipsit curajul/ de a porunci clipei să te oprească lângă mine,/ nu pot adulmeca o soartă comună fără un risc./ În viața mea la vreo problemă/ găsesc cel puțin câte cinci soluții sau rezolvări,/ mirabil ai spune, nemaivăzut și/ predestinat te întorci căutându-ți copilăria pe străzi/ într-un mod infantil,/ de mână cu adolescența care e un cuptor fecund de lumină/ încet-încet ne-au ajuns din urmă toate expresiile celorlalți,/ o să îmbătrânim departe unul de altul,/ o să ne alungăm din minte zilnic mergând în piețe,/ nu-i nimic, nu-i nimic, în lucruri stă o tăcere de piatră,/ lucrurile nu mai au o suprafață a lor/ nu ne mai bucurăm, nu mai iubim,/ sirena salvării se pierde în lume/ și nimic nu mai este de salvat”.

Goethe spunea că ar trebui ca în fiecare zi să ascultăm cel puțin un cântec și să citim o poezie bună. Ei bine, cartea Sandei Maria Deme ne oferă din plin această ocazie.

Lucia Cuciureanu

O întrebare bună face cât o mie de răspunsuri*

ÎNTÂI DE TOATE, trebuie să fac o remarcă: la primirea cărții m-a cuprins o bucurie dulce, însoțită de o curiozitate ușor temperată, la fel ca atunci când, pe insula Ada Kaleh, Ismail îmi pregătea, cu mare dibăcie și răbdare, o cafea la nisip. Mă refer, desigur, la prezentarea grafică. O ținută elegantă**, culori plăcute ale copertelor, ilustrații/titluri/întâmpinări cu amprente umane și texturi ale lemnului nobil, oricare ar fi el. Referitor la titlu cărții, nu, nu este o carte destinată avocaților. Dar, da, e o carte cu poze superbe (grafică).

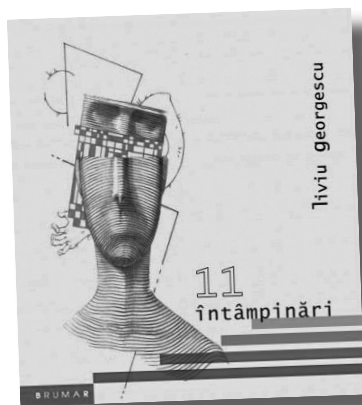
O să mă enervez dacă mă veți întreba cine e Liviu Georgescu. Vă spun foarte pe scurt: tipul e din '58, e medic la New York (plecat din '89 din România, habar n-am cum, dar bine că a făcut-o). Are o prezentare detaliată pe Wikipedia. A fost remarcat de Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Irina Petraș, Alex Ștefănescu, Daniel Cristea-Enache

Lucia Cuciureanu,
eseistă, Arad

* 11 *întâmpinări*, Liviu Georgescu, Editura Brumar, 2014, Timișoara

**Editor: Robert Șerban, Coperta: Loredana Tîrzioru, Layout: Camelia Dogioiu, Ilustrații: Stanislav Cebanenco

și alții, plus că a primit câteva premii importante.

Acum, închipuiți-vi-l pe Robinson pe insula Tortuga. Eșuat, trist, plin de îndoieli. Și cu foarte multe întrebări existențiale, începând cu deja clasică „de ce?”. Liviu Georgescu nu mizează pe răspunsuri pentru că știe foarte bine că o întrebare bună face cât o mie de rezolvări. Folosește tertipuri pe care doar matematicienii cu părul vâlvoi le folosesc, încercând (și reușind) să demonstreze o teoremă absolut

complicată prin simplitățile ei nenumărate. Mă refer la o inspirată alegorie spirituală, împănată cu vedenii, complicități, nesiguranțe. Un fel de revoltă între vibrația ființei și cosmos, între tot ce poate fi cuprins prin sintagmele forțate voit de mine „non-viață” sau „non-moarte”: „moartea lasă în urmă un gol care vibrează/ și-alină și cântă” (p.26).

Am spus că e o inițiere? Spun acum: e o inițiere în mitul căderii. „Fiindcă dacă n-ar fi o ființă căzută, omul n-ar avea nevoie de mituri”, cum bine spunea Constantin Noica. Nu vreau să complic lucrurile, dar această inițiere ar trebui să poarte, mai degrabă, numele de post-inițiere, cum ar veni, post-apocalitică.

Trebuie să-mi recunosc prejudecată fără de care nu pot merge mai departe: îmi schișasem un plan cu descoperirile mele din text. Era (este) un filon liric, altul filosofic, altul al întrebărilor (voit inocente) și, nu în cele din urmă, ca să nu-mi scape măcar un clișeu, filonul stilistic, (Doamne, era să uit de fiorul universalității). Nu pot fi despărțite. Asta e. Textele din carte sunt ca iedera. N-o poți da jos de pe ziduri fără să dărâmi zidurile. Cred că Liviu Georgescu e un bun anestezist. Pentru că pe mine

m-a anesteziat local. Hegel spunea: „între muzică și pictură există poezia, însă la un alt nivel”. Evident, unul superior. Dar ce-mi spune anestezistul? Stai liniștită, „Nu încerca să convingi, nu stăruie, fii doar forma strigătului/ pe care l-ai auzit în inimă, forma pură țâșnirii.” (p. 49).

Prin anii '70 citeam în revista „Secolul XX” despre un austriac, sculptor, care se plimba prin Viena cu niște mașini VW împodobite cu țevi și oglinzi. Concepușe și „Teoria Oglinzilor.” Mașinile se numeau „Sculpturi mobile”. Iată cum arată acestea în zilele noastre: „Smulgerea de sine în alt sine și înapoi în sine” (p. 56). Dar mai cu seamă aceasta: „Ochi liberi, fără capcane, deplini. Neîntorși/ către propria privire, spre-a o înveli în alți ochi/ mai captivi decât primii și învăluiți în mărâituri,/ așa cum ar fi o deschizătură înfundată cu ochi [...] / Căutătură cu toți ochii deodată.” (p. 41)

Uneori e Profetul lui Kahlil Gibran, care spune povești cu tâlc, dar care tace mîlc, alteori găsește acel ritm suav, liniștit și suficient de distant folosit de Mircea Ivănescu. E Liviu Georgescu.

Ionel Bota

Revelații, desteleniri, sincronii. Un isihasm al fascinației în poezia lui Theodor Damian*

LECTURA CĂRȚILOR lui Theodor Damian, acelea de poezie, este o ceremonie aparte pentru un cititor interesat de evoluțiile culturale care fundamentează biografia unui intelectual important al generațiilor noastre postbelice. Discursul liric, marcat de o înțelepciune calmă a metaforei și de lecțiuni ale confesivului, de referent memorial și puterea de a controla impresivul, enunță reperele unui univers al dezinvestirii neștiutului, al fidelităților eului față cu formula clasică și experiențele modern/postmoderne din poezia română.

Ionel Bota, es-
eist, Oravița

În 2012 apărea la Editura „Tracus Arte” volumul *Apo-faze* (150 p.), o carte excelentă mai ales pentru alte utile clarificări în legătură cu universul liric purtând marca Theodor Damian, o demonstrație utilă, care transpare din comentariile unor condeie redutabile din critica românească (Nicolae Manolescu, Alex. Ștefănescu, Mircea A. Diaconu

*Theodor Damian, *Apo-faze*, Editura „Tracus Arte”, 2012, 150 p.

dar și mulți alții), privind un adevăr, la urmasurmei: poezia lui nu e nici postromantică, nici postmodernă, el caută echilibrul în inventarul semantic și nu în clivajul stilistic iar în volumul acesta se observă un stil mult salubritat față de lampadofori, desfășurarea acelei resorbții de real între metafore e redusă la gesturi și deștelenirile moderniste au loc într-un corpus arid, dominat de un insolit proiect al simplității, garnisit cu formulele grave și retențiunea eului scriptor din poezia generațiilor mai tinere. Între fericirea mută și revelații aproape mistice, aglomerări simbolice și mijloace de exprimare clamând magnificențele lumii și omului, cartea aceasta, structurată tristadial (sunt trei secțiuni, aici: *Arșița pustiei*, *Apofaze* și *În casa fulgerului*), dezvoltă un ludic oarecum simbiotic, poemul evocă un insolit basorelief privilegiind ilusia, un isihasm (amintit și la Vasile Andru) insinuând fascinația marelui popas de la crugul mereu nerostit al veacurilor. Aproape că nu ar avea nimic spectaculos sceneria acestui imaginar dar discursul poeziei lui Theodor Damian ne păstrează în zona de supraviețuiri ale eului liric în preajma unui zid al plângerii eternizând semnele marilor adorații. Dezinvoltura decelării visului-memorie, într-unul din poeme, e temperată de mica revoltă metafizică (există o senzualitate a morții?), gest apolinic, desigur: „Așa se transformă visul în realitate/ când îl hrănești o viață/ ca pe ultimul tău copil/ ca atunci când îți construiești/ șarpele de aramă/ așteptând mușcătura celui viu/ și știind că nu vei muri/ că s-a întors înapoi drumul/ dintre cristelniță și sicriu” (*Așteptând mușcătura*, p. 35) Intempestivul e și el jucat la rulota unor desăvârșiri, antielogiul fiind aici antinomia consecutiv-

lui, așezarea în nume, adesea în numele melancoliei tragice livrată mereu la stadiul marilor contingențe. Cuvântul e lumea, universul, adâncimea, el asigură conștiința metafizică a eternei deveniri. Fără a căuta efecte esoterice, poezia exultă în acest imaginar substitutiv, e picătura de esență în izvorul creatorului imaculat. Viziunea, stanța contemplativă e arhivată în chiar miezul proiectului. De aceea o epopee a cuvântului trebuie desfășurată în marele ring al lumii-inițiere, al lumii căreia doar metafora îi mai descifrează corect trecutul, prezentul și viitorul: „Acasă este locul de unde vine/ cuvântul/ cum se naște cuvântul?/ care e pânțelele său?/ ce făcea el înainte de/ naștere?/ ce fulger l-a zămislit/ din ce hău?// Aștept și ascult/ așteptarea ca ascultare/ lucrurile toate vorbesc/ aștept însă primul cuvânt/ așa cum aștept parusia/ și dreapta judecată/ ultimul verb din gura/ Celui Sfânt/ când cuvântul devine/ cântec/ doxologie/ ca atunci când îngerul/ te poartă în cer și în iad/ și iar pe pământ/ pentru a fi gata de/ liturghie” (*Pânțelele cuvântului*, p. 76)

Cartea lui Theodor Damian consolidează opinia generală asupra liricii lui, o poezie definind stadiile de sincronitate din literatura noastră cu dinamica domeniului în lumea contemporană. Poezia lui Theodor Damian trebuie de-acum „monografată” atent cu atât mai mult cu cât scriitorul e un nume remarcabil între cei cărora cultura română le datorează ieșirea cu mai multă îndrăzneală în lume.

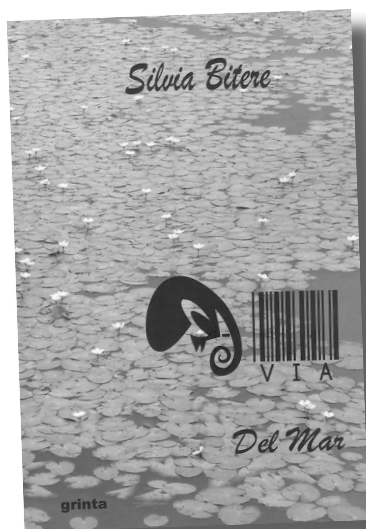
Ionel Bota

„Poezia curge vinovată până la disperare...”. Uimire și revoltă în lirica Silviei Bitere*

ÎN ULTIMII ANI, Silvia Bitere a ieșit la rampa succeselor, în lumina propriului talent, indiscutabil, dublat de meticulozitatea autorului de poezie bună de a face o necesară distincție între lectura binară a realității și „citirea” lumii dinlăuntrul ființei care scrie. De aceea au și fost bine primite volumele *De-a Caroline*, *Gri Kamikaze*, precum și prozele din *Povestiri cu scaun la cap*. Poezia Silviei Bitere e mult îndepărtată de crizismul narcisiac care nu lipsește de la case mai mari, dar opțiunea pentru ritual, severă, întreține mai ales acea vrajă orfică în regimul de-canonizant, am zice asemuind nuanțele cu marea călătorie a eului liric pe un drum anabasic.

Volumul recent, *S-Via/Del Mar*, a apărut ca și anterioarele departe de mode și clasificări, zăbava lângă „dulceața realului” și ereziile ironic-ludice devenind, aici, programate agresiuni asupra riscurilor edulcorării. În structura cărții poemul se însinuează orgolios ca produs de promoție, universul acesta liric

* Silvia Bitere, *S-Via/Del Mar*, Editura „Grinta”, Cluj, 2015, 108 p.

rezistă oricărui seism, iar cartea dovedește o minuție analitică aproape optzecistă. Toate risipirile ei sunt liminale, variante de fantezie la purtător (fantezia... vie, subliniază în incipit-ul cărții autoarea noastră), eul liric e posedat de viață sub semnul permanent al uimirii. Uimirea chiar, în lirica Silviei Bitere, e revoltă și proiecție a nostalgiei în salonul celor necesitând terapia tristeții. Gnoza texturii arată încă o dată că ne aflăm în preajma uneia din femininele veritabile ale poeziei românești din generațiile mai tinere: „am căutat tristețea lucrurilor/ să nu credeți că nu am făcut-o/ am dat de gustul ei sofisticat până la sofism/am mințit pentru tristețe/

cum se minte un copil pentru o jucărie adorată/ neavută la timp în copilărie/ am simțit echivocul acela al tristeții/ până la tristețea însăși// sunt multe momente de invidiat într-o tristețe profundă/ nu dai socoteală nimănui/ ești unic în tristețea ta ca și în adevăr/ ca și în nimicul fiecăruia dintre voi și noi// există un motiv întemeiat al tristeții/ mai bine să fii trist decât rău/ se ajunge mai repede la fericire” (*am ucis în linii mari tristețea*, p. 18).

Vectorul de-materializării are un segment eliberator, eul hăituit de angoasa existențială, oarecum resentimentar, exprimând în laboratorul unde se prepară reguli și insomnii, visuri și alchimii, vegherile trupului în ruină și o metafizică a splendorii, dar, ciudat, perspectivând aproape la un mod blagian semne ale trecerii. Așa se descifrează și secretul vieții, și secretul iubirii, și bunul, și răul, și aurul, și cenușa. Prin poezia sa, Silvia Bitere face o reverență lumii de la înălțimea Sionului său de memorie arzând sensurile vechi, asimilând sensurile noi, adăpostind în matrice extazul și revelația, logosul și magia textului. Ea se ferește și de ispitirile melanjului discursiv care

pot deveni retorism calp, scena poeziei sale e populată cu experiențe cognitive (nu experimentalisme de orgoliu), reflexivul e nuanța dominantă, immanentul e în dezechilibru cu resorbțiile realului și poezia curge vinovată până la disperare în retortele marelui absolut: „nu mai avem timp pentru bună ziua stigmații mei/ răstigniții mei buni și umili/ nici nu mai vreau să dau bună ziua la păsări/ e mult timp de când harta a rămas intactă/ caut oameni vii cărora să le povestesc orice/ care să fie șezători de origine șezători/ plictisiți de trai dar dornici să asculte povești/ consider din start că am poveștile cele mai bune/ sunt ieftine netipărite/ amintirile sentimentele nu se pot tipări/ alunecă litera din tipar/ risipă de plumb și aripi// gândesc abstract aș spune incomod/ șansele de a îmbătrâni nu există pentru mine/ ele se nasc și rămân undeva suspendate/ între cred și chiar se întâmplă// copiii sunt chemați la rugăciune/ deodată se face liniște în cuibul cu păsări/ ne rugăm în ordine alfabetică/ așa cum nu se moare/ și atunci știu că am un rost aici/ sub unghia asta mică doctore/ vezi tu chiar aici” (*chiar aici doctore*, p. 92).

Cu, deja, un pluton de critici atenți și exacti în opiniile despre poezia sa, cu alura ne-demantelată încă a tinereții creatoare și entuziaste la butoniera evenimentelor provocate în lumea literară de apariția cărților sale, Silvia Bitere e deja un nume valoros în inflația autorlâcului de la noi. Cu siguranță, nu va fi nici pentru noi comentariul de azi singura zăbavă asupra acestui interesant și autentic univers liric.

Constantin Butunoi

Paradoxul ca lege de bază*

PÂNĂ LA ÎNTÂLNIREA CU *3/ neștiute*, volum apărut la Editura „Ramuri”, Craiova, 2015, nu știam nimic despre Ara Alexandru Șişman. Din CV-ul, atașat cărții, am aflat că este născut în București în 1951 și că este absolvent al Facultății de limbi orientale.

A părăsit România în anul 1983, în urma persecuțiilor politice la care a fost supus, stabilindu-se în Franța, la Paris.

Constantin Butunoi,
poet, Arad

Debutază publicistic în anul 1975, sub pseudonimul Alexandru Romașcanu, în revista „Luceafărul”, cu cronici literare, iar cel editorial se produce în anul 1997, cu volumul de versuri „Triptic, Editura „Arhipelag”, Târgu-Mureș.

Cu noua apariție editorială, el se arată ca un disident de la formula consacrată a generației optzeciste, căruia i-ar aparține de drept. El joacă între rigoare și explozia imaginarului, în cele 143 de texte numerotate (cifrele țin loc de titlu), fragmentate și cu sincope, pare inepuizabil. Cităm

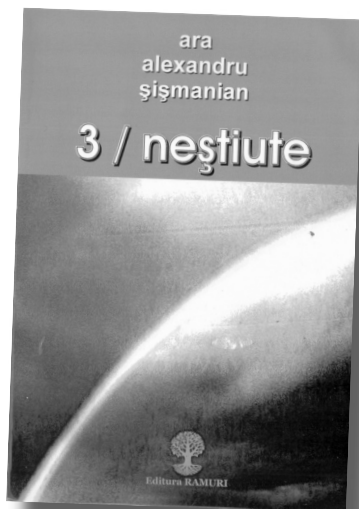
*Ara Alexandru Șişman, *3/ neștiute*, Editura „Ramuri”, Craiova, 2015

la întâmplare: „vidul anxietății se umple de îngustimi delicvescente” (p. 17), „fețele risipite, noaptea, schelălăie uneori ca niște flori-ale-lunii – schelălăie prin paloare” (p. 21), „bărci de abur ne plimbă atunci undeva prin străfundurile aerului” (p. 43) și „minte ți se umple deodată de reamintire și de reuitare – fereastră răstignită de un dublu vânt” (p. 59)

O întregă pledoarie filozofico-metafizică se dezvoltă în paginile cărții, susținută de piloni livești și mitologici, legea de bază părând să fie paradoxul: „apa e o premoniție pe care o visezi dizolvându-te. ceva se deschide în trupul tău și începe să-ți plutească-n privire. Inima însăși ți se varsă – răsturnată de o incredibilă stare de imponderabilitate.” (43) și „străină peste tot în împlinirea pe care o contemplă abolind-o – limita dezvăluie-n neant ochiul orb ce ne citește și zâmbește.” (p. 73) sau „zer0 e o limită ce nu delimitează – un ou al nimicului” (p. 19)

Multe dintre fragmentele din care sunt alcătuite textele pot să fie poeme de sine stătătoare: „tristețea ca o armată de gheață în retragere” (p. 29), „amurgul melancolic ca o sirenă de fabrică” (p. 39), „ploaia spălînd aerul de clipe – vărsînd oglinzi pe asfalt” (p. 133)

Cartea are o alcătuire ciudată, fiecare pagină conține un text, care se vrea poem deși, ideatic, coerența lipsește de cele mai multe ori. Textul nr. 75, de la pagina 85, începe cu o imprecizie pe care nu-mi permit să o redau, m-a pus în mare încurcătură; pentru înțelegerea motivului citez câteva fragmente: „cu erupțiile tale supraeliptice asemenea unui nor cerebral străfulgerat de convulsii”, „vidul monoschizofren dansează pe coarda incasabilă a

infinitalui”, „ lumina sapă întunericul și țipă în rănilor lui un drum pentru paloarea străină” etc.

Simbolistica densă și tușa suprarrealistă destul de frecventă dau textelor un pronunțat caracter ermetic: „ochiul unu e al lui nimeni – și ochiul doi e tot al lui nimeni. privirea lui nimeni e styxul – iar bărcuța albă e sufletul fragil al lui nimeni ce intră și iese din nu se știe unde spre nu se știe unde.” (p. 105) sau „cresc pe dinăuntru pînă pier și înăuntru se preschimbă în afară” (p. 42)

Excesiva metaforizare, precum și forțarea sintactică și semantică, fac ca discursul poetic să devină prolix și de aici dificultăți în receptare: „plantele adânci ale obscurului se preschimbă-n magneți – ce te doboară cînd nu le poți traversa cu respirația.” (p. 65) sau „ubicuitate cu buton – placă turnantă onirică” (p. 119), de asemenea lipsa fiorului și a trăirii diminuează substanța lirică cu impact negativ asupra cititorului.

Pretenția autorului, care, de altfel, face dovada unei culturi remarcabile, de a descoperi toate „neștiutele”, pare să facă mai mult rău decît bine demersului său poetic.

Constantin Butunoi

Recuperând timpul pierdut*

DE LA DEBUTUL EDITORIAL, care s-a produs în anul 2007, cu volumul de versuri *Întrebări de toamnă*, a publicat, parcă încercând să recupereze întârzierea mare față de generația sa, în fiecare an câte o carte de versuri, reușind cu *Zețarul*, editura „Mirador”, Arad, 2015, o nouă apariție editorială, tot în 2015 a publicat și *Reflux*, aceeași editură.

Debutul său întârziat nu l-a împiedicat să colaboreze la diverse reviste de cultură, „Arca”, „Apostrof”, „Luceafărul” etc.

Lazăr Magu scrie o poezie de factură clasică, cu abilități prozodice remarcabile amintind de clasici, miza fiind melodicitatea și oralitatea iar sonetul fiind forma predilectă: „Fiind peltic și-n mare grabă/ vine an de an și-ntreabă.../ Însă timp nicipând nu are/ de răspuns la întrebare” (p. 43) sau „Mi-a intrat azi-noapte cineva-n grădină,/ cu un tanc cu țeava plină de rugină/ și a tras o brazdă peste grâu și flori.../ Zarea a umplut-o toată de fiori.” (p. 58)

*Lazăr Magu, *Zețarul*, Editura „Mirador”, 2015

Sunt abordate o diversitate de motive în cadrul unei largi tematici; toamna plină de galben când „Prin țară trece un artist fatal/ care lucrează în acuarele.../ Azi a vărsat o tonă de vopsele/ peste coroana crângului din deal.” (p. 5); „biblioteca ține-n viață idealuri,fapte, vise...” (p. 13); despre viață și moarte: „De cum calcă-n dreptul porții,/ viața poartă semnul morții” (p. 71); marea obstrucționată de țarm: „Se zvârcolește marea, profund întăritată,/ spunând că fără vină a fost încătușată” (p. 42); toamna e prezentată în imagini dure: „Prin crânguri se aud lupii cum umblă,/ la beregata porcilor mistreți” (56); imprudențele tinereții ajung la de-

contare: „Plătind tribut uitării, o temniță-am zidit.../ Ne-am îngropat de tineri dar încă n-am murit” (p. 76); în căutarea unui topos ideal face apel la mitologie și imploră divinitatea: „Ne-am rătăcit, probabil, în golul din Geneză/ și nimeni nu ne-arată pe unde să ieșim./ Îl chem cu rugăciune pe îngerul Antim,/ să vină, să ne scoată din alba anamneză.” (p. 37); ironizând lăcomia și nesăbuiința oamenilor: „Lăsați-i morții puțin cărbune,/ cât pentru un calorifer” (65)etc.

Prin tematică, prin abordarea stilistică și prin limbaj, poezia sa se situează în zona premodernă, de unde și aerul ușor desuet ce adie prin pagini: „S-au vestejit și flori, și cruci/ în vechiul cimitir din deal/ și, ca-ntr-un burg medieval,/ morții privesc printre uluci” (p. 62)

Când părăsește rigorile prozodice și apelează la alegorie și parabolă, lumea poeziei sale, blândă și liniștită, ce pare să curgă spre nicăieri, devine fosforescentă, animată și provocatoare ca în: *Tata și-a pierdut răbdarea* (p. 74),

Tăietorul de iarbă (p. 75), *Zambezi* (p. 82), *Terminarea războiului* (p. 77) din care citez: „Într-o zi am fost surprins de aviație/ și a urmat un bombardament liniar/ cu bulgări, cu flori și cu lacrimi” sau „...Atunci am observat/ că tata a ieșit din rând și s-a dus/ să cânte dintr-o aripă de pasăre, pe deal.” (*Tata și-a pierdut răbdarea*) . Apelând la suprarrealism imagistica sa capătă strălucire. Poemul *Agricultură alternativă*, care ar merita un comentariu separat, alături de cele citate mai sus, par să deschidă o nouă cale pentru creația poetică a lui Lazăr Magu.

Nici de această dată, Editura „Mirador” nu se dezmințe prin execuția tehnică, fără cusur, a volumului.

Petre Don

Timpul ca o durere fizică*

AM ÎN FAȚĂ CARTEA *Clepsidra de cuvinte* a poetului, scrisă, gândită și simțită sub imperiul timpului. Unul interior.

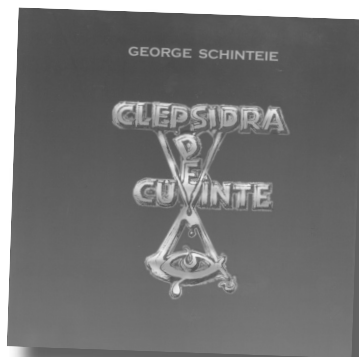
Poetul a debutat în anul 1976 cu cartea *Ochi de mesteacăn* la Editura „Litera”, București. Era o editură (singura din țară) la care autorii trebuiau să-și achite cheltuielile tipografice, editură la care apelau îndeobște autorii respinși de editurile oficiale, de stat. Cartea lui George Schinteie a făcut oarece vâlvă la vremea aceea, fiind bine primită de gustătorii de poeme, fie ei cititori sau critici. Cum de altfel au făcut vâlve și alți autori care au apelat, ca un gest de răzvrătire, la Editura „Litera”. Vezi, de exemplu, volumul colectiv *Cinci*, unde au debutat viitorii optzeciști: Romulus Bucur, Bogdan Ghiu, Ioan Bogdan Lefter, Alexandru Mușina și Mariana Marin. Viitoarele nume grele au făcut chetă cu bursele de student și și-au scos o carte de istorie literară...

Petre Don,
poet, Arad

* George Schinteie, *Clepsidra de cuvinte*, Editura „ArtPress” Timișoara, 2013

Revin. După debutul din 1976, George Schinteie s-a autoexilat în tăcere peste zece ani, până în anul 2008 când și-a publicat două volume aproape simultan: „Ninsoare cu ochi de femeie,” și „Poeme într-un vers”, ambele la Editura „Eubeea” din Timișoara. Apoi, iar: până la prezentul volum de poeme, *Clepsidra de cuvinte* apărut în 2013, nimic!

Precum se vede, timpul este un element vital în tematica literară și viața poetului. Parcă se ceartă mereu cu el până la epuizare, până la desființare: „Până când oamenii de/ Zăpadă/ Din deșert/ Încep să vorbească,, (Stare).

El simte timpul palpabil, dureros aproape „...zăboveam fără timp într-o așteptare/Până *mi se făcea frig în urechi/ Și alt anotimp diferit de cel pe care-l/ trăiam cu sufletul/ Mă muta în vârstă,, (Altar de respirați).* E un regret, o sentimentă a zădărniceii trecerii, chiar: „Am împachetat munți de amânări/ În tinerețe și mai apoi/ Și n-am fost chibzuit cu risipirile/ Deși rătăcirii destule/ Mă avertizau să cobor în real,, (Uitam să mă caut).

Nostalgiile copilăriei ca o regăsire a acelui sine complet doar în întregul timpului trăit și rămas nemurit se regăsesc în delicate versuri precum „Plânsul deslușit revărsa ghimpi/ Peste toate previziunile ursitoarelor/ Bulversând conturul cărării de viață/ Și așeza împlinirile-n piramidă/ Cu umbră cu tot”. (*Sufletul unui copil abandonat*); sau „Vârstele anotimpurilor uitate/ Se succed în memoria copilului/ Cu viteza vântului ce împinge/ Corăbii-biserici spre nicăieri.” (*Cuvinte supraviețuitoare*). De-a dreptul dureroase sunt și momentele ieșirii din copilărie întrucât „Tata mă purta de mână/ Ca pe o umbră prin/

Măruntaiele timpului/ Și mă pregătea cum să întâmpin/ Clipa în care devin bărbat/ Fără să mă doară.” (*Umbra ceasornic*).

Iubirea, singurătatea, căutarea identității sunt teme regăsite în această carte a maturității lui George Schinteie, poet despre care Adrian Dinu Rachieru spune cu inspirație în Postfața cărții: „În totul, *Clepsidra de cuvinte* dă seama de harul vitaminizat al unui poet circumspect cu sine și cu gena sa lirică.”

Nu pot încheia aceste cuvinte despre *Clepsidra de cuvinte* a lui George Schinteie fără a nu remarca performanța deosebită a cărții ca obiect tipografic, plastica paginării și conceptul grafic semnat de Valeriu Sepi, ceea ce ne face să credem că este un adevărat artist în acest domeniu.

Mircea M. Pop

Un poet bilingv*

SEXAGENARUL POET ȘI TRADUCĂTOR Eugen Doru Popin, originar din Banat și stabilit în Germania, în landul Bavaria, în apropiere de München, de unde editează împreună cu un alt poet și traducător, Andrei Zanca, revista de cultură „Alternanțe”, este autor a numai puțin de 16 volume de versuri în română (majoritatea), dar și în germană (patru) sau bilingve (*Living-room cu scară interioară/ Living-room mit Innentreppe*) sau chiar în ediție trilingvă (*Ton demi-mot*, ediție română-franceză-germană”, Paris, Editura Berenice, 2009). Acesta este prezent cu un nou volum, *Convergențe**, care însumează 77 de texte, dintre care 67 tristihuri (fără titlu) și 10 micro-poeme cu titlu.

Caracteristica principală, alături de sensibilitatea și vibrația lirică în fața naturii și a vieții, o constituie conștiința zicerii lui Euge D. Popin.

Dacă unii confracți mai tineri suferă de logoree verbală, Eugen D. Popin rămâne – în toate volumele – același, el încearcă să spună cât mai mult în cât mai puține cuvinte.

Mircea M. Pop,
poet, traducător,
Heidelberg, Ger-
mania

*Eugen D. Popin, *Convergențe*, Editura „Limes”, 2014, 85 p.

Între stihurile sale, centrate pe aspecte din natură, în bună parte micro-pasteluri, sunt prezente cele patru anotimpuri care se succed ciclic, poetul fiind impresionat de toamnă (cinci tristihuri) și mai ales de iarnă (12!).

Am reproduce câteva dintre acestea: „fulguie lin –/ felinarele pâlpâie/ aseme-nea lunii”, „cătunul e troienit/ anul pe terminate –/cerul același”, „peste câmpuri/ colindul fulgilor –/ lună plină”.

Micropoezia care dă titlul volumului sună astfel: „graurii/ sporăvăiala lor/ infernală/ zorile/ briza dimineții”.

Matsuo Basho, dascălul spiritual al poetului, apare și în acest volum: „unde-va în absolut/ estompat/ impenetrabil/ însoțit de umbre orfane/ Matsuo Basho” („alteritate”).

Departate fiind de plaiurile natale – nostalgia își spune cuvântul: „amurgește –/ pe coșul casei părăsite/ clămpănesc cocostârci”.

În concluzie, un volum memorabil din toate punctele de vedere, care se cere citit și re-citit cu multă atenție, fiecare nouă lectură aducând valențe noi, nesesizate anterior.

Constantin Dehelean

Despre libertate (!)

AM PUS INTENȚIONAT, în titlu, între paranteze, semnul exclamării. În textul titlului semnul subliniază, o dată în plus, gravitatea și greutatea, precum și semnificația termenului și a conceptului de „libertate”. Pentru mine, cel care se încumetă să reflecteze asupra acestui deziderat, libertatea devine un subiect permanent de reflecție. Între concept și starea de libertate, este foarte greu, dacă nu imposibil, să te așezi, aceasta dovedind plenaritatea, dar și plenitudinea, atât a conceptului cât și a stării de libertate.

Libertatea de a face un lucru, sau de a nu-l face, nu este o opțiune. „Constrângerea” la libertate, extincția la aspirația plenară a libertății, ne duce până acolo încât „devenirea” libertății ajunge a fi o sclavie a pasiunilor noastre.

„Alegerea” drumului către libertate, fanatismul aces-teia, secondat de un anumit scepticism, fac „cărarea” plină de sinuozități și de im/previzibilități. Îndoiala

**Constantin
Dehelean,**
eseist, Arad

firească a omului față de drumul ales, neliniștea ființială, vibrează puternic într-o luptă, într-o încrâncenare, ca într-un pas al desprinderii de sclavia destinului. Libertatea este, până la urmă, ceea ce avea predestinat adamicul *homo*, înainte de a fi om pur și simplu. Aspirația permanentă, eternă, face din libertate un ceva care s-ar putea să nu fie atins niciodată.

De aici și opinia că omului îi trebuie atât de puțin ca să se apropie de libertate. Și implicit să se apropie de nucleul libertății care este fericirea... Multe dileme!... Pofa animalică poate deveni aspirație umană. În lăcomia noastră de a ne așeza cât mai aproape de pedestalul libertății, străbatem drumuri și scări necunoscute. Mulți filosofi și moralști, porniți pe aceste drumuri și scări, constată că, la finalul urcușului, nu găsesc decât un miraj. Fata morgana „saltă” miraculos către alte pedestale, care generează alte lumini, alte orizonturi miraculoase.

Infinitul!, acesta este drumul către libertate!

În perimetrul dintre dorințe și împlinirea lor, omul (evident o entitate spirituală) devine din ce în ce mai „însetat”. Pe parcursul drumului către aceasta, o altă libertate, transcendentă, dar și immanentă, în aceeași măsură, se arată la orizont. Un carusel învărtit de aspirații, de neliniști la fel de transcendente și de imanente, „îndeasă” tot mai numeroase condiționări și neliniști în suma întrebărilor și a dilemelor ivite pe parcurs. Multiplicarea la nesfârșit dovedește că mintea omului, iscoditoare și neliniștită, este atât motorul cât și combustibilul care construiește drumul spre Înainte.

Neliniștile, nemulțumirile noastre, pot fi duse însă și spre fundături. Decăderea morală și spirituală a societății a dovedit că pot exista hiatusuri, relocări de energii, reevaluări de concepte și de unelte. Sfinții Părinți, pornind de la analiza „libertății biblice”, ne avertizează că patimile (libertățile exacerbate) micșorează omului gradul de libertate. Libertatea tonifiată de dorința fizică, dar și spirituală, pierde din idealul ei mistic. În urcarea pe treptele acesteia, noi oamenii vom renunța

până la urmă la anumite fapte, devenite reziduale, pentru a câștiga noi spații în acest timp al implacabilului. Ne vom bucura, este necesar, de treptele cucerite la momente date. O dată cu bucuria cuceririlor se naște, firesc, o nouă luptă, poate și mai grea decât prima. Libertatea devine astfel un ideal...

Cealaltă alternativă este a renunțării la orizontul necunoscut. Înfrânarea, drumul către libertatea interioară, nu sunt alternative ale aspirației, ci „urcări” în sine. Interioritatea este a doua cale. Certitudinea sinelui este un alt soclu al libertății. Sinele, cunoașterea lui, este calea prin simplitate. În acest alt cosmos, lucrurile reci, conturate de concret, sunt de prisos. Aspirațiile au alte dimensiuni. Cosmosul interior, este un „*alter ego*” al meditației, al efemerității. Atemporalul, spațiul interior, înalță „în sine” pe om. Pitagora, stoicii, Socrate, Seneca „purtau” umanul în „cetatea interioară”. Este bine de știut că aspirația întru libertate nu se poate declanșa decât dacă omul nu parcurge în paralel și drumul către sine. Acceptarea sinelui, condiție *sine qua non* a identității, generează individualitatea.

Acceptarea individualității, a adevărului concret, este punctul de plecare pentru construirea societăților. Oamenii devin un binom (sinele + cetatea). Tocmai de aceea Libertatea este o construcție socială. Omul – „animal social” – trebuie să se fixeze într-o altă entitate, și anume „ceilalți” împletită cu ceea ce este „sinele”.

Libertatea, devenind un liant între „sine” și „societate”, devine cheia tuturor lucrurilor.

*

În Vechiul Legământ (Exodul) libertatea tribului, animalizat de robie, se transformă, prin „porunca” lui Dumnezeu într-un ideal vag, plutind peste turmă, peste încercările prin care trece poporul; „vămile pustiei” generează zvârcolirea umană, încă nedesprinsă de rănilor celor care acceptaseră biciul robiei. O robie congenerică. Omul adamic era aproape mort. Va mai dura până să se nască a doua oară. Moise „sacrifică” turma îndobitocită, fără aspirații și fără idealuri. Rătăcirea

prin pustiul fără orizont este emblematică. Omul Adam pendulează pe o traiectorie viață – moarte – viață.

Tatăl, autoritar, „poruncește” libertatea. Peste milenii, Omul Nou-lui Legământ realizează că „asprimea lui Dumnezeu este mai gingașă decât blândețea omenească, iar constrângerea lui este libertatea noastră” (C. S. Lewis). Țara Făgăduinței este libertatea însăși. Cei patruzeci de ani parcurși prin deșert sunt un calvar. Aspirația spre zenit, frângerea lanțurilor, sunt, alături de călăuzitorul Moise, „agenți ai libertății” (G. Liiceanu).

Drumul spre libertate este acela al flămândului nemâncat. Un nou început, un nou calvar, generează un alt început, un alt calvar. Drumul prin pustie nu are tăgada interiorității. Turma se comportă ca un roi de albine dus, încă nu se știe către ce, de o matcă – Cuvântul Tatălui. Sinele încă nu este întrupat. Moise este doar un stindard, o călăuză. Destinul implacabil, venit de undeva de Sus este cel care se revoltă. Rătăcirea omului oblădui de destin este calvarul pe drumuri nebătătorite spre o „Lume nouă”. Individul încă nu e născut în Exod. Frământarea gloatei animalice încă nu lasă să se vadă Orizontul și să se nască Omul. În singularitatea lui, Moise nu are puterea să genereze alți „agenți ai libertății”. Aceștia vor trebui să se nască în timp. „Istoria libertății este un raport subtil între puțini și mulți.” (G. Liiceanu)

Când cei puțini, care vor veni – vor adăsta, din viitor – vor deveni Oglinzi pentru semenii lor, oamenii vor „accesa” prima, și cea mai importantă treaptă a libertății, și anume ADEVĂRUL. Călăuzirea prin deșert de către Unul se finalizează prin găsirea Adevărului – și acesta – revelat prin rătăcirea turmei prin Pustiu. Libertatea Adevărului este primul ideal major al umanității. Evanghelistul Ioan va spune peste veacuri: „Veți cunoaște adevărul și adevărul vă va face slobozi”.

*

Până astăzi, istoria Omului este o pendulare, uneori dezorientată, pe cărarea spre Adevăr. Libertatea acestuia se conturează prin puterea lui, a omului, de a afla adevărul. Adevărul este libertatea în Sine. În

măsura în care acesta se multiplică într-o masă consistentă, adevărul devine înțelepciune. Parcursul umanității, în timp, dă lecția libertății prin prisma înțelepciunii generatoare de putere.

Inițiator a unei alte parcurgeri, prin alt deșert, a unei alte tentative de exod, prin revelarea unei alte trepte de revelare, este Socrate. Acesta își îndeamnă discipolii pe cărările spre libertatea individuală. Îndemnul lui Socrate se adresează „indivizilor”. Turma va rămâne în urmă, sau se va dispersa. Se va perima de la sine. Grecul are în vedere „valorile morale”. Iluminarea lui vine din orizontul, din perspectiva unei alte lumi, Lumea nouă .

Iubirea, un alt corolar alături de Adevăr, construiește Binele. Iată că cele trei cărămizi ale viitoarei construcții care se va zidi – libertatea în sine – și care formează unghiuri și repere, altele, prin care Omul devine LIBER. Prin ADEVĂR, IUBIRE și BINE se va construi DREPTATEA.

Adevărul, Iubirea, Binele și Dreptatea vor fi, spune istoria, noduri prin care se vor naște acum, odată cu individul, cele patru puncte cardinale ale Libertății.

Iluminatul Socrate se expune în fața gloatei, a turmei. Pentru a dovedi că noul lui edificiu este primordial, renunță cu seninătate la lume, la lumea trivială, veche, fără orizonturi, pentru a deveni nemuritor, mai apoi, prin discipolii lui, într-o lume nouă. În fapt, nemurirea lui este firească. Ființa lui devine, iată, un „agent al libertății”. Ca reformator spiritual, Socrate a fost privit cu rezervă. O stranie coincidență între el și Moise este că societatea (în formare) nu realizează imediat mesajul lui. Primit cu îndoială, mesajul se coagulează prin discipoli. Începe, pentru umanitate formarea elitelor ca „agenți al libertății” (G. Liiceanu). Contemporanii acestuia, pe lângă admirație, îl înconjurau cu neîncredere, cu ironie, cu teamă. Acestea erau stările descompunerii lumii vechi.

Un anumit fel de nebunie definește la Socrate un alt mod de a gândi, un alt mod de a înțelege lumea, și de a se înțelege pe sine. O „nebunie” revelată. O răsturnare a modelelor anterioare (aidoma spargerii idolilor

din pustia lui Moise) fac ca aura lui Socrate să fie definită ca „nebunie”. Nebunia lui era o formă de tranziție între cele două lumi. Dar, încă în epoca lui, nebunia era socotită de origine divină („theamania”), alternând când „ca un dar”, când „ca o pedeapsă” trimisă oamenilor de zei. Această dublă polaritate o regăsim transferată din vremea Exodului (Moise ia, adeseori, imaginea unui nebun în fața turmei) și la Socrate și, mai târziu la Sf. Pavel. Răbufnirile lui Socrate sunt efectul nevoii de libertate. „Daimonionul” socratic este plenitudinea unei nevoi plene de libertate. Totul formează un nod primordial, care se cere a fi generatorul libertății omului.

Prin psihicul lui, Socrate ne duce spre înțelegerea profundă a persoanei umane. Cunoașterea (și, implicit, cunoașterea de sine) duce la fericire. Pentru Socrate, fericirea dată de cunoaștere nu este o calitate a ființei umane, ci calea care conduce la dobândirea virtuții libertății.

Toate „căile” parcurse de Om nu sunt altceva decât dorința, veșnic neîmplinită, către libertate. Lumea precreștină este „bântuită” de dorința de libertate într-o derută ascendentă. Vor mai trece secole până când sceptrul și stindardele libertății vor flutura printre oameni. Vor veni noi confruntări în lumile, și între lumile, care încep a se forma. Vor mai trece secole până Fiul Omului, Noul Adam, va răscoli letargia și ipocrizia vietăților care, în timp, vor forma Cetatea, himere care vor bântui omenirea în drumul ei către mirajul libertății.

Adrian Lăcătuș, *Experimentul literar în proza românească postbelică și contemporană. O perspectivă cognitivă și comparată*, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013

Lucrarea universitarului brașovean Adrian Lăcătuș, *Experimentul literar în proza românească postbelică și contemporană. O perspectivă cognitivă și comparată* se remarcă prin precizie și originalitate. E vorba de un studiu realizat în cadrul proiectului „Valorificarea identităților culturale în procesele globale”. Studiul oferă specialistului un interesant raport al ultimilor două decenii de comunism românesc. Folosind o bibliografie actualizată din domeniul literaturii și al filosofiei, specialistul în modernitatea conservatoare europeană face o analiză succintă a prozei experimentale românești a anilor '80, pornind de la teoria estetică a lui Adorno, aplicată literaturii estului european. Autorul se ghidează după caracterul istoric și după ideea autonomiei în artă a unor opere, care au traversat ideologia unui comunism tolerat și parțial recunoscut de democrațiile occidentale. Ilustrând cu ideile unor opere ale lui Peter Esterhazy și Herta Müller, dar și cu unele derivate din proza lui Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun și Gheorghe Iova, autorul studiului percepe literatura experimentală drept „o artă combinatorie evazionistă” care ne relevă prin conținutul și ideile sale „specificul ireductibil al unei experiențe istorice neasimilate și remanente”. Evident că autorul nu putea ocoli raportarea experimentului literar la ideea unui postmodernism românesc, („niciodată suficient definit”) prin studiile lui I. B. Lefter, Magda Cârneci și Mircea Cărtărescu sau Alexandru Mușina. Miezul demonstrației îl constituie capitolele referitoare la proza lui Gheorghe Crăciun („Sensul experimentului în literatura lui Gh. Crăciun”), Gheorghe Iova („Experimentul în plină desfășurare”) și la romanele scriitorilor germani din România („Romanul comunității și proza individuației. Tensiunile autonomiei în romanele scriitorilor germani din România”). Nu putem

ignora paginile referitoare la criticul Cornel Ungureanu, considerat „un model al abrodării periferiilor literare” și inițiator al unui „poli-centrism cultural” în cadrul manifestărilor proiectului timișorean „A Treia Europă”.

(****)

Ștefan Ciobanu, *de-a bușilea prin aer*, Editura „Tracus Arte”, 2013

Ștefan Ciobanu scrie o poezie simplă, cu subiect și predicat, cu inser-turi suprarealiste. Rimbaud, Tzara și Breton îl călăuzesc familiari. E un bun povestăș care s-ar putea să evolueze spre proză (criticul Felix Nicolau a remarcat frecvența verbelor și dinamismul discursului) dar până una-alta ne poartă cu imaginația lui provocatoare de-a bușilea, prin aer. Sau prin miraculosul satului copilăriei, prin labirintul mare-lui oraș, în autobuze, prin baruri, prin stații de metrou și prin blocuri (u)bucureștene, prin realitatea prin care trece precum peștele prin apă, înregistrând meticulos o reprezentatie minimalistă. Poetul e un mize-rabilist decent („viața este un căcat cu multe uși dragii pământului”) din ariergarda oștirii basarabene a poeților înzestrați cu talent și fan-tezie care, la al treilea volum, calcă vârtos pe propriile picioare. Nu știu de ce îmi aduce aminte de nihilismul debutantului Baștovoi. Pușchea pe limbă!

Redăm un scurt autoportret: „în fiecare dimineată/ sunt cu un soare mai aproape de moarte/ din acest straniu corp/ mă privesc în oglindă și-mi văd în spate/ ucigașul”

(***)

Virgil Todeasă, *surâsurile realului*, Prefață de Aurel Pantea, Editura „Brumar”, 2013

Cu gândul la iluzii și la construcții abstracte, Virgil Todeasă explorează realitatea cu ochiul deformat de lecturi al unui Don Quijote ardelean. „Notațiile sale poetice reprezintă, în fond, forme ale unei confesiuni discrete, vecine cu timiditatea”, scrie Aurel Pantea în prefață. Doar că el nu-și ia lumea în cap, nici nu o traversează precum un cavalier

rătăcitor, ci o reorganizează după chipul și asemănarea melancolice și timidei sale figuri. Volumul începe cu un poem al luptei spațiului cu timpul unde poetul își valorifică pasiunea pentru cunoașterea până la orbire și negație. În contrast cu acest poem al deschiderii cosmice intitulat *Tunelul timpului, orbul*, poetul plasează pe aceeași pagină un scurt poem al închiderii într-o lume/ închisoare a realului imediat unde îl ia ca martor al revelației chiar pe Dumnezeu. Într-un splendid poem, *Șoareci și litere* care ar fi putut da numele volumului (*surâsurile realului* e oarecum caduc, neinspirat) poetul empatizează cu micul mamifer prins în cursă pe care îl numește „cittitorul în stele”. Simplitatea expresiei coboară până la forme concentrate cum ar fi haiku-ul iar această notație cerebrală a lumii provoacă o altă lectură mai profundă, mai pură.

„bun și trupul acesta/mai dă și el câte-o satisfacție// el, trupul, este îngrijitorul, arivistul// spiritul nu prea are viitor,/ pentru că el nu suferă de foame// el, spiritul, nu știe ce va fi sau cine este/ în schimb trupul își cunoaște destinul implacabil// deci, trupul din tenebrele lui știe/ iar spiritul cine mai știe ...” (*Trup și spirit – cine știe*)

(***)

Andrei Velea, *Lumea e o pisică jigărită*, (poeme) Editura „Brumar”, 2013

Odată cu publicarea acestui volum, al treilea din cariera literară a lui A.V., poetul gălățean vine fără complexe dintr-un domeniu extra-literar – lucru care la prima impresie îl avantajează – , el scrie apăsător și sceptic poemele *vechi nouă* ale generației sale. Face parte din stirpea nihilistilor, gen Marius Ianuș și Mihail Gălățanu pe care îi rescrie copios, după chipul și asemănarea sa de fiu de oțelar, călătorește în lupta cu verbul. Reușește să confecționeze un discurs abrupt și destabilizant în care combină „un minimalism bine temperat” (M. Gălățanu) cu o poezie a concretului și banalității (Florin Iaru) de bună calitate, în burduful de câine (cinism și scepticism tineresc!) al unei nerușinări, ridicate la gradul de nouă simțire. Într-un astfel de univers în care „logica/

e un pachet de țigări/ strecurat de prieteni/ pe sub gardul spitalului de psihiatrie” iar „luciditatea/ e un caz particular/ al unei come de sevraj/ când s-a întâmplat ca în loc de alcool/ să fie apă chioară”, întâlnim portretele prietenilor din salonul de psihiatrie alături de poeme sarcastice precum *sufletul românului* sau *morțile babei vera*, ca să nu mai vorbim de *un poem sublim devastează orașul*, de viziunile din spatele parbrizului sau de poemul agnostic *cu hristos în alimentară*. Aflat într-o poziție teribilistă și anticalofilă („poezia nu a însemnat niciodată mare lucru”) el a rupt orice legătură cu misterul și metafizica și scrie poeme de ocazie (dedică un poem unei prostituate, marelui masturbator, vecinei de vizavi sau chiar lui kim jong-il) sau încearcă să țină o *lecție de economie a sufletului*. Poemele sale câștigă în profunzime când poetul apelează la o realitate paralelă sau când își provoacă imaginația și experiența psihedelică. Așa cum ne avertizează moto-ul voltairian, poetul reușește să demonstreze, într-o formulă proprie, cât de relativă e frumusețea și valorile la care te raportezi:

„Un poem sublim devastează orașul,/ apucă asfaltul și-l scutură/
ca pe o carpetă de praf// mașinile sar precum scamele/ și nici un
asigurator nu mai oferă despăgubiri//un poem sublim scoate țevăraia
orașului la suprafață/ de miroase în asemenea hal,/ încât însuși bacovia ar duce mâna la nas/ și ar exclama „pute!”// smulge coșurile
furnalelor,/ azvârle cutii goale de bere și coji de semințe în ele,/ ia gazonul
stadionului central/ și-l folosește drept șervețel nazal” (*Un poem sublim devastează orașul*)

(****)

Ion Oprișor, *trădarea îngerilor*, (poeme), Editura „Brumar”, MMXIII

După câteva volume de versuri remarcabile, în care și-a fixat nu doar un stil propriu ci și un spațiu personalizat pe harta literară a Banatului, Ion Oprișor vine acum cu un volum care nu aduce nimic nou și neașteptat în orizontul cititorului. „Trădarea îngerilor” e o metaforă a vârstei și a luptei cu timpul. E un volum de etapă în care iubita e mar-

torul mut și țința întrebărilor care se adună sub auspiciile unei „melancolii copleșitoare” pe care criticul Marian Odangiu o depistează în lirica sa. Poetul scrutează ipostazele trecerii și semnele timpului cu gravitate, dar imperturbabil și senin. Realitatea îi scapă printre plăsmuiri și vise, printre fantasme și zboruri:

„de pe chipul tău a căzut o umbră/ cernelurile privirii trezesc sumbra singurătate/ dormind pe un scaun fără spătar/ vechea simfonie ca un strigăt pictat/ se leagănă ca un baldachin/ largul ferestrei/ nu duce privirea spre nici un hotar/ dimineața cu brațele moi îmbracă roșii cuvinte/ despre care pot povesti doar tăcerile”

(***)

Mircea Curtuțiu Vuculescu, *Folclorul obiceiurilor din Macea* – *schită monografică adăugită*, Editura „Trinom”, Arad, 2014

Profesorul Mircea Curtuțiu, autor al unor volume de poezie, nu-și pierde vremea. Pensionarul călătorește în Spania, scrie poezie și nu-și uită datoria pe care o are față de comunitate. Fostul primar de Macea a publicat o nouă ediție a volumului său despre folclorul local, rodul unor preocupări mai vechi ale filologului. Parcurgând o bibliografie consistentă el cercetează literatura locală cu ochii unui fiu al satului dar și cu instrumentele cercetării științifice. El clasifică folclorul vestitei comune Macea (numele localității s-ar trage de la câmpia plină de *maci* ?!) aflat într-o zonă de interferență între Banat și Crișana, în „obiceiuri calendaristice” și „obiceiuri familiale”. Deliciul noii ediții o fac snoavele cu Isăilă, un personaj legendar, un fel de Păcală măcean, istorioare culese din bătrâni în pitorescul grai local. Macea are o rezonanță culturală în partea de vest a țării pentru originalitatea unor manifestări cum ar fi Festivalul de umor sătesc „Gura satului” și „Festivalul părădăicilor”, pentru graiul și obiceiurile pe care le conservă cu mândrie, pentru Castelul Cernovics care găzduiește manifestări ale Universității „Vasile Goldiș” și un muzeu al caricaturii înființat de Ștefan Popa Popas. Tot pe aici, pe la școlile măcene s-au perindat ca dascăli (mai ales la fosta școală specială) scriitorii Horia Ungureanu,

Dorel Sibii, Mihai Traianu, Cornel Marandiuc și Francisc Vinganu. Folosind zeci de informatori de folclor, Mircea Curtuțiu reușește să ofere o imagine amplă, ilustrată cu fotografii ale manifestărilor populare de pe aceste locuri, care s-ar fi pierdut fără efortul monografului. Culoarea locală, savoarea, umorul și vigoarea folclorului salvat spun totul despre o comunitate mândră și demnă, harnică și cu simțul umorului, cum sunt măcenii.

(**)

Doina Cherecheș, *Sfârșit de vară...*, poeme, Editura „Nico”, Târgu Mureș, 2014

Doina Cherecheș, medic în Alexandria, a mai publicat, fără mare succes, două romane și un volum de poezii. În acest volum, *Sfârșit de vară*, metaforă a vieții aflată la asfințit, autoarea inserează două testamente, mai multe „bahice” și „folclorice”, câteva ode închinat lui Eminescu, aducând într-un buchet al vieții, imagini și trăiri dintr-un album sentimental, personal. E o poezie facilă care îl deranjează pe orice cititor și care se lasă de multe ori purtată de valul rimelor folclorice, o poezie fără idei, hrănită din nevoia de a comunica decât de aceea de *a se comunica*, prin emoții, sentimente, obsesii și închipuiri. Poezia nesupusă autocenzurii sau cenzurii unor cititori sau autori, într-un cenaclu, riscă să-și piardă logica, busola. Cum să citești, cum să interpretezi aceste versuri rimate care pe deasupra se numesc și *Parabolă*? Și cui se adresează ele?

„Un suspin reverberat/ la onoarea de bărbat/ întâlnește o clipă deocheată/ și foarte strident fardată// Ea venea din veselie,/ dar curioasă ca să știe,/ de-ar fi fost la fel de tare/ prin cinstită/ confruntare-jurizare.” (pag. 45)

(**)

N.R. Notarea s-a făcut de la (*) la (****) în funcție de aprecierea valorică.

Tineri poeți brașoveni

CURSURILE DE SCRIERE creatoare inițiate de regretatul poet Alexandru Mușina la Facultatea de Litere a universității brașovene au deja peste douăzeci de ani. A urma un astfel de curs nu te transformă automat în scriitor, cum susțin unii (din rea-voință, ignoranță, prejudecată) că ar crede promotorii lor. Dar te ajută, eliminând o bună parte din bijbielile începutului, arătându-ți un drum, pe care ești liber să-l urmezi sau nu. Iar în cazul unor tineri motivați, cum (mai) sînt cei care aleg Literele, poate chiar constitui un ajutor neprețuit. Ca și, din partea celui care predă, satisfacția descoperirii unor talente care, poate, vor fi scriitorii de mîine.

Romulus Bucur

Raluca Keresztes**vizită**

«analizele sunt perfecte dar, din
păcate, mâine pe la ora 12 veți
muri. ar fi bine să
vă pregătiți, să
vă îmbrăcați în
haine negre, nu lăsați
povara pe cei
dragi».

«m-ar interesa și pe mine
un sicriu, vă rog frumos»

«vai, îmi pare rău,
condoleanțe! cine v-a
murit?»

«ah, nimeni, nu vă-ngrijorați, e pentru
mine. mâine pe la ora 12 voi
muri. aș vrea unul
cu gust, dar nu prea
sobru, să se vadă că mi-a plăcut
cultura, dar că n-am luat-o prea
în serios».

merg la piață,
cumpăr arpacaș și o
coroană funerară din
cale. acasă îmi pregătesc
coliva cu
sânguință, dar numai după ce îi cer
bunicii rețeta.

fac curat în sufragerie:
dau cu aspiratorul,
șterg praful,
ard niște esență de cocos,
măcar camera să miroasă
frumos. apoi îmi pun
lenjerie neagră
costum negru (*cutting-edge*)
pantofi negri
și
mă așez frumos în sicriul chic,
nici prea-prea, nici foarte-foarte
nu e tocmai
confortabil, mă cam doare
spatele, dar nu vreau să mă prindă
invitații pe nepregătite. trag
capacul peste mine și dorm
frumos ca orice viitor
mort respectabil.
a doua zi, pe la 11:30,
casa se umple de rude și prieteni, toți
în negru, au adus și ei coroane
de cale. mama mă întreabă dacă am spălat
vasele, ca întotdeauna. îi spun că
«da, nu vreau să las
povara pe cei
dragi». bunica găsește coliva
minunată. e mândră de abilitățile mele
culinare.
apoi
cu toții se așază pe
canapea, pe scaune, pe
fotolii și așteptăm
cuminți să
mor.

cum să scrii un poem de succes:
E. A. Poe's guide for dummies

ca să scrii un poem de succes e
musai să nu
aibă nici c-un
vers mai
mult peste
o sută. cam
asta e durata
medie de atenție
a unui om de
rând. neapărat să ai un
animal cu pene sau cu
blană, imperativ să fie
negru, de preferință
fantomatic, să ți se ridice
părul de pe mână când
apare, și absolut necesar e
să prevestească lucruri
rele. preferabil să fie
și-o iubită pierdută pe
undeva, și să arăți cum tu
ești un unic fulg de nea,
neînțeles de gloata
omogenă. n-are cum să
meargă, sigur, fără un
strop de refren, substantiv
comun sau propriu, repetat
din când în când. rimă
mai mult interioară, dar și
exterioară, mai mult ca
s-arăți că
poți. dacă-i vorba de-o
poveste, un incest și un
topor, te vor face
autor.

Ioana Zenaida Rotariu**Christian Tell nr. 21**

dacă ai să treci vreodată aproape
de piața amzei să cauți locul ăsta
o străduță liniștită pe care se află și
ambasada franceză
acolo am stat noi trei zile într-o
cameră cu patru paturi supraetajate
pe atunci puteam citi
libertatea de a trage cu pușca
fără a avea o strângere de inimă
biletul de tren 28 – 31 martie
pe terasă eram cu raluca vorbăreața
și biata cami ne aștepta
râdeam și-atuncea – ce era să fac?
degetele sabinei se jucau cu dopul
unei sticle de vin
și prietenele mele mă ascultau
cum le povesteam că mi-a plăcut
că eu vreau să mă întorc
paralel cu noi băieții de la hostel
ascultau muzică și râdeau
și mă gândeam ce naiv poți fi
la douăzeci și doi de ani
cum viața ți se pare simplă când ești
departe de casă
zece

îți scriu acum când orice altceva
nu se mai poate face ai fost acolo
ai văzut
o apă neagră nu puteai și
nici nu
te-am lăsat să faci nimic
acum când nu mai vrei să-ți lași capul
pe umărul meu și să accepți
mi-am imaginat
zece degete dragi pe cană
dimineața și o zi de toamnă
să nu mă-mbolnăvesc de durere
cât încă simt noroiul
cald îți scriu e tot ce pot să fac
apoi să plec și să adun liniștea să
ți-o trimit sunt bine mă gândesc la tine
dar acum e prea târziu și cu toții am obosit

Bianca David

Aș vrea să scriu

Aș vrea să scriu poeme despre tot
și despre toate
Să-ncânt publicul select al cafenelelor
și prietenii iubitori de poezie.
Să scriu poeme calde despre soare
și poate vânt și poate ploaie,
Poeme încântătoare despre
probleme reale,
Poeme reci despre
oameni seci,
Poeme demne de volume
moderne.
Dar totul este gata scris.
Și cu aceași scriere.
Să nu spui nimănui!
Aveam 10 ani când l-au luat
Era noapte.
Nu știam unde-l duc.
Nu ne-a spus nimic.
Știam de închisori,
Știam de deportări,
Știam și ne era frică.
„Să nu spui nimic nimănui”
mi-a zis mama.
Așa zicea mereu.

Să tac, să nu povestesc
ce s-a întâmplat.
Să nu spun nimic despre
ce se vorbește în casă.
Și tăceam. Tăceam.
La 13 ani ne-a trimis
o scrisoare
Tata era aproape de Ucraina,
în lagăr.
„Trăiește! Trăiește!”
am strigat entuziasmată.
Îl așteptam.
Așteptam să se întorcă acasă.
N-a mai venit.

Liliana Drug

Un ciob la marginea lumii

Pantofii roșii cu vârf ascuțit
Călcau atent.
Nu e un poem despre piatra de sub pantofi,
Nu e un poem despre mukul de țigară aruncat
Sau despre punga dusă de vânt,
Ori despre guma lipită de asfalt.
Nu e despre canalizarea fără capac, nesemnălizată,
În care ar putea aluneca pantofii roșii,
Nici nu e vorba de frunzele toamnei,
O toamnă rece.
Nu e despre norul de ploaie ce o ajunge curând
Nu e soare pe cerul ei, dar va fi mâine.
Ar fi luat cizmele de cauciuc
Acelea pe care le încălță primăvara când sapă grădina.
Nu e un poem despre afișe electorale,
Dar vede unul pe stâlp.
Anunță un sistem medical performant.
Când prindea o piatră sub pantofi,
Sânii îi săltau.
Pe dreptul l-a lăsat lor demult.
Nu e un poem despre sâni,
Nu e un poem despre fire de păr păstrate în carte
Sau despre puful ce dă să apară,
E un poem despre o zi normală.
Secată

Era vacanță de vară,
Mă plimbam cu Rodica doar în chiloți,
Nu ne crescuseră deloc sânii,
Eram două pitice.
În mijlocul apei erau două pietre imense,
Stăteam pe ele și ardeau
Și căutam viitorul de oameni mari.
I-am povestit atunci Rodicăi,
Cum de două nopți, în vis,
Mă măritam cu Radu.
Atunci mi-a zis că o să mor,
Că nu e bine ce-am visat.
I-am lăsat ei toate hainele,
I l-am lăsat pe Radu,
I-am scris mamei o scrisoare și
I-am desenat o casă, cu o floare.
Tata nimic nu a primit,
Am vrut să sufere, mă supărare.
Și-mi dădeam drumul pe pat,
Muream de câteva ori pe zi
Dar niciodată cu adevărat.
Am așteptat chinuitor o moarte
Și astăzi încă o aștept,
Să o văd iar pe Rodica,
Să fim iarăși naive,
Să ardă bolovanul sub noi,
Să mai visez o nuntă,
Apoi să cresc, să nasc o fată,
Să îl prind pe Radu cu Rodica în pat,
Să plâng de supărare, să îmbătrânesc
Să mor.

Roxana Târziu

Pentru Angela, cu toate că nu m-ai știut

Eu știu și știu că și tu.

Acum câteva zile m-am uitat la degetul tău mare
și atunci am văzut. L-am recunoscut.

Te-ai uitat în sus, te-ai uitat în jos,
drept înaintea înșu nu, pentru că erai obișnuită
ca eu să fiu mai mică

și ai oftat, dar degeaba. Nimeni nu te-aude. Eu
m-am aplecat să mă leg la șireturi și am încercat
să îți trag și ție de privire, dar s-a mai scurtat
plină de noduri, pe după noua ta pereche de ochelari
ceva mai ieftini și mai groși decât ultimii,
nu ca înainte, când totul era subțire. La flori
nu mai poți să te uiți, la pământ nici atât, pe
tine nu te-ai mai văzut de ani și singură
în apartamentul tău sărăcăcios și patetic
ți-ai agățat singura poză importantă de vitrina
dulapului cu cratițe.

play-doh

Îmi plăcea să mă joc cu plastilină. De mică
astupam găurile din pereți și mă uitam cum
grăsimea se-ntindea. Lui în schimb nu-i plăcea
nimic moale. Se-ntărea în fiecare zi din ce în ce
mai tare și-ncorda din mușchi în timp ce
scotea din rigips micile pete fosforescente. Acum
dacă mă gândesc bine nu m-ar mai deranja. Din
totdeauna am vrut să fiu exact ca el și el nici
nu mă lăsa să-i ating ghetetele care azi stau
lângă mine și nu-i mai aparțin. Atunci iau
niște plastilină și o-ndes în vârful.

În sfârșit am devenit el!

Anca-Elena Zaharia

*

am trecut de ele admirându-le în
liniște căci nu e frumos să strigi pe stradă
pisi pisi pentru că doar maneliștii fac asta
am văzut eu de atâtea ori
însă le-am admirat și m-am cutremurat puțin la
gândul că sunt atât de multe identice grăbite
de parcă ar ști că azi am de făcut
cel mai important lucru din viața mea
mi-am zis că nu e bine să le număr dar
am cedat chiar dacă știam deja în subconștient că
erau 13, chiar 13
ca ziua mea norocoasă cred că mergeau
undeva dacă nu s-au oprit să-mi ureze
să ratez tot ce aveam de făcut

*

marți noaptea vor fi
– 20 de grade, ai zis
nu-i nimic
te despic și dorm în tine
unde e cald
e mereu cald
va fi bine să mă îmbrac cu tine
să mă înconjur cu sângele tău
fierbinte încă și apos
aproape transparent
doar pentru o noapte
noaptea de marți
așteptând ziua de după
când nu voi mai suferi de frig
și te voi plânge convulsiv
dorindu-mi să nu te fi făcut
haina mea de zile negre albe
gri grele

Jack Spicer

Hisperica Famina

Ioana d'Arc
A construit o arcă
În care a semănat
Trei boabe de mazăre
– Ați putea traduce acest poem în engleza nouă? –
În arcă
Erau trei fantome
Pe nume Hymen, Simon și Bynem
– Ar putea fantomele să traducă aceste poeme în
engleza nouă? –
Eu, ei, el, ea
Eu, ei, el, noi înșine, ea.

Urmele lăsate de oi sunt fidele străinilor

Dante ar fi învinuit-o pe Beatrice
Dacă ar fi prins-o vie într-un bordel local
Iar Newton gravitația
Dacă merele ar cădea de jos în sus
Cuvintele, vreau să spun,
Se întorc în mod ciudat împotriva celor care le folosesc
Salut – spune mărul
Cu toții suntem obiecte.

Jack Spicer (30 ianuarie 1925 – 17 august 1965) este un poet american inițiator al mișcării avangardiste *San Francisco Renaissance*, din care au mai făcut parte și poeții Robert Duncan și Robin Blaser. De-a lungul scurtei sale vieți a publicat extrem de puțin, doar șapte broșuri foarte scurte de versuri, iar după moarte a lăsat în urmă un cuțar plin cu manuscrise pe care prietenii săi, Peter Gizzi și Kevin Killian, le-au adunat în volumul *My Vocabulary Did This to Me*, cuprinzând

toată opera poetică
a lui Spicer, premiat
cu American Book
Award în 2009.

Dincolo de simpa-
tilele fâțiș exprimate
pentru cultura *gay*,
Jack Spicer a format
și influențat un
cerc foarte select de
poeți precum Jack
Gilbert și Richard
Brautigan, ultimul
dintre ei dedicându-
i celebrul său ro-
man, *La pescuit de
păstrăvi în America*.

Poemele au fost
selecțate din volu-
mul *My Vocabulary
Did This to Me*,
Wesleyan University
Press, Connecticut
(2008).

Un poem de ziua dadaiștilor, 1 aprilie, 1955

Măi dragă,

Diferența dintre dadaism și barbarie

E diferența dintre un avort și un vis umed.

Avortul

E un sacrificiu conștient din trecut, echivalent cu

mâzgălitul unei

Mustăți peste figura Mona Lisei sau lepădarea

De copiii legitimi.

Celălalt, dragă, e lepădarea

De copiii nimănui, e barbaria, e un eschimos

Cuprins de amoc într-un muzeu, e Boemia

Renunțând la orașele pe care nu le-a cucerit niciodată.

Un vandal dezgustător care se pișă pe o statuie nu-i

totuna cu Phidias

Care se pișă pe o statuie. Barbaria

reprezintă ceva mai puțin decât un gest.

Distrugeți-vă zeii dacă vreți dadaism:

Renunțați la vicii, ardeți-vă tonomatul,

Mâzgăliți mustăți peste sunetul muzicii, pictați o mamă

adevărată

Peste fiecare dezbatere irelevantă. Mânjiți

Doar ceea ce vă aparține.

„Frumusețea e ceva atât de rar”, a zis Pound,

„Că puțini beau din fântâna mea”.

Singurul vostru drept e să vă pișați în fântână

Dacă tot sunteți atât de frumoși.

Un poem de ziua dadaiştilor, 1 aprilie, 1958

i.

Ospătarul

Are ochii de culoarea caiselor coapte

E ușor de mulțumit precum o casă de marcat

Îi place arta și glumele bune.

Fleoșc

Face tabloul

Pleosc

Face poemul

El

Noi

Râdem.

ii.

E greu să-ți amintești cine altcineva a mai murit

în afară de Dylan Thomas și Charlie Parker

Au murit căutând frumusețea în lumea

ospătarului

Un individ, alt individ, un individ, alt individ

au murit căutând frumusețea

Până și ospătarul a murit

iii.

Dante și-a suflat nasul

Și nasul i-a zburat în palmă
Rimbaud și-a frânt gâtul
Încercând să tușească
Dadaismul nu e o glumă
Ci un asalt serios
Asupra artei
Pentru ca arta
Să poată fi gustată de ospătar.

iv.

Ospătarul nu e Statele Unite
Nici intelectualul
Nici măcar ospătarul
El e fiecare nemernic ce nu a plâns
Când a citit acest poem.

Muza tragică

Șoricioaicele sunt ficele Memoriei (abia mai târziu devin Șobolănoaice) și Doamna Siddons e o actriță din secolul XVIII pictată de Gainsborough sau careva.

Tragedia are limite precise pe care Infernul nu le poate cuprinde. Ceea ce cam dă peste cap călătoria Poetului și a Poemului prin Infern și din această cauză ambii încep să protesteze.

Un poem fără o singură pasăre în el

Ce pot să-ți spun, dragă,
Atunci când îmi ceri ajutorul?
Nu cunosc viitorul
Și nici măcar ce fel de poezie
Vom scrie.
Sinucide-te. Ia-o razna. Alții mai buni
Decât noi au încercat deja.
Te-am iubit cândva
Dar nu cunosc viitorul.
Singurul lucru pe care îl știu e că iubesc
Tăria de caracter a prietenilor mei
Și măreția lor
Și urăsc felul în care trupurile lor trosnesc atunci când mor
Și sunt devorați de imagini.
Spectacolul s-a terminat. Picnicul s-a terminat.
Ia-o razna. Sinucide-te. Oricum nu va mai rămâne nimic
După ce mori sau înnebunești,
Decât calmul poeziei.

Fortul Wayne

Un dialog între Poet și Crăciunurile trecute.

Fortul Wayne își are sălașul în fortăreața Americană, între California și realitate. E un reper geografic.

Crăciunurile trecute vor să știe mai multe decât au dreptul. La fel și Poetul. Însă niciunul dintre ei nu e mulțumit de ultima analiză.

Budinca e făcută dintr-un anumit număr de șerpi ce se strecoară printre noi și un cuțit cu care să fie tăiați.

Apollo îi trimite șapte versuri pentru copii lui James Alexander

Șoarecele a alergat pe tabla de șah
Și a distrus:

doi pioni și o regină și a mușcat zdravăn
dintr-o tură neagră

Sălbatic

La fel de sălbatic precum zeul molimei
Șoarecele Apollo a alergat pe tabla de șah.

Balada plânsului

Am închis fereastra
Pentru că nu vreau să aud plânsul
Dar în spatele pereților cenușii
Nimic nu se mai aude decât plânsul.

Câțiva câini ar putea lătra
Câțiva îngeri ar putea cânta
Ar putea fi loc pentru o mie de viori în palma mâinii
mele.

Însă plânsul e un dulău uriaș
Plânsul e un înger uriaș
Plânsul e o vioară uriașă
Lacrimile pun botniță aerului
Și nimic nu se mai aude decât plânsul.

Traducerea de
Andrei Mocuța

Semnează în nr. ARCA 4-5-6 (301-302-303), 2015

BOTA, Ionel, eseist, Oravița

BĂEȚAN, Gabriel Petru, poet, Arad

BUCUR, Romulus, poet, eseist, redactor-șef adjunct al revistei „Arca”, Arad

BULBOACA, Amelia Natalia, traducătoare

BUTUNOI, Constantin, poet, Arad

CIOBANU, Radu, scriitor, Deva

COLTA, Onisim, pictor, Arad

CORLAN, Ion, prozator, dramaturg, Arad

CUCIUREANU, Lucia, eseistă, Arad

DAN, Vasile, poet, eseist, redactor-șef al revistei „Arca”, Arad

DEHELEAN, Constantin, eseist, Arad

DON, Petre, poet, Arad

DSIDA, Jenő, poet maghiar interbelic din România

FORTE Bruno, teolog italian

FUNERIU, I., eseist, Arad

GABOR, Ioan Alin, poet, Arad

GROȘAN, Eugenia, poetă, Arad

HAȘ, Petru M., poet, Arad

HORGA, Mihai, poet

KHASIS, T.S., poet, Arad
MĂRGINEANU, Ion, poet, Alba Iulia
MOCUȚA, Andrei, poet, prozator, Curtici
MOCUȚA, Gheorghe, poet, critic literar, Curtici
NEAMȚU, Carmen, eseistă, Arad
NEGRILĂ, Iulian, istoric literar, Arad
NICOLAU, Felix, critic literar, prozator, București
OLARIU I., Lavinia, eseistă, Arad
PĂTRĂȘCONIU, Cristian, jurnalist, București
PETER-PIT, Ioan, actor, dramaturg, Arad
POP, Mircea M., poet, traducător, Heidelberg, Germania
REGÉCZI, Szabina Perle, poetă, traducătoare, Arad
SCHWARTZ, Gheorghe, prozator, Arad
SPĂTARU, Teo, poet, Timișoara
SPICER, Jack, poet american
SZABO, Lucian, istoric, Timișoara
ȘERBAN, Robert, poet, Timișoara
TODEASĂ, Virgil, poet, Alba Iulia
TRUȚĂ, Horia, istoric, Arad
UNGUREANU, Cornel, critic literar, Timișoara
UNGUREANU, Horia, prozator, Arad
VĂLCAN, Ciprian, eseist, traducător, Timișoara
WALDMANN, Johannes, critic muzical, Germania